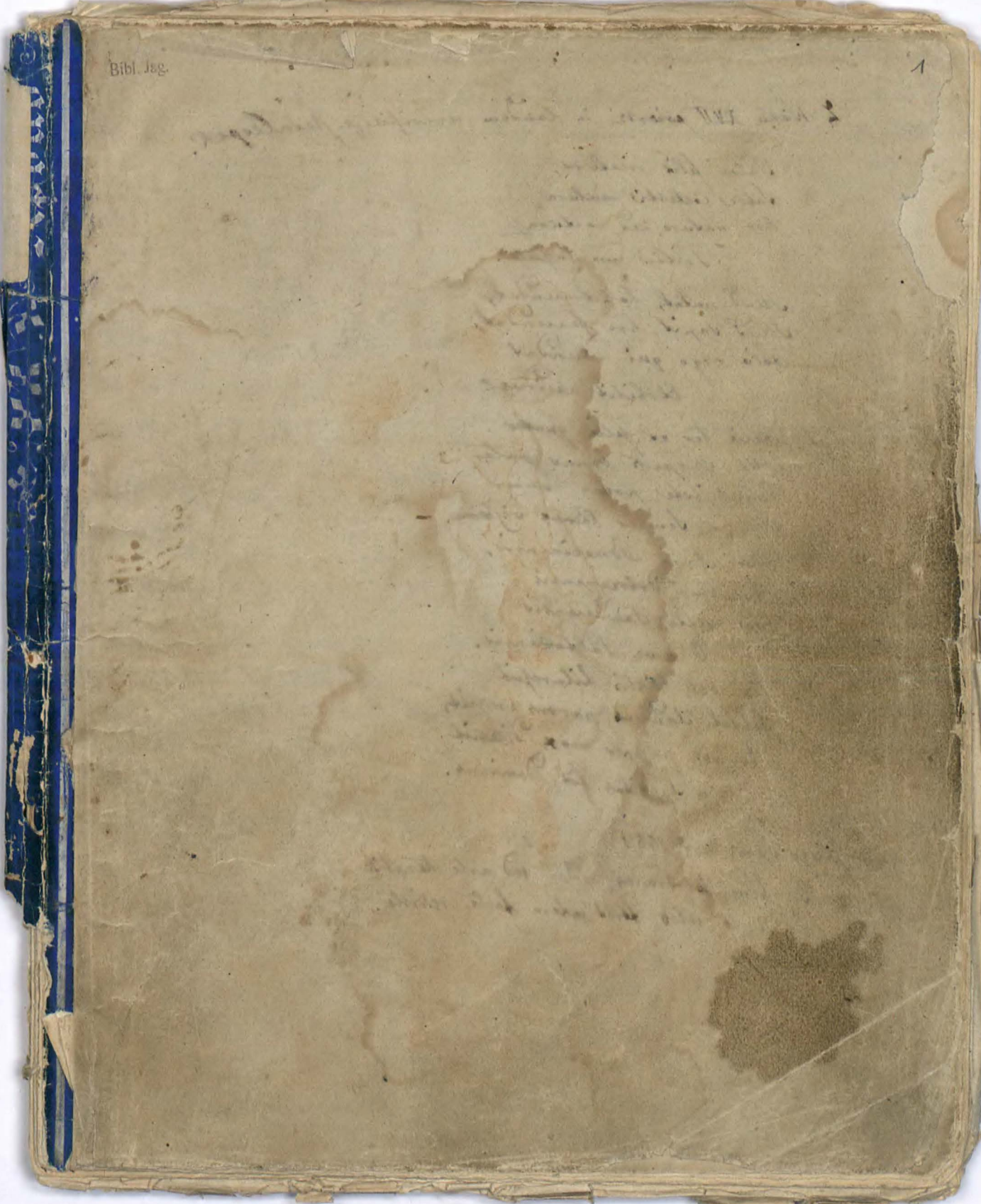

[Faint, illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

2. Nichi XVII priore in laudem uerisipie p. Petr. Ciopek.

Salve felix creatura,
Salve coelestis mixtura,
Non natura, sed cultura
Trilium cum lupula.

Illud mulat, hoc emundat,
Illud sapit, hoc fecundat,
Felix ergo qui abundat
Et bibit assidue.

Felix ter, et felix quater
Iste Ciopek bonus pater
Lujus iste potus sacer
Semper lassat uifera.

Ave clara Bractinensis,
Ave bona Dobrynensis
Ave scela Sandeensis
O ave Puldovensis.

Per nos tristis hilarescit
Saldal laudus, parous crescit,
Per vos pauper nos dilexit
Subditus fit Dominus.

Niegofenskię mess nr. 1584

Si bene te traxeris, sedes sed arte tenebis,
Ed si se retro feres utere forte resiste.

Słownik historyczny
 polski,
 ważnych przedmiotów historycznych alfabetycznie obejmujący.
 i: Kalendarz historycznego
 narodu polskiego. Część wtóra /

ulożył
 Dr. Sulowski Leon.

1850.

Kalendarz Tom 2.

„Slušmy pozicej slawie : a jako kto moze,
Ku powzrechnemu dobru niechaj dopomozé.“

Jan Kochanowski.

Antiquam exquirite matrem.

Virgilius.

Akademie.

Pierwszą w Polsce akademię ku podniesieniu nauk i oświaty założył król Kazimierz III, Wielki, r. 1364 na Kazimierzu pod Krakowem, nadając jej mnogie przywileje: nie podpada jednak wątpliwości, iż ten o dobro narodu troskliwy król jak r. 1347 na jej oświeceniowym i w hiszpańsk. myśl tę powziął do założenia tak pożytecznego dzieła tegoż. Janicebana, za radą Ludwika I Węgierskiego zajął się gorliwie nieśmiertelnej pamięci cnotliwym królowym Jadwigą, za której staraniem maż i król Władysław Jagiello ten akademię r. 1398 uścislił, a wyposażoną klejnotami umierającej królowej Jadwigi według ostatniej woli tejże przeniosł r. 1400 do miasta Krakowa do gmachu na ulicy S. Anny. Ta akademicka nosząca imię Jagiellońskiej otoczona była 3 kolegiów i, wielkie czyli Universitas 2, małe 3, juriskarum, przywilejami jako pierwsza szkoła w Polsce uważana, miała inne szkoły pod dozorem. Dane; król Jagiello umocnił ją wraz z Rzeczpospolitą, a klęby na nią nieśludsko następował, tego w swem przywileju przeklina następnymi słowy: „iżali by was który z sukcesorów naszych lub ktokolwiek ten naszego układu nauk i dozwolonych im swobod i praw przywilej aniszerji lub uszkodził przednie, ten bodaj ^{mu} po spadł ^{mu} śmierci gniew sędeci surowego, i okropny a niespodziany skutek opłakanego niesukcesu”. Celowała światłem swoim nad inne zagraniczne akademie, do której akademii Krakowskiej gruntowną nauką, i na granicę stawać sobie jednali, jak to świadczą sobory kościelne w Konstantyni i w Wa. zylci, oraz akademie w Padwie, i stolica Papiecka. Ta akademie, której Polska wiele swych wielkich naukowców, miała niejedną burzę do przetrwania. Przy niej było osobne kolegium dla Węgrów, fundowane przez Jadwigę, i kilka burz dla uboższej umiarskiej młodzieży.

Przy przeniesieniu Akademii Krakowskiej był
 Bogusław Skłodzki biskup krak.
 nie świadek wybr. Gniem.

Patronem akademii Krakowskiej obrany błogosławiony Jan Kanty,
były doktor tejże akademii.

- 2., w Królewcu założył Albert margrabia Brandenburski i książe Pruski,
ostatni mistrz (urodz. z kofu córki Kazimierza Jagiello za margrabią Pom-
denburg Anspach) akademii r. 1544, której król Zygmunt August jako
dziękuję Pan lennych Prus przywileje nadał, równając ją z Akademią
Krakowską.
- 3., w Wilnie założył król Stefan Batory r. 1578 akademii dla diawinów,
oddając ją pod nadzór oo. Jezuitów. Zamknięta przez Cara Rosyji.
- 4., w Kamosciu założona akademii przez hetmana Jana Kamojjskiego r.
1594, miała swe własne przywileje, nie zależała od Krakowskiej, skon-
czyła się r. 1810.
- 5.) w Warszawie założona akademii Aleksandryjska przez Cara Alexandra
r. 1816. krótko trwała.
- 6., we Lwowie założona r. 1817 akademii przez Cesara Austrii
Franciszka I.

Ponnijsze akademiami zwane szkolne zakłady były w Poznaniu,
Konynmieście, Władawie, we Lwowie, w Orlaty, Chelmży 2, wstawiły się
akademii, jedna braci cześkich w Lesznie r. 1626, druga Socynianów
w Rakowie, fundowana około r. 1570. aniesiona r. 1638 za karę rozpuszty
młodzieży dissidentskiej.

Królowa Jadwiga ufundowała i wyposażyła r. 1397 dnia 10. Grudnia
przy akademii w Pradze Czeskiej kolegium dla młodzieży Litewskiej,
które pod nazwą: „Collegium Hedwigis Regine” wkróciło r. 1418 pod
czas rozruchów religijnych w Czechach zaginęło.

Towarzystwo przyjaciół nauk w Warszawie fundowane r. 1800 według
myśli ułanego Jaceusza Czackiego i Stanisława Soltyka, trwało
do r. 1832.

Ułony Jaceusz Czacki wiele pracował około akademii dla młodzieży
Austrijskiej i Ukrainskiej, zakładając tak zwane Lyceum w Krzemieniu,
lecz intrygi, zresztą śmierci tego meża r. 1813. przerwała to dzieło.
Równając akademii Jagiellońską, z zagranicznymi - fundowane: w Francji
w Montpellier r. 1166., w Tuluzie 1233., w Paryżu 1253., w Avinion 1303.
w Orleans 1305. w Cahors 1309. w Angers 1364. w Pradze Czeskiej od

r. 1348 - 1360. w Lipsku 1404. w Wiedniu 1365, lecz ta jako szkoła niższej rangi już od r. 1237 istniała.

Nie odnieszę będzie przytoczyć tutaj sławna, w Polsce całej aka- demię Smorgonska, utrzymywana, w Smorgoniu na Litwie dla niedowiedzi, skąd siłowanie uczone niedowiedzie niemal po całej Europie się roz- chodziły. Własnita się kształceniem młodzi polskiej ^{„brygady”} „szkoła” w Butzgnelles we Francji szańcem Adama ks. carberyckiego pod dyktando Piernackiego. Arsenaly, działala, artyllerya.

Armaty czyli działala, zwane dawniej puszkami były w Polsce uży- wane r. 1366 przez Kazimierza III przy oblepieniu Łucka, Włodzimierza Oleśka & na Wołyniu; armaty ras polowe po pierwszy raz używa- ne r. 1410 w bitwie pod Grunwaldem przeciw Krzakom. Strzelby w bitwie pod Kleckiem r. 1506. tylko dwie były. Caikhaus (zbrojownia) w Krakowie utworzona pod zamkiem r. 1528. Artyllerya polska wydo- skonalona przez Władysława IV, który arsenaly porządkował w Kucku, Kazmierzu i Władysławowie i w Warszawie r. 1643 z dawnego szpitalu wojkowego Opatrego, zaopatrujący bronią różną i działami. Wła- sniti się w sztuce artyllerji Skasnowski, Koscielski, Sirley, Weyer, Sremberg, i dziełem o tej sztuce Siemionowicz. Pierwszym generałem artyllerji był Paweł Grodzki, potem kyy. Przyjemski, Eliasz Per- szewski, brat legat Krystof dzieła pisal, Krystof Grodzki, Wolf, Mariin Kątski, Kazmierz Nestor ks. Sapieha, i ostatni generał Alojzy Brühl. W nowszym czasie r. 1831. 1848. 1849. ustanil się szkoła, swoja, generał artyllerji polskiej Bem.

Warykady.

Pierwsza wariakada, o barykadach znajdujemy r. 1611 przez Moskale w stolicy Mosknie przeciw Polakom robionych (obez 28. Marca); dno- wione w hystoryi polskiej r. 1848 w niesamorzutnych wypadkach w Kra- konie i we Lwowie.

Bezkrólowie.

W ósmierci króla lub po jego abdykacji, jak po Janie Kazmierzu, lub po jego przeniesieniu na inny tron, jak po Henryku Walerym arcybiskup Gnieźniński jako prymas i interrex królestwa ogłaszał bezkrólowie, nadsil krajem, narzucił sejmy, konwoja,

Wielki pomyśleń. W roku r. 1428 ujęt armat, młot, młoty, imeni, smogonny, wołki, ruszyc, kaski, kłoty, 40 kani, cięgnie, - wala, to, niska, młoty, jakym, szanem, rmy, zgnudowane, wiesz, i, cętki, o, e, amall, pakt, i, młoty, i, wala, wala.

Egidiuska (Idriejo). Ufundował Mieczysław według jednych kronikarzy
 dziewięć katedr biskupich: 1, w Gnieźnie 2, w Krakowie 3, w Kruszwicy
 (Kujawska) 4, w Smogorzowie 5, w Poznaniu 6, w Płocku 7, w Chetmży, 8, w
 Lubusku i 9, w Kamieniu; drudzy jednak prawdopodobniej twierdzą,
 iż za Mieczysława żadnej nie było biskupiej katedry, tylko kościoły,
 a kapłan Jordan pierwszym za Mieczysława był biskupem ogólnym
 w Polsce tytułowanym. Dopiero Bolesław Wielki r. 1000 w Gnieźnie
 funduje katedrę arcybiskupią, podwyższając natęgodności Radzyna
 czyli Gaudenjusza brata s. Wojciecha; katedrę Krakowską, na Wawelu
 przypisując r. 1001 Bolesławowi, Lubuską, r. 1005, tak Poznańską i
 inne wyżej wymienione. Metropolia Krakowska zamieniła się w poje-
 dynną katedrę biskupią, gdy ósmy arcybiskup Krakowski Lambert
 Auda około r. 1070 zaniedbał starać się w Rzymie o pallium, również
 jak następnym Stanisław Szrepanowski przez skromność swoją ten
 krok uważnie zaniedbał. Nominacje biskupów i Opatów za królewskich
 utrzymywali królowie Polski przeciw Papieżowi.

2, w Prusii: w Haliczu arcybiskupem pierwszym był Bernard Benedyktyn
 r. 1233 na prośbę Daniela króla Halickiego u Papieża Gregorza IX.
 ten został przez Prusinów zabity, dopiero r. 1317 na nowo mianowany
 przez Rzym arcybiskup w Haliczu, który także przez Prusinów został
 zabitym, a Kazimierz Wielki odebrawszy ziemie Halicką restaurował
 Halicką katedrę r. 1361. (1364) która wkrótce z Halicza do Lwowa prze-
 niesioną została. Arcybiskupstwo ormiańskie we Lwowie założone r.
 1367 przez Kazimierza W. Biskupstwa łacińskie w Kijowie i w Chełmie
 założyli król Władysław Jagello.

3, w Litwie założone pierwsze biskupstwo w Miednikach r. 1413 przez Wilolda
 W. Księcia Litewskiego.

4, w Inflantach prócz katedry arcybiskupiej w Rydze i innych katedr przed
 rozwojowaniem Inflant przez Tymoteusza Augusta już istniejących — założone
 za polskich czasów biskupstwo Wendenkie w Kiebi r. 1553.

Krypla pod katedrą na Wawelu z r. 955 do 999.
#

Budowle.

Świerno założone przez Lecha pierwszego wodza Polaków około 550 r. na miejscu
widzianych w tej okolicy szkieletów nyladujących ostro białych - było gniazdem
narodu polskiego.

Kalisz r. 655. Kraków przez księcia Krakusa około r. 700, nieopóźniej Płoc,
myśl przez Premysława księcia. Wrocław od Ks. Władysława budowany
a r. 970 przez Mieszysława I murowany. Kielce r. 1173. ⁽⁺⁾ Toruń 1255. Warszawa

założona przez książąt Mazowieckich około 1252, jako osada istniała już
r. 1224 dobrze znana, stawała dla rybaków, narwioko jedni wyprawiają
od Warszawy, drugiej od słów „Warr Ewa!” ktorými rybacy płynący Wisłą
witali gospodynię Ewę, by głodnym strawa, narzyta.

Lwów założony około 1260 przez Lwa księcia Ruskiego. Wilno zbudował
Giedymin W. Ks. Litwy r. 1305 za porada, ze snu mu wiozącego Lezdziyki,
ktorego za to skarżami obdarzył i nazwał Radziwiłł.

Kamieniec Podolski, to jest zamek, nad neką Smotryczem, założony przez
Koryata Ks. Litwy na gruzach miasta przez Salarów zniszczonego, a ufortyf.

Romany r. 1331 - silnem był przedmurzem dla Polski od Turków i Salarów,
poźniej i od Kozaków. Turcy daremnie nie kusili o wzięcie Kamienia,
a Sulttan Osman niemogący zdobyć Kamienia, zapisał Werysa swego, ktoby
ten zamek zbudował był, iż tak morny jest? a gdy Werys odpowiedział, iż

diabeł - odzwał Sulttan: gdy go diabeł budował, niech diabeł sam go zdobywa
i z wojskiem swoim odpędzi z pod niego. A 1672 podał się Turkom, i zo-
stawał w ich ręku mimo zabiegów Sobieskiego aż do pokoju Karłowickiego.

Mury Kamienia r. 1874 na rozkaz Cesa Alexandra rozwalone.

Okopy i Trójcy wystawione przez Polaków 1692 naprzeciw Kamienia pod ten czas
w ręku Turków będącego, wstawione obrona, przeciw Turkom, i obrona
Konfederatów Barskich, brańi Puławskich przeciw Rosyji.

Willanów (Villa nuova) założony 1656 przez Jana III.

Kamieniec Włki, który miało mówić, iż narwał Polskę drewnianą, a zaslania
murowaną, bardzo wiele miał i zamków umurował, gmach w Krakowie, owe
ślawnie Sukiennice są jego dziełem.

Zamek Krakowski na górze Wawel stary dawny, istniał już w 10. wieku,
drewniany, różne przetrzymywał losy, gonał 1306. poźniej przez Kazimiera W.
został wymusowany, a od Kuzymunta I staraniem Jana Odonnera
restaurowany nowil napis: „

Wzrosty budowl: miasto: Kholm 1220. Toruń 1255. Elbląg 1239.
+ Lublin 1260. Memel 1279. Włki 1289. Maminburg 1302.

"Illum, ne credas, dum momentanea condit
Atria, perpetuam postposuisse domum."

goniał zamiek znoum r. 1536, i pozniej za ^{15. w. 1702} ~~15. w. 1702~~ ^{potrem} ~~1702~~ przez Augusta II na nowo ^{odry} ~~odry~~,
skai ma sriatnoŝi, po tegoz smierci raniesbany, ponowil wielkie zniszczenie,
stynal jednak obrona Konfederatow Barskich, — az rząd austriacki od r.
1795 do 1809 zamiek ten poprzejstawał na koszary, wojskowe, przez co jednak
wiele starożytnie pamiatki uicierpiaty. Za czasow niezaypospolitaj Krakowskiej
od r. 1815 do 1846 dziady w gmachu królewskim piemi poboino nuciły,
od r. 1846 do tego czasu przez głuska, cego gwaru kalogi wojska austriackiego
nieustlyny w niem chyba smatny głos wiejnia politycznego.

Basta S. Floryana w Krakowie amurowana r. 1498.

Slawny Kanal Michala Kazimierza Ogińskiego na Litwie o diewieciu milach
dlugosci, zawarty przez tegoz hetmana r. 1764, prowadzony kosztem 12 milionow
Rip. z własnego skarbu, — dokoniony dopiero za czasow moskiewskich
nosi podpis dzieci narwa, swego wspaniałego zatorzyciela.

Bursy.

O dobro kraju troskliwi mekowie zakladali tak zwane Bursy przy szkołach,
aby ubogiej mlodziezy dai sposob i zachete, oddawania sie naukom, wstych
bowiem znajdowala uboga uikaza sie mlodiec wsparcie w potrzebach pieniszych.
Pierwszy przyklad bursy znajdujemy r. 1245 przy szkole w Smiernie, przy
akademii Krakowskiej znajdujemy ich kilka: 1, Bursa Pauperum r. 1409
przez króla Jagiellę i zonc, Annę, 2, B. Jerusalem r. 1456 fundowana
przez kardinala i biskupa Krakowskiego Lbigniewa Olewńskiego kapitałem
4.000 czerw. zł. Na uxinioŝ wygodnie mieszkało — ta bursa najnako,
mieszka byla, nosząca przytek dla mlodziezy do następych az czasow
r. 1841 gmach bursy Jerusalem agoniat. 3, B. Juristarum s. Kanonistow
r. 1480 przez Jana Dlugosza. Tworząj wilania przychodzącego był: „Pauper
venit — Christus venit.” 4, B. Philosophorum przez Andr. Noskowskiego,
biskupa Polkiego r. 1560 sta 40 uxinioŝ. 5, B. Lixiniolarum przez
J. Lixiniusza, 6, B. Sclaringelliana r. 1643 przez Karola Sclaringelliana.
W r. 1849 bursze Krakowszy obumieni na protoburza Czarakowskiego, przy

zadanej, nieznalesli sprawiedliwosci, opuścili szkoły i Kraków, udając się na Sclazk do Czech. W Rawie była bursa od r. 1673.

Chłopy i pańszczyzna.

W powstaniach monarchii polskiej przed wprowadzeniem do kraju wiary świętej żadnej różnicy stanów nie było. Sławianie wszyscy, zatem i Polakowie, plemie, byli ludem spokojnym, trudniącym się rolną, hodowaniem bydła i pszczoelnictwem, towarzystwo społeczne oparte było na zasadzie wolności równości i braterzkości. Karol Wielki Cesarz Rzymski i Niemiecki rozkrzewiając wiarę Chrystusa napadał zbrojnie sąsiednie narody, zatem i Sławian Polabskich, Sławianie zatem musieli brać miecz do ręki, a dla odparcia niespodzianych i częstych napadów na czele w Sławianach powstała rycerz zbrojni, to jest ludzie wojenni z ziemiami, którzy zatem swej roli uprawiać nie zostali, trawiając czas na wyprawach wojennych; jeńców zatem wojennych do kraju najeżdźnocy tych do własnych usług używali, w braku zaś jeńców i swych własnych ródaków niewojowników do usług swych zmuszać zaczęli. Bolesław Wielki, biorąc pod uwagę ten stan wzajemnych usług wojowników i niewojowników, zmuszony ciągle z Niemcami prowadzić wojny, którzy Sławian Polabskich, Aluzów, Pomorców, nawet i jacy chrześcijańskich Polaków zbrojnie napadać nie przestali, opisał obowiązki state, rycerza do wojny przeznaczę, nierycerza zaś do składania danin i opłat na potrzeby wojenne i krajowe. Po jego śmierci r. 1025 rycerze gnuśni za króla także gnuśnego, Miecysława II. zdzierali chłopów dla własnych konajsi, a włościanie czyli chłopci narzekając na niewolę, na rycerstwo, przeklinali wiarę Chrystusa, z tej bowiem powstankiem niewola ich się zaczęła. Podczas berktolenia po sm. Miecysława Gnuśnego powstali chłopci zbrojnie r. 1038. a nisząc przybytki chrześcijańskie zaczęli wracać do dawnej religii Sławiańskiej, świecili gaje z Pałamiem. Mnich uspokoił te wzruszy, i wszystkie znowu sło trybem za Bolesława przyjętym. R. 1179 na sejmie Lenayclim powstało osm biskupów przeciw zdierstwu możnych Panów. Choi

(xx) Sławianie przed wprowadzeniem do kraju wiary świętej, byli ludem spokojnym, trudniącym się rolną, hodowaniem bydła i pszczoelnictwem, towarzystwo społeczne oparte było na zasadzie wolności równości i braterzkości. Karol Wielki Cesarz Rzymski i Niemiecki rozkrzewiając wiarę Chrystusa napadał zbrojnie sąsiednie narody, zatem i Sławian Polabskich, Sławianie zatem musieli brać miecz do ręki, a dla odparcia niespodzianych i częstych napadów na czele w Sławianach powstała rycerz zbrojni, to jest ludzie wojenni z ziemiami, którzy zatem swej roli uprawiać nie zostali, trawiając czas na wyprawach wojennych; jeńców zatem wojennych do kraju najeżdźnocy tych do własnych usług używali, w braku zaś jeńców i swych własnych ródaków niewojowników do usług swych zmuszać zaczęli. Bolesław Wielki, biorąc pod uwagę ten stan wzajemnych usług wojowników i niewojowników, zmuszony ciągle z Niemcami prowadzić wojny, którzy Sławian Polabskich, Aluzów, Pomorców, nawet i jacy chrześcijańskich Polaków zbrojnie napadać nie przestali, opisał obowiązki state, rycerza do wojny przeznaczę, nierycerza zaś do składania danin i opłat na potrzeby wojenne i krajowe. Po jego śmierci r. 1025 rycerze gnuśni za króla także gnuśnego, Miecysława II. zdzierali chłopów dla własnych konajsi, a włościanie czyli chłopci narzekając na niewolę, na rycerstwo, przeklinali wiarę Chrystusa, z tej bowiem powstankiem niewola ich się zaczęła. Podczas berktolenia po sm. Miecysława Gnuśnego powstali chłopci zbrojnie r. 1038. a nisząc przybytki chrześcijańskie zaczęli wracać do dawnej religii Sławiańskiej, świecili gaje z Pałamiem. Mnich uspokoił te wzruszy, i wszystkie znowu sło trybem za Bolesława przyjętym. R. 1179 na sejmie Lenayclim powstało osm biskupów przeciw zdierstwu możnych Panów. Choi

(xx) Jan Bolesław wielki, zobacz wstępując, tak Karol II i Karol III.

jednak w XI-XII w XIII w XIV wieku ciążyły na włoszianach różne i
 różne podatki i daniny, przeciw byli dziedzicami swych gruntów, opłacałi
 nawet w Boga, i tak, ślad by widome, nie opłacałi, wysokość w 13. w. wazon, przeciw
 im bardziej dalej, moze salachty rosta, krolowska powaga słabnie, tem
 więcej chłop stawał się poddanym. R. 1520 za Zygmunta I uchwa.
 „lono w Toruniu, iż, każdy kmiec obowiązanym salachciowi jeden
 dzien w tydzień do łanu robie.” Wic w XVI wieku datuje się po,
 „krótek pansuryzany. W sadownictwie podpadali chłopci kaszcielaniom;
 konfederacya atoli dysydencka warszawska z r. 1573 wydała ustawa,
 moza, której, salachta chłopów nieposłusznym tak w rzeczach religijnych
 jak swiatowych według swego rozumienia ukarać moze”. Zład salachta
 ma władzę sadowa nad chłopami, a po tem roku 1573. sądy skargi
 chłopskiej przeciw panom nie przyjmowały. Stopniowo obciążono chłopów
 soborizną, i daninami, a zład stopniowo niekalstwo, niechłujstwo i
 opilstwo w narodzie góre brato.

Ustawa 3. Maja, dziełem Andr. Kamajskiego, wysłano stanowisko o ulżeniu
 chłopom, o zaprowadzeniu szkół parafialnych. Kazucyja, Polakom, osobliwie
 szady niemieckie, iż, chłopci w stanie niewoli utrzymywani byli, — a własnie
 najwięcej przez słowaki Polaków z Niemcami wylagnali się, ten potwór
 społeczeństwa ludzkiego, ślad poddanym, oby pierwaszkowym plemionom
 Slawianskim. Polska osadnia była z państwem, które narzucając zasady
 równości feudalizm przyjęły, a pierwszą, była Polska w przywróceniu
 tej dawnej zasady: wprost bowiem nim Franzya konstytucyja swoją 1793
 wysekła zasady równości obywateli wszystkich całego kraju, Polska
 ustawa, 3. Maja 1791 podniosła stany włoszian i mieszczan, i nie
 opiewałosc Polaków, lecz zbrojna przeszkoda sąsiednich państw
 uniemożliwiła to napowietrze dzieło, którem Polacy dawny nieład unifikacyi
 zamyslili. Posredniczące mocarstwa, które aktem swoim z r. 1792. 1795. z
 głosily, iż, akt ludzkosci czynią, że w polskim nieładzie przeciw
 panom na korzyść gnębionych włoszian dobronie się biorą, same

Wojakowski
 1791

jedne były, które przeszkodziły, iż szlachta polska tę łowczyjską reformę
zakonowiczą nieadołała, która tak szczytnie ustawa 3. Maja rozporządza.
Postąpiła do zniszczenia dzieła Andr. Łamojskiego przeciwnarodowa kon-
federacya Targowicka. Andrzej Łamojski pierwszy jnr r. 1760 pamiątkę
zniosł w swych dobrach, za jego przykładem Joachim Chreptowicz, Paweł
Brokostowski, Stan. Poniatowski. ^{Łamojski} Tadeusz Kościuszko 2. Kw. 1817 we wsi
Siechnowice. Szlachta Galicyjska usiłowała zniesienie pańszczyzny przy-
prowadzić do skutku, jak to rozstrzygnęła kilkakrotne kole r. 1840. Stanowe
przedstawienia do rządu austriackiego. Lecz nadaremno, aż te niesławne
stosunki gwałtownie i okropnie r. 1846 zwały się karczę, nastąpiła
dobrowolna ofiara z strony szlachty na s. Wojniech 1848. upoważniona pa-
tentem cesarskim z 15. Maja 1848. Tak nagle jednak zmiana stosunków
zagroziła niejedemu upadkiem majątku, tem bardziej iż poprzedziły lata
zniszczenia.

Chrześcianaństwo.

Chrześcianaństwo w Europie tak przesładowana, rozszerza się karczę po
przyjęciu jej r. 314 przez Konstancyjną Wielką, Cesarza Rzymskiego. R. 496
przyjęta we Francji, w VIII. wieku w Niemczech staraniem s. Bonifacego, w tenże
wiek u Słowian Serbów. W Polsce jnr za dziada Miecysława I byli
chrześcijaństwo, lecz nieupowszechnieni. Książę Miecysław I syn Niemysława
ożenił się z księżną Dubrawką córką Bolesława I ks. Czeskiego, otrzymawszy
ją pod warunkiem przyjęcia wiary Chrystusowej. przyjął Miecysław chrzest święty
5. Marca 965. w Gnieźnie wraz z kaptanem czeskiego imieniem Bohowida, papieżem
był wówczas Jan XIII, zaś dzień 7. Marca nazwany był po całej Polsce
do topienia balwanów pogańskich, i przyjęcia wiary Chrystusowej. Chrzest sam
odbywał się w kościele łacińskim aż do XII wieku przez ponuranie. O tem
Miecysławie pisze Kronika: „R. 931 księciem polskim był Niemysława,
kona urodzona mi syna ślepego. Książę narzekał, wezwał do Gniezna panów
na obrzanie dziecizna; przy obiedzie przyniesiono jego dziecko nazwane
Nemysłow ze zdrowemi oczyma, wszyscy się radowali. Ojciec wywiadał
się, czyto od nieświatych, co się w tem dzieje, iż go Bogowie tak w synie po-“

Chrześcianaństwo rozszerza się do Polski, dwoje świętych, a rządku upowiadani by obywateli łowczyjski czyż
myślenie katolickie, a w nich. Chrzest grecki, w Polsce nastąpił wmany.

- "cieszyli: ci odzekli mu, iż Bóg rychło Polskę oswieci a łaski mej, jako to dzieje." Tem dziekiem był Miewyelan I, który wiarę Chrystusa przyjął.
- 2., Na Ono wiara Chrystusa wprowadzona r. 956 przez księżniczkę Olge, ochrzczona, Helena, syn jej nie dał się ochrzcić, i w narodzie dopiero się rozszerzyła wiara a przyjęciem chrztu przez wnuka Olgi Włodzimiera r. 980, a ~~1000~~ r. 988 cof. syanie w Dnieprze chrzteni, (obrazku greckiego).
- 3., Pomorania czyli Pomorze przyjęło wiarę Chrystusa r. 1125 za naleganiem Bolesława Krzywoustego i biskupa z Bamberg s. Ottona, niegdyś wykszwawcy Bolesławowego.
- 4., Prusy r. 1014 zbite przez Bolesława Chrobrego i przymszone tak do płacenia podatku, jak do obietnicy przyjęcia wiary Chrystusa, lecz skłoniły się na obietnicy. Lbici r. 1164 znowu amusaeni Prusacy do przyjęcia wiary, upor. czynnie jednak do wiary, wrej Staroianisko pogańskiej wracali. Sta postkromie. nia ich i slatego nawrócenia do wiary awotani przez Konrada ks. Mazowieckiego rycerze zakonni Krzyżacy r. 1226. Stanowice przyjęcie wiary Chrystusa w Prusach datuje się jednak dopiero od r. 1264, gdy najwyższy kapłan Prusaków pogańskich Krive Krivejti stawil się u Krzyżaków, i dopra. skai się chrztu, mówiac, iż widzi już, że ich Bóg mocniejszy jest od jego Bogów, którzy widac Prusaków opuścili.
- 5., na Litwie r. 1254 Mendog czyli Mindowe książę Litwy a namowy Krzyżaków przyjął razem z 600 panami chrest na polu pod Nowogrodkiem, uzyskawszy r. 1251 od Papieża Innocentego IV bullę, na króla Lilewskiego, lecz skrócie wrócił do bałwochwalstwa. Siedymin W. ks. Litwy wszedł r. 1323 w traktowanie z Krzyżakami o przyjęciu wiary, byle Papież pozwolił; gwał. Niemców Krzyżaków i Mierowników Inflantzkich od pustoszania ziem Lilewskich; już r. 1324 zjechali legaci rzymscy do Rygi stolicy Mierowników, i paktowali się tu o bezobności samych mnichów chrestianzkich, którym szło o rozszerzenie władzy i dobra rozkofnego, a nie o mnozenie wiary. Stanęły wreszcie traktaty, lecz gdy Siedymin poznał iż Rzym tych jego nieprzyjaciół postkromie niezdola, uzwat traktaty jako bezużyteczne. Chrest adoli z narodem całym przyjął

wiarę Chrystusa, prowadził sam zakon OO. Franciszkanów do oprowadania i nauczania wiary, których jednak niewierni mordowali. R. 1386 Władysław Jagiełło W. Ks. Litwy ożeniony w Krakowie, poślubił królową Jadwigę, z niem bracia jego, a wkrótce cały naród na Litwie przyjął wiarę Chrystusa.

6, Łódź bardzo długo utrzymywała jeszcze swój niewygasły ogień nad Niemiecą, i swe pojedyncze tatarskie zwycięże, dopiero śmierć najstarszego księcia Krive Krivejti Linsonta r. 1414 ułatwiła ochrzescenie, rozkrewiła się wiara od 1413 do 1417, najwięcej zaś i stanowczo za hymnusa Augusta 1548 do 1572 przez Jakoba Laskowskiego.

7, W Inflantach przyjęli Litywian chrześc. w r. 1170 (według Lelewela), według innych 1190.

Polska po wygranej bitwie Chochimskiej przeciw Turkom r. 1621 nazwana, była przez Rzym antemurale Christianitatis (przedmurzem Chryścianstwa), który tytuł potwierdzono po drugiej zwycięstwie Chochimskiem i po zwycięstwie Jana III pod Wiedniem. Tamże zwycięstwa Chochimskiego pod Chochimem obok siebie co było zwycięstwem, a złożył pap. Urban VIII księciu powroscem.

Kościół Starożytny Chochimski miał istnieć w Krakowie u s. Krzyża w 10. Wieku, jeszcze przed chrześcianstwem ogólnie w Polsce przyjętem, mraz, świąta miano w niem po słowiańsku jeszcze w r. 1450. — co zaginęło. Obacz dodatek na końcu.

Cygani.

Cygani, plemie azjatycko indyjskie, zaczęli się pokazywać i zagęszczać w krajach Polsce sąsiednich około r. 1417. Wkrótce i w Polsce zagęścili się, osobliwie na Podlasiu, na Litwie, i dość byli doterowani; hymnusa I dawał im part. porta wolnego podróżowania po kraju, dopiero r. 1556 gdy poznano między niemi wielu wrobników, rozstrono prawa przeciw nim.

Dissidentni czyli różnowiercy.

Dissidentami zwali się wszyscy co niebyli wiary chrześciansko katolickiej. Wiara syematycka na wschodzie miała swój powrutek r. 860, gdy Focysz nieprawny patriarcha Carogrodzki pierwszy jedność z kościołem Rzymskim zerwał, stanowczo jednak dopiero od r. 1054 gdy 16. Lipca posłowie Papieża potrzygli na otasnu kościoła s. Łofu w Carogrodzie (Konstantinopolu) interdykt z klatwą. W rozkrewieniu wiary w Polsce wnieiony był zwyciężaj podraz Ewangelii czytanej przy mszy św. w kościele dobywania gołych szabel z intencyą, bronienia wiary. Późniejsze konstitucye krajowe

wyrzekali: „Krol musi byc katolikiem, a zona krola niekatolicka koronowana, na byc niemogla”, tak Helena ks. Anaska zona krola Alexandra nie byla koronowana, tozsamo Krystyna elektorowa zona Augusta II. Kazmierz W. wolnosci ruskiemu obradkowi r. 1556 przyznal; Wladyslaw Jagiello sniecniat wolnosci wyznania na Prusi, lew. pozniej w Lucku z ostrosci cof. nielo.

Ormianie weszli do Galicji w koncu 13. Wieku, a Kazmierz Wielki przyznal im wolnosci religii r. 1364. (20 Styx)

Sekta Hussytow czyli Braci Czeskich rozsiwiana w Czechach od r. 1370 do im. Husa 1415, i do sm. Triska 1424. zblizala sie ku Polsce za Jagiellow, tem morniej, iz Zygmunt Korybut synowiec krola stal sie Hussytem, lew. Wladyslaw Jagiello na zjezdzie Wielunskim r. 1424 dla zapobiezienia rozsiwaniu jej po Polsce wydal surowy zakaz, tak dalece iz profesorowie i uczniowiska, demii Krakowskiej musieli sie wyprzysigac nauki Husa. Tem surowy, wyszedl przeciw nim edykt r. 1438 na konfederacji Korczynskiej. Kazmierz Jagiello edykt jednak mimo grozb papieskich obchodzil sie z Dissidentami z najwiekszym umiarkowaniem, a Jędrzej Galka wyszl zinnymi w Krakowie r. 1449 jawnie nauki Wiclefa (z Anglii od r. 1362-1384) przeciw Papiecom i naduzyciom duchowienstwa.

Reformaryja Lutera wiazawszy powratak w Niemczech r. 1517 (a nauka Lwingly i Kalwina 1519) weszla do Sdaniska r. 1524 i mistrz Pruski Albert zaraz przyjal wiare, Lutera wtrew prawom zakonu swego i niechci Komturów Krzyza. Karaz w Polsce r. 1525 wydal przeciw tej wierze konfederaryja Mazowiecka edykt potepiajacy i za panowania Zygmunta I odsewpienstwo w wiare bardzo malo moglo robic w Polsce postepowanie: dopiero za Zygmunta Augusta powzety sie po Polsce jawnie rozkreswiali wiara Lutera, Kalwina Socyna, Husa. Jedni Aryanie nigdy niebyli w Polsce cierpieni, nawet Zygmunt August slynny roznowiercion protettor wywołal ich z kraju na sejmie w Warszawie 1564. Socynianie od Sausa Socyna Wlocha, ktorego pomnik w Kalkuzyynie, takze malo zwolennikow mieli, (zay kazdym zmas. Tym Socynianie darano dogrobu blaszki, z laciniskim napisem: „wim w kogom wierzyl.”) R. 1555 dissidencii pierwszy mieli synod woz w Kozminie. Zygmunt Aug. na sejmie Warszawskim 1557 zapewnia przez

konst

Pierwszy abt emencielicki wstawiony r. 1552
 na dworze Sadowym, pod Krakowem.

Batory uważył: Drogę trój swym sobie arbowat: z niwego kroczy, przystąpił przez
widywać i ustąpił sumieniem.

Kancelerka swego Cieskiego posłom Pomuskim, tudzież posłom Edaniska Torunia
i Elblaga, iż w swej wierze żadnego od rządu przeciwnictwa niedoznają,
i jak na sejmie w Piotrkowie r. 1564. zatwierdził Prasi Czeskich, tak na
stanowym zjeździe Sandomierskim r. 1570 przyznał tolerancyę w Polsce
dla wyznań helweckiego i luterskiego, podobnie Prasi Czeskich zatwier-
dzając. Ta tolerancya przez konfederacyę Warszawską r. 1573, dysydencką
zwaną, utrwalona i w przyrzeczonej koronacyjnej księzce (obaw przy koronacji).
Ta Stefana Batoryego trwała tolerancya, obaw jego zdanie z 12. Wł. 1585.

Stary Kozyra kardynał polak najgorliwiej pracował nad jednością
kościół, przewidując dla polski różnorodności najgorsze skutki, spr-
wadził zakon jezuitów, który się gorliwie tą pracą zajęł, — jednak
principis obsta, sero medicina paratur, — gorliwość zakonu przez roz-
jątrzenie różnowiedców sakralne skutki wywarła na przystość. Mimo
pacta conventa, mimo przysięg koronacyjnych nie można, iż dzień
śmierci Batoryego był ostatnim dniem suwerennej tolerancyi. Zygmunt
Waza karzał za namową jezuitów ukroć ich przywileje; dissydenii
dla obrony praw swoich robili zjardy i narady, n. p. w Borsie i Lid-
w Toruniu i w Wilnie i wstąpił się między niemi Firley, Górka,
Radziwiłł Czarny, Konstanty Bazyli Ostrogski, Jerzy Sangusko, Ouelski,
użeni Osudny, Wiskowaty, Lubieniecki. Zygmunt III karzał przy wstąpieniu
na tron większą część senatu skłonił, różnowiedców, duch tolerancyi
Jagiellońskiej zasłapanym został duchem przedstawowym tak iż przy
śmierci Zygmunta III tylko dwóch senatorów było niekatolików.
Władysław IV wstrzymał na czas przedstawowanie różnowiedców, owym
dawał dowody tolerancyi, gdy nawet za niekatolikami Salaskiem
ujmował się w lidzie do cesarza Niemiec Ferdinanda III. Za Jana Karłowicza
działal w senacie tylko jeden niekatolik, Adam Kisiel wojewoda Nieuni-
ta. Za Władysława IV stanowy zjazd w Toruniu odbył się dla pojednania Polaków
w wiene, lewko tak zwane colloquium charitativum (braterska roz-
mowa) r. 1645 spełniono na niczem, bez skutku zgody, pojednania i jedno-
ści wiary. Jan Karłowicz wiele przeciw różnowiedcom działał, a za
wyjścia z kraju Aryanów w r. 1660, dostał od Papieża Alexandra VIII

Powstanie 1704 Zygmunt III w Polsce upodobania przeciwnikom, powstanie
nie w tolerancyi, lecz w zgodzie, tolerancya prywatna. Batory, przebie-
żmo z tego niecierpliwym, mędrym i

Dochody.

Dochód roczni domu Króla Polskiego z r. 1606 wynosił: = 1.311,000 Dłp. czyli teraźniejszych 10.837,600 Dłp, gdy dawniejszy jeden złoty miał wartość teraźniejszych 8 Dłp. 8 groszy. (x)

Konstanty ks. Ostrogski miał 1512 rocznego dochodu z 70 miast i 400 wsi dziesięć milionów Dłp. na teraźniejszych monetach. Ordynacja Ostrogskich złożona z 24 miast i 592 wsi rozpartowana została z r. 1753 przez króla Janusza Sanguszkę. Ogromne dochody również mieli Książęta Radziwiłłowie na Olyce i Nieświeżu.

Dochody publiczne były:

r. 1767 = 13.000,000 Dłp.	r. 1782 = 19.231,843 Dłp.
r. 1775 = 15.070,175 "	r. 1786 = 37.577,232 "
r. 1780 = 18.663,592 "	dot. 1791 \

Dochody z krajów polskich po r. 1815. były:

w Królestwie	80.000,000 Dłp.	i	30,000 żołnierzy
w Suberniach	159.115,983 "	i	198,000 "
w Pruskiem	30.000,000 "	i	32,500 "
w Galicji	75.000,000 "	i	50,000 "
w Krakowie	1.780,000 "	i	380 "
Razem	345.895,983 Dłp.	i	310.880 żołnierzy.

Dochody z dóbr narodowych rozpartowane i amunicione zostały z r. 1775.

Druki pierwsze i książki.

Sztuka drukarska wynaleziona w Europie przez Guttenberga w Niemczech z r. 1450. W Polsce wyszedł na jaw pierwszy druk z r. 1465 w Krakowie: „Wykład psalmów Tański Jana de Surseremata” drukowany przez Sintera Lainer, drukarska wędrownego z Niemiec: pierwsza jednak stała drukarnia w Krakowie fundowana z r. 1474. Wstawili się drukarze Krakowscy Sinter Lainer 2., Świętopętki Siol z Frankonii 3., Hieronim WiCTOR ze Śląska 4., Florian Ungler z Bawarii 5., Jan Haller 6., Marek Szarffenberger 7., Siebenicher. W 17. wieku wstawili się drukarnia w Dobromilu, drukarz Jan Szeliga:

R. 1481. drukowan w Krakowie psalterz Dawida.

R. 1491. Ocktoik, pierwszy druk Tamiański kirylica, — drukarz Siol musiał dla wyznania Krzyża uciekać z Krakowa do Lwowo na Spis, później wrócił.

(x) Tarczynie z r. 1593 oznaczała stała wrony cory byj m. III m do r. LII
 II miast, sprzeżę p. pomurca 50 od Dłp. 20000 50.000 Dłp.
 i p. Danirak h. c. 2000 H. 50.000 H. 50.000 H. 50.000 H.
 i Mury: Lubowicki, — Władysław II miast, j. d. 500 Holowicki 50.000 H. 50.000 H.

Dochody z krajów polskich po r. 1815.

Drzewy.

Stawny drzewo Sygmont w katedrze Świątobliwej leny na rozkaz Sygmonda I r. 1520 przez Jana Bohem. z Norymberga, w średnicy obrotu ma 9 stop.

Drzewo w Wilnie potrzebuje 24 ludzi do drzewienia.

W porównaniu zagranic: Pummerin w katedrze Ś. Szerepana w Wiedniu waży 354 centnarów, w Erfurd 276 centn. w Oxford 150 cent. Wielki drzewo Swana w Moskwie 1000 cent. w Pekinie w Chinach żelazny drzewo z sercem drewnia, niem ma 1250 centnarów.

Elekcyja.

U narodu Starożytności wybierano króla według Silwiusza n. p. w Karynthii tym sposobem: „Między górami na czystym błoniu blisko kościoła Ś. Wida w Wale jest kamień wielki marmurowy, na którym chłopy mając z sobą, drugie chłopy w grubym odzieniu siedzą, na którego też to spada prawem przyrodzonym, mając na prawej stronie wół i krowę, czarna, a na lewej konia i klazę. Przeciw któremu przyjdzie książę wybrane z wielkoscia, Panów, tak książę jakoby Grabiów z chorągwiemi okędożnie przyprawieni. On chłopy gdy je ujrzęz zawoła i rzecze po Słowiańsku: Kto to jest, co tak przyseno po naszym granie chodzi? odpowiedzą panowie: jest nowy sprawca tej ziemi. Chłopy rzecze: a sprawca, dliżyli sędzia? jeżeli też miłośnik tej ziemi albo poddanych? godnyli jest cxi? niemali na sobie wady? jeżeli Chrześcianin dobry? obrócia wiary i poddanych? — Wszyzy będą odpowiadać za niem: jest jest.”

Potem rzecze: którym prawem mie, z tego kamienia abędzie? Odpowie Grabia Gorycki: czterdziecia, złotych czerwonych, dom twój wiecznie na wszystkim wolny będzie, dobytek ten twój będzie, ubiś książęcy wezmiesz.

A gdy to wyrzecze, chłopy mu kręć przed się przystąpić, da mu lekki prosierek, aby pamiętał co mu przypominat. Książę gdy siedzie na onym kamieniu, chłopy mu przyniesie w czarce wody, mówiac, aby pił, moim darem abogim niegardził, bo miększego przepomoc niemozę, a też ta ziemia potrzebuje twierzego pana dla lepszej czujności. Potem książę dobywszy miecza przycieka ludu prosiłitemu prawa i wszyzkie zachowania trzymat. — Sprawy wielkie takich sejmy natem kamieniu siedząc czesto sprawiają. A to zwolentoro

temu chłopstwu dał być Cesarz Karol Wielki, iż się pierwszej pochrzcił
iż panowie a szlachta.

Bielski w kronice swej pisze, że Leszko II r. 780 księciem Polakim wy-
brany tym obrazem: „Gdy się panów polskich i szlachty głosy nie,
mogły zgodzić na pana, uwrzynili słup przed Krakowem, na który wło-
żyli koronę królewską, i łaskę, i ustanili przez jawna powieść: który
najpierwej od Pądnika nekci do niego przyjedzie na koniu, a drugim
puszczając, ten księciem będzie.” Od tego Leszka II wyrzaj się utay,
mynai długo, aby sadząc na szaty królewskie wdziernai dawne swoje grube,
aby patnąc na nie wpyche, niewpadał, ubogiemu niegardził, pamiętając
na swój pierwszy stan.

W Polsce wstępowali na tron książęta i królowie w powątkach dziedziceni,
zawsze jednak za zgoda, stanów, starszyzny narodu; tak było w rodzie
Leszka; w braku zaś dziedzica do korony obierali stany polskie:
tak 750. Czernystawa, 780 Leszka II, tak 842. Piasta. W linii Piasta
wstępowanie na tron było tym samym porządkiem, wstąpienie na tron no-
wego monarchy zawsze od woli stanów, które zjedrzyły po kró-
lewskiej śmierci i obierali wielkrosia, głosów, tak n. p. 1173. Mieszka
na Starego; stany polskie wrzcie porozsłatego dziedzica lub dzie-
dzców do korony zawsze miały władzę, a probującą, bez nich nieobeszło
się, tak też gdy się stanom monarcha niepodobał, miały władzę znu-
cenia go z tronu, tak znużyły z tronu i wywotały z krągi Władysława II.
tak znużyły z tronu obranego przez się, Mieszka III, a obraly na jego miejsce
Kazimierza II. — Po śmierci Leszka Czarnego dziedziczena określona w linii
Piasta elekcyja już się zblinata do wolnej, lecz gdy następnie niesurzydca wśród
ubiegania się, z tronu Władysława Łokietka Henryka IV Łagodnego ks. na
Sasku i Wacława króla Czechkiego, wśród kłobni i zamieszania saszis,
kelniego od 1289 do 1295. naród o zdradliwości tej wolności nauwrzył, byłby
zapomniał o niej, gdyby Kazimierz III miał potomstwo. Na zjedrzy na-
rodowym w Krakowie 1339, gdzie obernym był Kazimierz W. a podawano
kilku kandydatów do tronu partya Węgierska przemogła, wybrano za
następnę tronu Ludwika Węgierskiego króla, siostrzenca Kazimierza,

się mocarstw sąsiednich w sprawie krajowej. R. 1697 wolna wola, wola narodu obrany królem księżę francuski Conti, kilkunastu jednak senatorów i parówet z panów z biskupem kujawskim Dąbskim na czele obwołali Augusta II Sasa, wbrew prawom wolnej elekcji i wbrew przywilejom primasa, a wojska Saskie wkroczyły do kraju, i zniszczyły wolny wybór narodowy. Ten elekcji r. 1733. według wszelkich formalności obrany królem Stanisław Leszczyński, i koronowany w Kołoczu s. Jana w Warszawie, jednak kanclerz dziwowski ks. Wiszniewiecki wbrew woli większości narodu obwołał królem Augusta III. i przywołał na pomoc wojska rosyjskie. Stanisław uchodzić musiał do Gdańska, gdzie wkrótce partya jego wojskiem sasko-rosyjskim poddać się musiała, a Gdańsk i Toruń zasnę wierności ku Stanisławowi musiały ogromne summy Rosyji zapłacić. Tak Rosya z równie odgrazająca, Austrya zniszczyła wpływem swoim wolną wola narodu; posadzony natronie bezprawnie August III, okupowany wpród pomoc Rosyji obietnicą odstąpienia Kurlandji dla Birona faworyta Carowej Rosyjskiej, a pomoc Austryi uznaniem sankcji pragmatycznej Cezarza Karola VI. Ludwik XV król Francji, Hiszpania i Sardinia wydały wojnę Austryi za zniszczenie wolnej elekcji w Polsce. Również 1764 ostatnia narodu polskiego elekcya była pod wpływem wojska rosyjskiego, moralnie zmuszona narad, by obna Stanisława Poniatowskiego. Przeciw temu narzuconemu królom sarkata Francya, uznając go dopiero 1766. a Turcyja wydała manifest przeciw tej przymuszonej elekcji, razem z protestem postów polskich.

Na zycia króla panującego natronie było konstytucya, popierająca elekcya nowego następcy: gdy Jan Kazimierz bezdziejny za poradą sony Ludwiki Gonzaga, powodowany strachem, obawą o przyszłość swej ojczyzny stanął namawiał do wyboru następcy jeszcze za zycia swego, kierując brzością ku księciu francuskiemu Conde, sławę wówczas wielką posiadającemu, przyszło na sejmie do odgrazania, do niechęci, wreszcie do jawnego powstania przeciw niemu pod Języm Lubomirskim od r. 1664-1666. jakoby król przeto utracił wolność sasko-rosyjską, zatem skrzyty król

przepowiedział smutną przyszłość Polski i korzystanie sąsiadów z tej niepokamowanej wolności. Równie wpród Stefan Batory ma, bojaźń objawił. Równie gdy Jan III stronników ryzykował, by jednemu ze synów zabezpieczono koronę, nęki mu Rafał Leszczyński: „wola niebezpieczna wolność niż spokojna niewola.”

Gazety. Najpierwsza gazeta polska w Warszawie „Mercuriusz polski” wydawał Jan Dłub. Główny r. 1861. dnia 29. Maja pierwszy numer.

R. 1282 był w Polsce przez dwa lata okropny głód, tak iż wiele ludzi uciekało do Węgier, gdzie Kumanom, przedawani, i do Ansi, gdzie od Ansinów Tatarom w brzo-
tut dawani byli. Był głód r. 1287. 1315. Roku 1361 głód w Polsce Litwie
i na Ansi, Kazimierz W. zarządził głodowi przez otwarcie magazynów zboża.
Był głód r. 1440. R. 1601-1604 głód w Inflantach, R. 1699 głód wielki na
Wolyniu. Ten w Polsce r. 1771.

Granice i rozległość Polski.

Polska w różnych porządkach miała granice na zachód aż pod Dania,
jak dawała, i kwiedra, niektórzy pisane iż Wyszynierz ko. Polski w
z Wieków wystawił miasto nazwane od siebie Wismar, dziś w głębi
Niemiec ^{nie doległymi} położone. Meklenburg, Brandenburg, Pomorze rzymskie, Pru-
gia, i Prusy Starożytnym i polskim narodem zamieszkałe były.
Leszek III wszystkie krainy Pomorskie (zwane z tam iż położone nad
morzem Bałtyckim) podzielił między swych 20 synów, którzy za priarsta
odnowili Polskę postępującem. Na północ graniczyła Polska z
Litwą, na wschód z Ansią, na południe z Węgrami, od południa
ku zachodowi z Morawami i Czechami, wyżej z Niemcami. Granica
między Niemcami a Polską, niepewną była, tak iż Arafnie powie,
„dziśno iż między temi narodami żadnej innej nie było granicy, tylko
ta jedynie, która wzajemny strach robił, Niemcy bowiem ciągle
na Starożytnie narody nad Elbą, w Luracji napadały, i te krainy
jakoby do Niemiec należały, za swoje rachowały. W czasie kwitnienia
wzrostu za Sagiellonów, po zawarciu braterskim Polski Litwy i Ansi
w jedno ciało pod nazwiskiem niewypopolitej, Polskiej, miała Polska
granice na północ z Angryą, Estonią Szwedzką, i z morzem Bałty-
ckim, na wschód z Rosyją, na kilka mil od stolicy Moskwy, na

(X) Lpian - XIV H. wójcie kulturalny uwarunkowane w Polsce (Polska) ...

tak długo aż dzielne uderzenie Polskiej ręki dumnych Cesarzów o
mylném ich zdaniu przekonało. Cesarz Niemiecki Otton III zwiadzał
r. 1000 grób S. Wojciecha w Gnieźnie, wspaniale przyjmowany przez
Bolesława Chrobrego księcia wówczas Polskiego, widząc tegoż bogactwa
ogromne niemógł mieć nadzieję, by monarchę Polskiego można było
uważać jako holdownika Cesarstwa, a polubinszy Bolesława oso-
biscie i chciał się za to przyjęcie wdzięcznym okazać Polakiemu mo-
narsze, koronował go na króla Polskiego, — a gdy wówczas przyjęty był
wykaz, iż wszyscy książęta rzymskim Cesarzom równie jak i królowie
przez nich namaszani płacili musiali daniny: Otton polityczny wi-
dząc po części iż tak mowy monarcha nie skonił by się do płacenia
daniny, odszedł od tego wywraju i uwolnił napręd Bolesława
od wszelkich danin. Mimo tego jednak późniejsi Cesarze Niemiecy
z dumy i pychy, a zazdrości na potęgę Polaków upominali się u
monarchów Polskich o zapłacenie danin: tak r. 1110 Cesarz Henryk V.
od Bolesława Krzywoustego, a gdy król Polski odpisał mu „nie mię
nieprzymusi, abym w najmniejszym grochu miał zostać daninikiem
twoim, wolę bowiem cały kraj Polski wojną utracić, niżli go
w pokoju a niesławie deieżyć.” przystąpił do krwawej bitwy na
półm polu pod Wroclawiem, w której Henryk zupełnie klęskę po-
niósł, ledwo się ratując uciekał. R. 1157 dumny Fryderyk I Rudol-
f brody domagał się danin od Bolesława IV; dla nieznaszków w
Polsce niemiał Bolesław dostarczających sił do moznego oparcia
się, i musiał w Krzyżowie Fryderykowi obietnicę czynić pieniężną,
tych jednak nigdy niewypełnił. Twierdzą pisarze iż Cesarzowie
Nemiecy od monarchów Polskich wymagali danin jedynie z krajów
zaodrzańskich i pomorskich, które uważali pod berłem Polskiem, również
przez monarchów Niemieckich jako do Imperium Niemieckiego należące usła-
wane i zachowane były.

Polscy monarchowie schodzowali sobie różne kraje. W VIII wieku miał Włostyński
ks. Polski Danią, schodzował, co jednak zaraz po śmierci jego w zapomnienie
poszło, — co jednak dla odległości czasu nieperonem się zdaje, zwłaszcza

ix zwykle przyjętem jest prawidłem, zastona, nieprebyta, pokryte wypadki
według lepszej dogodności między bajki Łoży.

Bolesław Chrobry posiadał tytułem zwierzchnictwa Moldawia, Kiew, Podole
Rus' czerwoną, a przez dwa lata Czechy. W późniejszych latach stłemi korony pol-
skiej holdownikami byli a.) gospodarowie Multańscy i Włocławcy, b.) książęta
Pomorscy, c.) książęta Pruscy, d.) książęta Kurlandscy, — ponieka, d i
e.) książęta Szląskich to rachować można.

O holdach i uległości Koronie Polskiej książęta Pomorskich, Pruskich, Kurland-
skich i Szląskich w artykule o ziemiach Polskich mówić nie będzie, tu
tylko pierwszych wkrótce opiszemy.

Hospodarowie Włocławcy uznawali się holdownikami Polski r. 1396, a
osobliwie r. 1415, dla mocniejszego oparcia się przeciw potęgę Turcyjną
poddali się pod zwierzchnictwo i opiekę Polski, za co holdowali i daninę
płacili, świadczą przykłady z 19. Maja 1415, 29. Wrz. 1434. Władysław III po-
dzielił 1436 Włocławcy między synów zmarłego hospodara Alexandra: Eliasza
dał Włocławcy górne, dolne zaś czyli Multany dał Stefanowi. Hołd wy-
kony 10. Sierp. 1449, także wr. 1485 Stefan wojewoda Włocławski składał
hołd Kazimierzowi Jagiellończykowi w obozie pod Kutomieją. Uchylowali
się za Jana Albrechta zdradliwie wyrwali z pod holdownictwa, Jan
Albrecht zacięte ziemie walki toczył; r. 1501 karał Jan Albrecht
za zgnalenie przymierza sici, we Lachowie Eliasza syna Piotra wojew.
Włocławskiego, r. 1509 hetman Mikołaj Kamieniecki zmuszał Bogdana
wojewodę do hołdu. R. 1534 chciał Muzymund I ratować Włocławcy od na-
waty Turckiej, lecz spory ze szlachta, przeszkodziły temu, (obacz 2.
Lip. i 22. Sierp), i odtąd Turcyja coraz mocniej uwikłana Włocławczyem,
w swe sidła. Wpływ Polski jeszcze przeważał, r. 1572 wykonał Iwonja przy-
sięgę wierności jako hospodar Włocławski, obacz także 24. Sierp. 1596, gdzie
Jan Kamiński pokonawszy niemiernego hospodara, obrał dał Bogajom
Kiermima Mohite. Wojny ogromne z Turcyją, prowadziła Polska za Muzymunda III
na polach Multańskich, Ciesorskich; traktat hetmana Kółkiewskiego z Turcyją, r. 1637.
amniejszą wpływ Polski do Włocławczyem na korzyść Turcyji, jednak jeszcze

za Jana III kolo r. 1690 dawala Polska Wolosczyzanie gospodarow, n. p.
 Petriczenka, i dopiero traktat Karlowicki oddal Wolosczyzanz, pod su-
 petny karzad Turcji.

Czasy nie zmieniaja, imy nie, w nich takze zmieniamy, w r. 1672 obo-
 wiazal nie, krol Michal traktatem Bursackim do placenia Turkom rocznie
 22.000 dukatow, — nieplacono wprawdzie, bo Jan Sobieski w krotce zwyciastwem
 Chocimskiem kraj od tej hanby uwolnil, — lecz od r. 1772. 1792. 1795. holduja,
 Polacy Rusom Austriji i Rosyi.

Karty.

Karty do grania wynalezione r. 1391, wprowadzone do Polski r. 1500. Kuzmund
 Jagiellonczyk groywal flusa.

Klasatory, zakony, kościoły.

- 1, Benedyktyni Franury przysli do Polski r. 968 na werwanie Miewyslawa I.
 Memerzo i S. Krzyz sa najstarsze kościoły zakonne. Boleslaw I. fundowal
 od r. 1008 — 1010 klasatory Benedyktynow w Sieciechowie, na tysej gorce i w Syriu.
 Boleslaw Smiaty fundowal 1068 klasator Benedyktynom w Mogilnie. Stynal
 między Benedyktynami Szarygielski. a prazi do Krakowa, Kosciot i K. 422e Jan. 1792
 2, Kameduli jako smielnicy byli r. 1004 pod terarniejszem miasteczkiem Karmiecem,
 na Prelanach pod Krakowem przez Wolskiego 1609.
- 3, Cystersom fundowal Gryf 1140 (andry klada 1185) klasator w Sedziejowie, Karmien II 1176
 w Sulejowie, Sambor Starosta Pomorski 1178 w Olinie, Bogumit arcybiskup 1188 w Koro-
 nonie, ^{by podor z Burszycze} wojewoda Krak. fundowal klasator w Ludzimierzu r. 1234, lesto Opatwo
 w krotce przez Prandote, bisk. Krak. przeniesione do Szarynycza. Winrenty Ka-
 mienicki dlubek po dobrowolnem atoxeniu biskupstwa pierwszy jako Polak byl w tem
 zakonie. Cystersy fundowani sa jako zakon w Europie r. 1098.
- 4, Norbertanom fundowal Witus Janina biskup Plocki 1179 klasator w Witolwie, ^{w Duchu} pierwszy: Plocki.
 5, Dominikani przysli do Polski i do Awii r. 1220. zwolani przez S. Jarka, w Kra-
 kowie, Wroctawiu i w Poznaniu mieli klasatory 1222, w Sandomierzu 1224, w Swonowie
 przez ks. Lwa Ruskiego 1240. Stynali między niemi: Marcin Polak z Opawy, pierwszy, Moselcki
 arcybiskup Gniezn., Brzowski Abraham, Okolski Leonard, Birkowski Melchior, Swonowyk
 z Krakowa 1452 przez kardynala Olesnickiego, z Kasz. Swonowyk
- 6, Bernardyni byli w Toruniu przez Krzyzakow 1231. w Warszawie 1458, Sewer, Lwowski, Kozlowski,
 7, Franciszkanom fundowal Boleslaw Wladyslaw 1234 klasator w Krakowie, ^{ten ich zakon wprowadzil} pierwszy: Moselcki
- 8, Augustynianie mieli klasator w Krakowie z koncem 13. Wieku.
- 9, Bazylicianie klasator w Swonowie 1280, pierwszy w ustanowionym zakonie przez Parzygo
 10, Zakonnych Kanonikow S. Ducha na opatrywanie chorych i ubogich w ^{byla kościół} Danila.

(X) rozumie sie, iz tu tylko pismia zakonow klasatory sa, oznaczowane, nie zaś wszystkie.

Signe

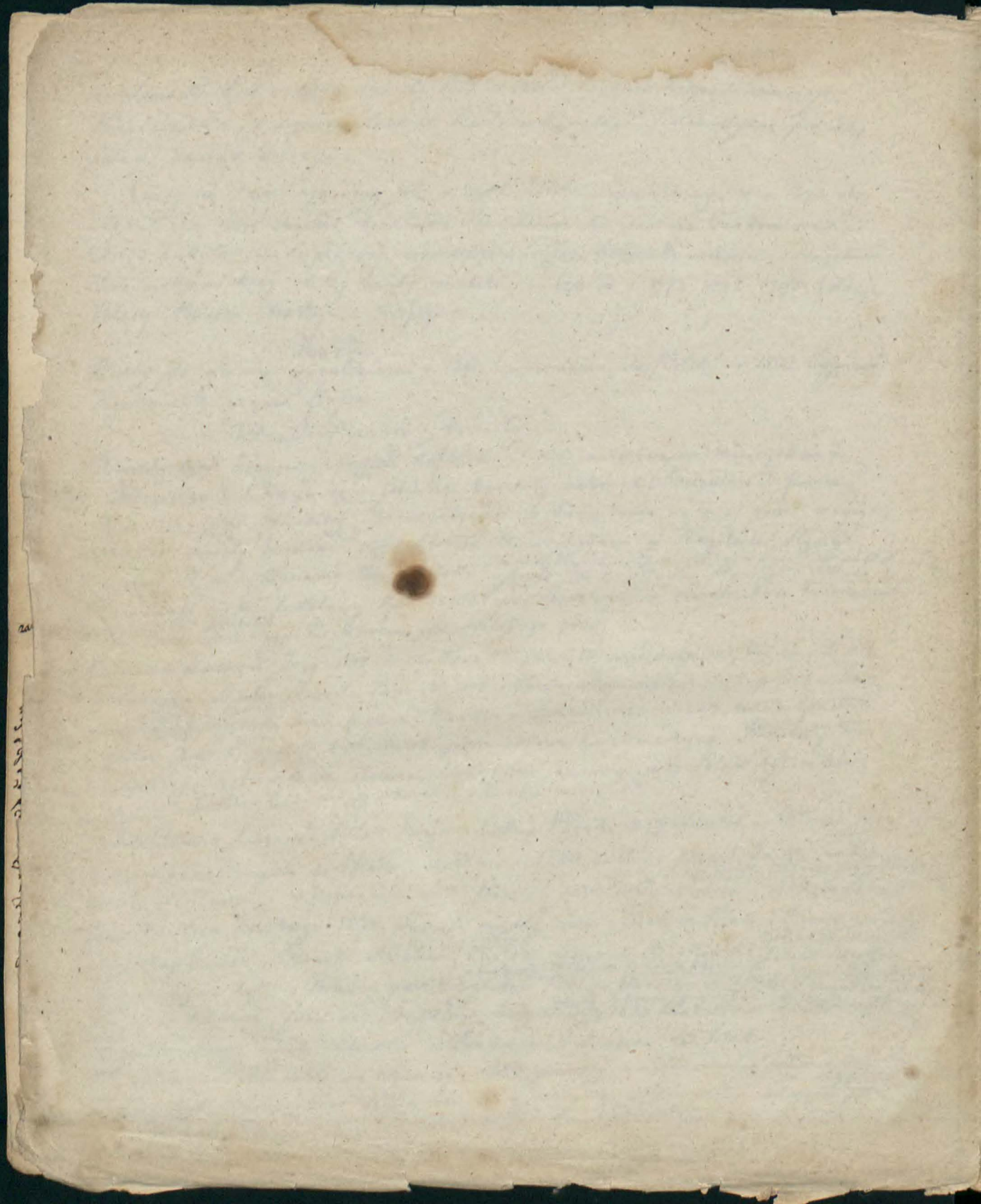
shu
Pashu

Amn

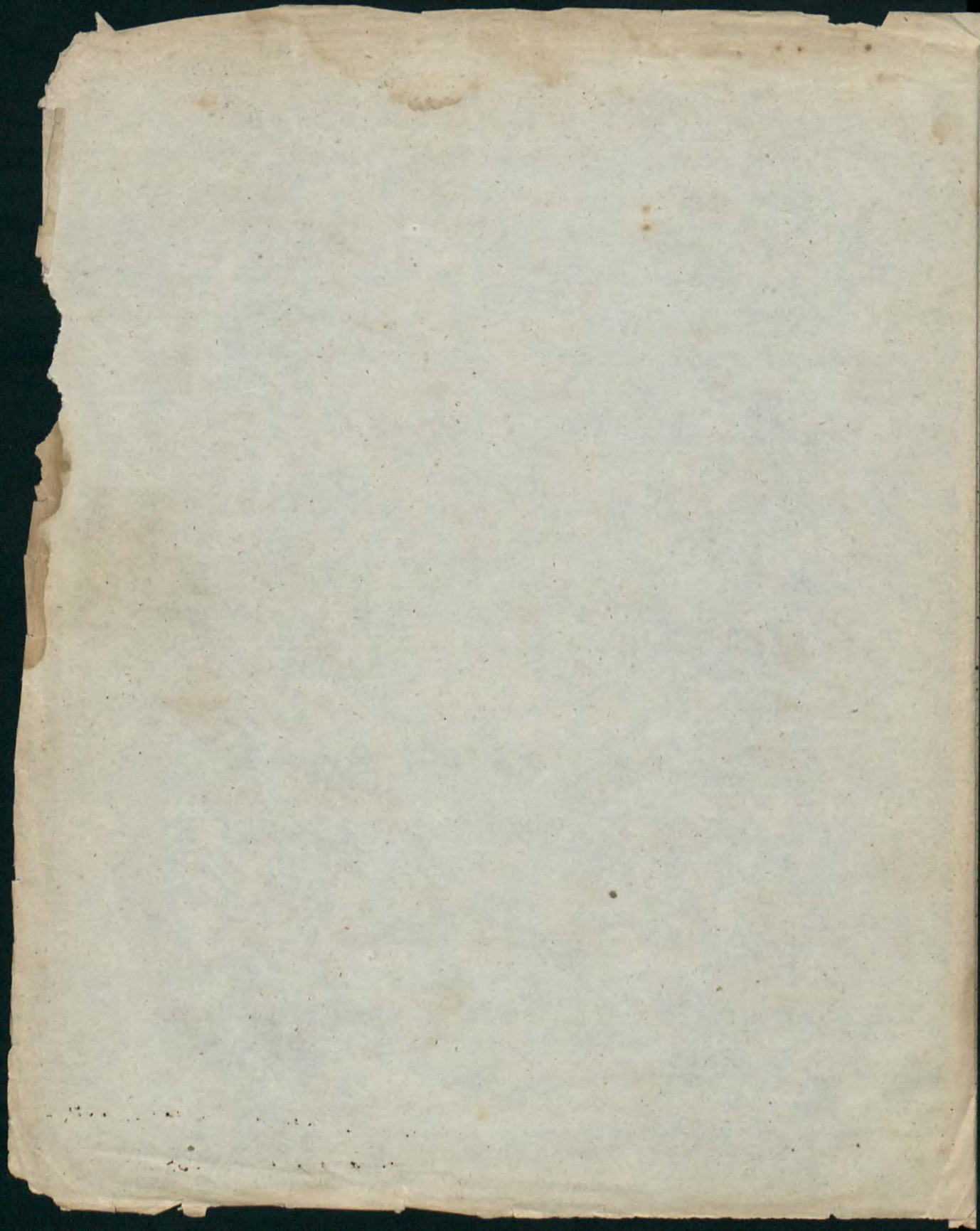
shu
Pashu

shu
Pashu

shu
Pashu

Tablica Starian wotuz religii Saffaniz

18

	Grey	Unii	Katolick	Protest	Mahomed
Rossyan	35.300.000	—	—	—	—
Matoinska	10.150.000	2.990.000	—	—	—
Oriatoinfia	2.370.000	—	350.000	—	—
Bulgary	3.280.000	—	50.000	—	250.000
Serby	2.880.000	—	1.560.000	—	550.000
Kroai	—	—	800.000	—	—
Stawoi	—	—	1.140.000	13.000	—
Polary	—	—	8.980.000	440.000	—
Czechy	—	—	4.270.000	144.000	—
Stowary	—	—	1.950.000	800.000	—
Wendy, Sorby	—	—	10.000	140.000	—
Sumy	53.900.000	2.990.000	19.000.000	1.570.000	800.000

	Tablica Stanian		Scapani				Saxoni
	Roznya	Asub	Prupy	utazivni	Serby	Remogora	
Rosyancie	35.300.000	—	—	—	—	—	—
Mato Rusiny	10.570.000	2.770.000	—	—	—	—	—
Prato Rusiny	2.700.000	—	—	—	—	—	—
Bulgary	80.000	7.000	—	3.600.000	—	—	—
Serby	100.000	2.590.000	—	1.490.000	950.000	160.000	—
Kroaci	—	800.000	—	—	—	—	—
Windy cyp. Slavoni Komitasy	1.150.000	—	—	—	—	—	—
Polary	4.900.000	2.540.000	1.950.000	—	—	—	—
Cerky i Morawie	—	4.570.000	44.000	—	—	—	—
Stowaki	—	2.750.000	—	—	—	—	—
Wendy, Sorby	—	—	80.000	—	—	—	60.000.

O duchowieństwie polskiem -
rzymsko katolickiem.

Dla ugruntowania wiary chrześcijańskiej w Polsce po jej przyjęciu tępe
przez monarchę Mieszka I. r. 968. ~~stanął się~~ dnia 5. Mar
a przez cały naród dnia 7. Marca, sprawowali monarchowie polscy
Krzysztof z zagranicy, jak Mieszko I. z Czech, Bolesław Wiślicki z Włoch,
i z Francji, papież Jan XIII uczcił do Polski dla ugruntowania wiary
kardynała Egrediusza, za Mieszka I. jednak nie było jeszcze w Polsce
żadnej biskupiej katedry tylko kościoły, a kapłan Jordan pierwszy
był w Polsce ogólnym biskupem i ludowym. Dopiero Bolesław W.
funduje r. 1000 w Gnieźnie katedrę arch. podwyższając natężenie Chary
oryli Gaudenrykora, brata S. Włoc. 12 katedr biskupia w Krak. 1001. 3, w
r. 1005, 4, w Kuszewie 5, Smogorowie 6, Poznaniu 7, Wrocław 8, Chęcin
9, w Kamieniu. Pierwszym biskupami byli cudzoziemcy, dopiero później
sątożeni w katedrach i parafiach, skąd do wód najdawniej
była Smogorowska katedra p. biskupa Smoga Urbana I. w Poznaniu, w kate
drach innych krajow, sąsiaduje później na katedrach, tak w Gnieźnie
pierwszym arch. biskupem a polakom był 1024 Wojciech Kto Wacławski Czech
w Polsce urodzony, w Krakowie pierwszym biskupem a polakom a 1029
Lambert Dula, w Piotrkowie Stefan 1087. w Poznaniu 1106 Laurentius z
włoskiej, a w Kuszewie dopiero 1215 Mikołaj Godziemba. Trwa też
katedra fundował Ładomir W. arch. biskupia w Lwowie 1364. r. restaurował
dawniej w r. 1230 Haliński istniejący, restaurował przed siebie w 1364. Haliński
katedry. Później sątożeli katedrę kijowską i Chęcińską Władysław Jag.
katedrę w Międzybuziu, jako pierwszą na Litwie r. 1413 Wiktor W. K. arch.
kościół chrześcijański pierwszy w Polsce i najdawniej kościół S. Wojciecha w Krak.
kościół katedralny pierwszy w Polsce r. 968. K. katedr. Krak. 1087. K. w Sierpcu
nie 1000. w Drożynie 1030 w Włocławku 1049 w Oleszynie nad Włocławką 1039. K. Wawrzeń
w Paryżu na Świątku r. 1087. Kościół w modreiu w Łodzi Kija blisko Kielc Łukie
z II W. Kościół w Nowym Targu w modreiu r. 1219. K. S. Jana w Wągr. 1250.

Kościół najw. Panny w Krak. 1226, w Soborze 1297. (dziś ewang), Ł. S. Parca Rybickiego
w Brestach 1382. K. Keliński w Wilnie 1387.

^{Prace monasterne}
Zaczęło się z upamiętnieniem księstwa biskupów, z fundowaniem kościołów, wzniesieniem
do przedk. woskatej rąk. Pierwszy zakon na polskiej ziemi starał zakon Benedyktynów,
z Anglii, a Francji przybyły r. 905 na wezwanie Mieszka I. Trzymoscy
s. Krzyż są najstarsze ich Kościoły zakonne, Bolesław W. fundował d. 1008
do 1010 klasztor Benedyktynów w Świechowie, na tysej górze i w Lychu, Bolesław
Śmiały fundował 1065 klasztor ich w Mogilnic. Trzyty między nimi Szymon
Święty go ponieważ ten zakon słynął nauką, nie przychylił się do przesłania
nauki w Polsce, Jagiello, Jagiła i Łowicę XIV W. prowadził Benedyktynów
z Pragi w waw. w łowickim - w tym samym samym waw. waw. -
dano im Kościół s. Krzyża w Krakowie

Kameduli jako przedk. przyszedli do Polski r. 997 z pierwszym Kamedulą Polakiem
Benedekiem czyli Bolesławem, przyrodzonym bratem Bolesława W. jako kary mieli
przedk. r. 1004 pod miasteczkiem Ławieckim, jako zakonnicy wprowadzeni
r. 1010 do Polski. Klasztor ich na Odolanach pod Krakowem jest z r. 1609 przez
Wolskiego.

3. Zakon św. Hieronima grobu Chryzostoma - Bozogróbce - mieli klasztor w Mierzowie.

4. Cyklerski zwolął Janik aryb. ^{z obywateli} Gniezno, tym fundował Jacek 1140 (niektórzy inogud 1185) klasztor
w Jedrejnie, Mieszko II 1157 w agdzie nad Warzą, Kazim II 1176 w Sulejowie,
Lambert Starożytny 1178 w Olinie, Bogumił aryb. 1158 w Koronowie, Teodor z
Ankary wojew. Krak. 1224 w Lubimiozu (to przeniesione w kościeł d. Szymonów przez Brandę
bisk. Krak. Winiędy Kadłubek po dobrowolnym złożeniu biskupstwa pisał jako
Polak był w tym zakonie?

5. Norbertanom fundował Niklas Janina bisk. polski 1199 klasztor w Wilnie, później
byli w Łowiczu i Piotrkowie.

6. Dominikanie przyszedli do Polski r. 1220 w Łowiczu przez J. Jarka, mieli klasztor
w Krak. Hrad. Poznań r. 1222. w Sandomierzu 1224. w Gdańsku 1227 przez
Szymona Łowickiego, w Łowiczu 1240 p. ks. Łowickiego. Słynni między nimi
marin Polak strawy, później aryb. Gniezno, Abraham Brzozki, ~~Łowicki~~ Okolski,
Leonard Birkowski, Melchior Maszowski, Łukasz Łowicki, Sewer Lubomirski,
waw. Hebrajczykiem.

7. Bernardyni mieli klasztor w Łowiczu 1231 przez Łowickiego, w Krak. przez
Krzysztofa Olchickiego 1452, w Waw. 1455 p. Anny Mazowieckiej

- 8, Franciszkanów przyjechał do Króla Bolesł. Włdyd. i fundował im klaszór 1227 w Krakowie.
- 9, Augustynianie mieli klaszór w Krak. ok. roku 13. W.
- 10, Bazylianie klaszór w Krak. 1280 pierwszy w planowaniu zakonu przez Bazyłę brata ks. Daniela.
- 11, ~~Franciszkanie~~ Zakon s. Ducha na opalowanie chorych i ubogich w Szpitalu prowadził Swo bisk. Krak. około r. 1226.
- 12, Karmelitanie mieli 1387. klaszór pod białko Łwanki, zwany Paradysus maia fund. p. Jana Anscienickiego lub Anna z ryma selskiego.
- 13, Jezuiti przyjechali do Polski r. 1564 za pozwoleniem króla polaka Henryka Szwedzkiego, najpierw do Warmii i Brunsberg a od 1578 do Gł. Króla. Lainez był pierwszym ich prowincyatem w Polsce.
- 14, Karmelici bosi wprowadzeni do Polski n. 1603 p. Zygm III, pierwszy klaszór mieli w Krak. a N. Lubomirski helm. fund. im polubie Chorimf 1621 klaszór w Włocławku.
- 15, Jezuita św. Józef przez Władysława IV. mieli fundowane od r. 1635 - 1642 klaszory w Warszawie, w podlańcu na Górnym i w Łowiczu.
- 16, Misjonarze wprowadzeni do Polski przez króla Lubomirskiego w 17. W.
- 17, Trinitarianie w Krak. ok. roku 17. W. na wykupienie niewolników z Krak. pogrzebali.
- 18, Dominikanie za pozwoleniem króla Henryka Lisieja przyjechali do Polski, przyjechali w r. 1605.
- 19, Reformaci przyjechali w 1600 w Kalwarii, później w Włocławku a w 1626 w Węgrowie p. Jana Bonar. Krasnowskiego.
- 20, Paulini przyjechali n. 1528, mieli klaszór w Kłodzku 1382, na Skacie pod Krak. 1470 p. Jana Długosza

Klaszory i klaszory żeńskie:

- 1, Cysterskom fund. 1178 Władysław I Łokietek ks. Kaliski klaszór w Płocku.
- 2, Norbertancom fund. mała Siostryzka św. Józefa. 1213 klaszór w Lornowcu nad Białym Białym.
- 3, Benedyktynom fund. Klemens z Ansbury Kapłan Krak. 1253 klaszór w Świątkach.
- 4, Franciszkancom fund. Bolesł. Sobieski ks. Kaliski 1259 w Górnym, s. Salomea w Łowiczu, s. Kuneguda w Łowiczu.

5, Karmelicki bese miety r. 1613 klasztor fundowane w Krak. Lubl. Węsp.

6, Wicyllki czyli Sakramentki wprowadz. p. królowa Ludwika r. 1654 w Węsp.

Zakon XX. Maryanów ztożony w spolskie jedyny przez X. Pawinickiego kapłana
Króla Jana III.

Szkot. Smagorz ^{zosta p. bisk Smog, Urban I. abp}
 najprawdziwie w polsce
 1. Benedykt ^{1008. 1009} nauki nie niekreny, w polsce

2. Kameduli 997 do polcy
 3. Koton flivian grodu Chr. + michowie
 4. Oparko kanonikow regularny i Angielski w Niemczech
 najdawniej klasztor w polsce
 Czeski p Janika amyl. gn. do bawenski, a Micki ^{Polacy}
 1191 w Ledzie nad Warke

Laurentius syn wiejn. 1106 bisk pozny. a Jakub ze Lwina
 syn wiejn. 1118 amyl. gniez.

Niemcy Polacy na kalendarz
 Gniezn 1. amyl. bisk. polski 1087 Dopsuda herbustianina
 Czech w polsce rok

Krak 1. bisk apol. 1106 Lambert Lwina?

Pozn 1. 1106 Laurentius

Wrocl 1. Stefan 1087

Kmpwicy dopiero 1215 mihak. Gorkiemba

Nominacy bisk i opalono utrzymywac.
 Krolowia

Horyssa w opiska Lelaw.
 na Sobore wrocl.
 Karmelici w Zyrardow

[Faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible handwriting, possibly a signature or a date.]

Opisy i. Jana Jemial sprowadził męczenników do poznania
Opisy Templaryjów sprowadził Henryk Schdomiński do Zagodica nad Niedz.
Karmelitois 1397 a przyjeżdż do Kralowa

szpitalu sprowadził Jwon biskup krakowski. w 13. Wiek. (Lito 1226)

11, Kartuzianie mieli r. 1387 klasztor 4 mile od Gdańska, nazwany Paradisus
Marie fundowany przez Jana Ruszczyńskiego herbu Lwa z głową szałachia?

Jezuici 12, Jezuici przyszli do Polski r. 1565 za staraniem kardynała Polaka Stanis.
Lawa Korystka, najprzód do Warmii do Brunsberg, a od r. 1578 do głębi Polski.

13, Lainer był pierwszym ich prowincyałem w Polsce. Styneli między nimi
Skarga, Wujek, Dmubiński, Wujek Kojalowski, Powobut, Wyrwix, Sarcieński War.
zewiński, Pilchowski, Piramowski, Niesiecki Naruszewicz. Po upadku Polski
Car Alexander r. 1820 wypędził ten zakon z krajów mych rosyjskich i polskich.

12, Karmelici bori sprowadzeni do Polski r. 1600 przez ¹⁶⁰⁰Hygmunta III. pierwszy klasztor mieli
w Krakowie, a Stanis. Lubomirski hetman fundował im polbitwie Chocimskiej, 1621
klasztor na Wisniewcu. Styneli między nimi Michał Buzewski, Hieronim Dzierżki
stynny, a poselctwo i względem króla Perckiego, za którego staraniem klasztor karme.
litów wystawiony w stolicy Perckiej Szpaskan nosił herb narodu Polackiego.

14, Piaryzy zwolani do Polski przez Władysława IV, mieli fundowane od r. 1635
do 1642 klaszatory w Warszawie i w Podoliniecu na Spieru. Styneli wtem
zakonie dwaj bracia Konarscy, Ostrowski, Kopyczyński, Skretuski, Smochyła,
Osinski, Krajewski, Jexierski.

15, Misjonarze sprowadzeni do Polski w 17. Wiek przez królową Ludwikę.

16, Trinitarze we Lwowie w końcu 17. Wiek na wykupienie niewolników arak.
pogańskich. (ubrozeni w Hiszpanii r. 1595)

17, Bonifratry za staraniem arcybiskupa Henryka Wisleya za Hygmunta III
przyszli do Lwowa, Pułtuska r. 1605. Bracia miłosierni uls. 1538 p. J. Joannes de Do.

18, Reformaci za Hygmunta III, 1600 w Kalwarii, później w Wieliczce, a r.
1676 w Węgrowie przez Jana Bonar. Grasińskiego. (ubrozeni w 1532 i polow. kłoni
przez papieża Klemensa VII)

Paulini przyszli r. 1378, w Łęznostochowy klasztor mieli 1382, na Skalce pod
Krakowem 1470 przez Jana Długosza. Stynny tego zakonu Augustyn Kordecki.
zakon kawalerów rycerskich, Łęziaków obair przy Łęziakach.

19, Ks. Cystersek fundował 1178 Władysław I Kwaja kr. Kaliski klasztor w
Toboku, J. Tadwiga, żona Henryka Brodatego kr. Skarpkiego fundowała im
r. 1218 wiele klasztorów.

22, Norbertankom fundowała matka Świętopelka Pomorskiego starosty
r. 1213 klasztor w Keronowcu nad morzem Bałtyckim.

23, Benedyktynkom fundował Greg. kaszubi Krak. 1253 klasztor w Kaniach.
w Chetmie 1244 Klemens z Antwerp
przez Jana misjora Korystka

Kawalerowie Dobryńscy w 17. wieku przez emel Dobryń
należeli do Komand młocziński 1285 r. bez wstąpienia
wspierający i przez fundację.

Paulini
1331
Barnim
p. Andonugulo
magarita
i. Parisi
Ferrari
i. Melislang

- 24., Dla Franciszkanek fundował Bolesław Pobórny ks. Galicki r. 1259 kła, słoń w Śnieżynie, s. Salomea klasztor w Kawichosieci, a s. Kunegunda kła, słoń w Starym Sączu.
- 25., Karmelitki bosc miały za krzyżownika III 1613 klasztor fundowany w Krakowie Lublinie Warszawie, utworz. 1568 d. s. młeki Teresy.
- 26., Wiryżki czyli Sakramentki sprowadziła do Polski królowa Ludivka r. 1654.

Kościół w Krakowie r. 1099, w Krakowie r. 1059, Kościół w Krakowie r. 1120.

Kościół sławnej starożytny kościół s. Wojciecha w Krakowie, Kościół katedralny w Płocku r. 968 roku. Kościół katedralny w Krakowie święty d. 1087-1102 pod Władysławem Hermanem, zgonem 1306, odbudowany przez Nankiera biskupa, r. 1320, później przez Bernarda Maciejowskiego, Piotra Tylickiego, Marcina Sulikowskiego i Zembickiego, biskupów krakowskich do czasu większej wie, tności doprowadzony. Kościół s. Jana w Warszawie 1250 przez książąt Mazowieckich. Kościół Najśw. Maryi Panny w Krakowie zbudowany r. 1226 przez Twona Odrowaxa biskupa Krak. Kościół w Sączu nowym r. 1297 przez Wacława Czeskiego, klasztor ewangelicki. Kościół i klasztor Eremitów s. Pawła Postelnika na jasnej Górze benedyktynskiej fundowany r. 1382 przez Bolesława ks. Opolskiego Wieluńskiego i Dobynskiego, a obraz Najśw. Maryi Panny sprowadzony przez tegoż i Betka na Prusi, według podania od s. Łukasza malowany. Kościół katedralny w Wilnie zbudowany r. 1387 przez Władysława Jagiełłę, obraz wielki tam zbudowany, gdzie przedtem stał obraz ognia wiecześniego; pierwszym biskupem był Andrzej Wasilo zakon Franciszkanów. Kościół p. Maryi w Kalwarii r. 1600 przez Mikolaja Kebedzowskiego, wojew. Krak. Kościół s. Katarzyny r. 1619.

Kościół w Krakowie r. 1099, w Krakowie r. 1059, Kościół w Krakowie r. 1120.

Tak świeckie duchowieństwo Polskie w dawnych i nowszych czasach wielu liżyło majątków w krzewieniu wiary gorliwych, w naukach świątynnych, i w sprawach krajowych poświęceniem, cnotami obywatelskimi sławnymi, jak byli s. Wojciech, s. Stanisław z Szerepanowa, Oleśnicki, Gregorz z Sanoka Tomicki, Głoguski, Łatuscy, ^{Krasinski, Krasicki} Woronicki, ^{Dypin} Skorkowski; tak też duchowieństwo zakonów religijnych w Polsce wiele z tych samych zalet wielozomnych wydało majątków, słynęli z nauk Benedyktyni, Cysteri, ^{Jezuici} Pijarów, a poświęcenia dla ojczyzny Paulini i Dominikanie. Uważonych majątków najwięcej liżyły zakony Jeruitorów i Pijarów.

W roku 1772 było w Polsce całej klasztorów męskich i żeńskich: 650 obrazku

(Or) Kościół s. Marii p. Koronowane s. 17 u benedyktyni i wsi pap. Klemensa XI, przez biskupa Chelmskiego, klasztor s. 8. W. 1717. 21 u Sorkaln 3, w Podkamieniu 4, u Łęka 5, u Łęka 6, we Lwowie 2 wsi pap. Benedykta XIV p. anielski klasztor. Wyrzycki 7, u Torbach 8, u Kowale 9, u Lwowie, oddano

- popodcinane drzewa, wiele uierpiał Jan Albrecht ^{r. 1497} ~~Konrad Albrecht~~
- 3., pod Warną, 1444 klęska króla polskiego i węgierskiego Władysława III przeciw Turkom.
  - 4., pod Cecora, 1620 hetmana Stan. Łolkiewskiego klęska przeciw Turkom i Tatarom.
  - 5., pod Koldem i wodami 1648 pod Korusniem 1648, pod Odontowem 1652 przeciw Kozakom Tymofaja Chmielnickiego. Podanie jest o tej klęsce Odontowskiej 2. i 3. "Cierpieć, iż przed nią słowa niebezpieczne od szaty Odontowskiej dotadływały do Polaków i idzie, powieździe hetmanowi, niuch ztąd czem przedziej uchodźki, albo bardzo ostrożnie działa, nadejdzie bowiem niebarwem ow pijałk rozarty, który mu brode ogoli 2."
  - 8., pod Maciejowicami 1794 Tadeusza Kosciuszki przeciw Rosyjanom / generałom Lersen i Suwarow.

Konfederacje, czyli związki obywatelskie ku wzajemnej ochronie.

Pierwszą konfederację czyli zwiątek zawiazala szlachta Wielkopolska r. 1352 w Poznaniu ku wzajemnej obronie przeciw wszystkim nieprzyjaciolom ojczyzny; marszałkiem był Borkowicz, wojew. poznański, przysiężano sobie wzajemną pomoc mierzem majątkiem i rzyciem.

Pierwszą konfederację przeciw Królowi zawiązała szlachta przeciw Zygmuntowi r. 1537 zamieniony sejm tak zwany Konny pod Lwowem w rokosc. Później przeciw Królowi zawiązał Lebnaydowski przeciw Zygmuntowi III, Lubomirski Jerzy przeciw Janowi Kazimierzowi, formowały się kategor. różne związki wojskowe przeciw nieprzyjaciolom o żołd naległy; zwiątek Tarnogrodzki za Augusta II przeciw Sasom. Smutnej pamięci konfederacja Targowicka z Szczęsnym Polackim związnęła zamiary patriotyczne w r. 1792.

Starone są dla obrony kraju zawiązane konfederacje następane:

1., Konfederacja Pruska z r. 1440. Szlachta pruska związała między sobą konfederację dla utrzymania praw i swobod własnych przeciw gwałtom Krzyżaków; a gdy Krzyżacy podburzyli Cesarza Fryderyka III i ten szlachtę pruska od praw i wolności odsadził, to spowodowało szlachtę pruska, ^{z wyjątkiem wojew. krzyżackiego przeciw cesarzowi 4. i 14. 1454} cała, iż się poddała; Polsce 1454, a stany pruskie wykonały przysięgę wierności Polsce w Toruniu, Elblągu i Gdańsku.

2., Konfederacja Tyszowiecka dnia 29. Grudn. 1655 za religiję, wolność i ojczyznę, przez Czarnieckiego, Sapiechę, Lanikoronńskiego, Potockiego i Lubomirskiego przeciw Królowi Szwedkiemu Karolowi IX Gustawowi.

Wzrost konfederacji 1792
 wzrost pruski; polski; i szlachecki.

Krówie bez skutku myślał Bolesław Chrobry poppona biskupa krak. do Papieża
po koronę. Odwiedzając Cesarz Niemiecki Otton III Bolesława w Gnieźnie r. 1000
przez wdzięczność za wspaniałe przyjęcie wsadził koronę na głowę Bolesława,
a namazał go arcybiskup Gnieźnieński Gaudenycus. Pierwszym zatem
królem polskim koronowanym był Bolesław I Chrobry; gdy jednak później
Cesarzowie Niemiecy monarchom polskim, Bolesławowi I zaprzeczali
tytułu króla, Bolesław I jak twierdzi auzony Lelwel, w r. 1024 sam sobie
koronę włożył. Przez kłótnię Papieża Gregora VII stracił tron Bolesław II
r. 1079, a przez interdykt Papieżki jego następcy niebyli koronowani, zawarli
się tytułowaci książętami monarchami polskimi, mimo że na początku
12. wieku Bolesław III namazał Cesarz Niemiec Henryk, by się tytułował
królem. Henryk IV Łagodny, kr. Saska i Krakowski starał się
o zniesienie interdyktu, o przywrócenie korony, Papież dał 12.000
grzywnie srebra, male nieporozumienie przeszkodziło temu, że się 1195
Przemysław I dał koronować za pozwolenie Rzymskim. Śmierć jego
i nowe zakłócenia w Polsce między ubiegającymi o koronę sprawiły,
że dopiero za staraniem Władysława Łokietka od r. 1316-1319 a Pa-
pieża Jana XXII tytuł króla stale przywróconym został z powole-
niem koronacji i pomazania przez arcybiskupa Gniezn. Koronacja
Łokietka odbyła się w katedralnym kościele w Krakowie 20. III. 1319.

i oddad wszyscy monarchowie polscy tu koronowani byli, z wyjątkiem
Stanisława Leszczyńskiego 1705 i ostatniego króla Stanisława Poniatow-
skiego r. 1764 którzy w kościele S. Jana w Warszawie koronowani byli.

Koronacja odbywała się przez arcybiskupa Gnieźnieńskiego jako primasa kró-
lestwa, a Papież Sylwus V Wielki wydał bullę zabraniającą, pod karą kłótny
wszystkim biskupom polskim koronowania króla z obrządku arcybiskupa Gnieźnie-
ńskiego, a temu koronowania tego, czyja wiara byłaby podejrzana. W niebytności
primasa odbywała się koronacja przez biskupa kujawskiego, którego po arcybiskupie
primacie pierwszym nato użył Władysław Łokietek r. 1330 (obacz 14. dipna).

Przed koronacją, był wjazd solenny do Krakowa obranego króla, na trzeci
dzień przed koronacją, odprawiano pogrzeb króla poprzedniego, a w dniu koronacji
była procesja pokutna króla z duchowieństwem, i senatem z kamku na

Skalkę, Pragnąc Boga na zabiciu s. Stanisława.

W dzień koronacji król z senatem i z urzędnikami z ramki do kościoła idzie, którego we drzwiach kościelnych dwóch biskupów przy-
muje i do primasa prowadzi. Senatorowie składają na ołtarzu koronę,
bertę, jabłko i miecz. Arcybiskup po modłach i oracyi naszpiewanej
napomina króla o wiarę świętą, o pobożność i o cnoty królewskie; potem
spyta się go, jeżeli wiarę s. chce trzymać, jeżeli chce być protektorem
duchowieństwa, jeżeli chce być obserwatorem praw i wolności polskich
i obrońcą ich; po trójstęj odpowiedzi króla, chce przysięga król
na Ewangelii świętej polożonyj ręce, na pacta conventa. (Dawa te.) Potem
arcybiskup namasza go olejem świętym prawą ręką aż do łokcia i plecy,
potem ubranego w kapę kościelną, koronuje i miecz, saceberie Chrobręgo w rękę
oddaje, którym król na ceterę części świata ramach czyni, potem na majestacie
przygotowanym zasiada w środku chóru, a po danej benedykcji od Arcybiskupa
Marszałek Wielki Koronny promulguje: *Wisat Król!* Następnie magistrat
przysięga królowi w rynku Krakowskim.

Przysięga koronacyjna z r. 1649 następująca: „Ja Jan Kazimierz wybrany król Polski
na tę świętą Ewangelii Jezusa Chrystusa przyrzekam i przysięgam, że wszelkie
prawa, swobody, przywileje publiczne i prywatne, tudzież pacta consenta przez pełno-
mocników moich ze stanami królestwa i W. Ks. Litewskiego doszłe, zachowywać, strzedać
i wypełniać będę we wszystkich niemi objętych punktach. Pokój także i zgodę
między dissidentami Chrześcijaństwa utrzymam, ani żadnym jakimby
sposobem niedopuszczę, aby ktokolwiek z przyrzeczonej religii był ścigany lub
uciśniany, ani sam nikogo ścigać ani uciśkać niebędę. A jeżeli nieścon-
kolwiek, co Boże odwróć! zgwałcę, moja przysięga, naówczas mieszkający
królestwa i wszelkie jego prowincyj niebędą mi winni żadnego posłu-
stwa, i owszem samym czynem uwolnią ich od wiary i posłuszeń-
stwa, jakie się należa, Panującemu & & &. Tak mi Boże dopomóż i
święta Chrystusa Ewangelia!”

Królowi polskich koronowanych było do r. 1795. w liście 27.

Pierwszą królową w Warszawie koronowaną, a nie w Krakowie była Cecilia
Renata r. 1637, żona Władysława IV.

Dwie królowe jako niekatoliki nie były koronowane: Helena Ks. Ruska żona Alexandra,

i Krystyna elektorowa żona Augusta II.

Kryżacy.

Okolo r. 1188 po wzięciu Płomaidy Saracenom przez Balduina króla Jerozolimy
i inni Niemców pobornych słabem się obowiazali chorých i rannych odwiedzać
i pielęgnować i wystawili na ten cel szpital w Płomaidzie, obawszy sobie
mistrza Henryka de Walpolt. R. 1190 Balduin wystawił szpital w Jerozolimie
i tymże Niemcom oddał. R. 1191 Papię Klemens III ten zakon poborny stwier-
dził i dał zakonnikom tytuł: Fratres teutonici xenodochii Hierosolimidani
B. Maria Virg. i dał im regułę s. Augustyna, powołał nosić krzyż czarny.
Patriarcha Jerozolimy dał im pod ten krzyż białe suknie; maza, sinieja,
miawali przy obroi i palaszach, szrodami chodzili. Zakon ten ryński
tak się pomnożył, iż wezwani przez Konrada ks. Mazowieckiego zaporada,
Henryka Odrodatego ks. Śląskiego 1226 do Polski na postrozenie po-
ganiarych Prusaków przysli w 20.000 obrojných ludzi i zarażkowców
ziemi Chelmińskiej wygnali. Ziemię Chelmińską nadał im 1228 Konrad
Mazowiecki. Dumni Cesarz Fryderyk II jako mniemany Pan wszechkich krajów
i Papię Honorj III jako głowa Chrescjanstwa darowali przez chlubę, fałszywą swją-
władność Polską, tę ziemię Kryżakom z wszelkimi dalszemi nabytkami.

Dumni Kryżacy wrócić podpadłszy sami zepsuciu i rozpustom, nie tyl-
ko mieczem i ogniem wytepiali poganskich Prusaków, lecz najechdzali niszczyć
te kraje polskie chrescjanские, rabując nawet kościoły: równie jak sta-
czeni z ziemi Mierowniny Inflantcy pustoszyli kraje Litwy i Łudzi,
wytepiali Lettonów a o szarepienie niary Chrystusa w powieszonym ich
opiecz narodzie zupełnie nie dbali.

Stosunki ich z Polską, obaw przy Niemcach i Wójnach.

Kozacyzna w ogólnosci.

Niepodpada wątpliwosci, że imie Kozaka nosily oddawna różne kupy obrojne
tutajace się po pustyniach i stepach wschodu Europy, i że ślady że to imie
z najdawniejszych czasów rozlegalo się, ponad brzegami Wólgi. Imie Kozak
niepodległy wojak. Tworzenie się jednakej Kozacyzny trzeba naznaczyć
w 13. wieku do 1250. Odślad zaś do 1450 period przychodzi organizacyjny
bytu jej. Tatarzy i Litwa i Rus' zaxceli ich używać jako narzędzi
obrony lub zemsty. Tak znajdujemy Kozaków Ordynskich, Diakan'skich
r. 1444 w pobliżu horod Tatarskich. W koniu 15. wieku zjawili się Kozacy

Krajem kryżackim, imię to przetrwało
Kryżacy, Kryżacy, Kryżacy

Część historyi o Lechu, jako pierwszym wstępnym do Polaków ma być
historią plemienia, które imię swoje otrzymało w roku 1492
i które, podobnie jak i Polacy, nie odczekało na pomoc

tu chciemy z żonami i dziećmi swemi odpozywać, póki naszych bogów
wola będzie." Uprosił sobie tę ziemię Czech od Lecha jako starszego.
Zadali potem Indzie Czecha, aby ta ziemia była nazwana, Czechowa ziemia.
Czech padł, pocałował ziemię, wstał potem a Bogom uczynił ofiarę, mó-
wiąc: Witaj ziemi święta nam zdawna od Bogów obiecana, zdrowo
nas w sobie zachowaj a rozmnoż od narodu do narodu na wieki
wieczne! Lech dawszy bratu blagostawieństwo i wielkim płacem a re-
noscią, rozstał się z niem, gdzie go szukał prosperity włoskiej, na-
tując brackiego wzrostania. Przyszli do Salskich krajów, którzy tu
Lech miasto Kauskim, a spóźniejszy to krewnemu swemu Borzy,
starowi, szedł ku morzu potrocznemu, przyszli na miejsce gdzie drze-
Inicano i tu się fundowali. Po śmierci Czecha wysłał Ind Czeski
do Lecha, aby niem panował. Lech rzekł: Mnie sam Bóg opatrzył
miejscem dobrem, a was też opatrzył. Ja wam daję za pana Procha
hetmana waszego, którego jeszcze za żywota mój młody brat nato-
przejmował, aby waszym panem był, a dobrym sprawcą. "Wszyscy rano-
wali: stan się!" — Krok koronowany Czecha czapka, a laska, która
się 86 letni Czech podpierał, dało mu zamiast berła.

Legiony polskie.

Po zniszczeniu bytu politycznego Polskiego narodu dokonaniem ostatecznego
rozbioru Polski w r. 1795 i co niezawzięli o możności wskrzeszenia
ojczyzny, udali się na granicę do Szwecyi, Turcji, Włoch i do Francyi,
by szukać pomocy u tych narodów, by znaleźć sposobną chwilę do nowych
i naborcami zapasów. Jedną część główną tej pierwszej emigracji osia-
dła w Wenecyi: Piotr Potocki, Michał Oginski, Proxor, Potylsko & druga
część w Paryżu: Józef Wybicki, Józ. Wielhorski, Lipski, Wojciszki. (Obacz
Konfederacyę Krakowską.) Generał Jan Henryk Dąbrowski udał się do
Francyi, a stąd do Włoch, i na konwencyi w Mediolanie 9. Sty. 1797
sformował dwie legje polskie z 7.146 Indzi, by walcząc za wolność
Włoch, z czasem mógł walcząc za niepodległość Polski. Pierwszą legją
dowodził Dąbrowski, drugą Wielhorski. Liberadzi z legionem polskim

zdobyna Werone, Dąbrowski 8. Maja 1798 wchodzi do Rzymu. Rzymianie
 dają mu wofierne chorągiew Mahometa, od Sobieskiego zdobytą, i szablę
 Sobieskiego, którą Kociński przez uszanowanie przestał, a chorągiew
 powiewała przy sztandarze głównym legionów. Książę 8. Marca 1799,
 zdobyte chorągwie w wyprawie Włoskiego półwyspu składa w Paryżu
 przed Dyrektorium francuskim. Los nieszczęścia spotkał te legiony:
 pierwsza legija cierpiała wiele w Toskanii i nad Trebia, druga legija
 straciła nad Adygą połowę ludzi. Generał Rymkiewicz padł w bitwie,
 a ostatnie słowa jego były: „dla czegoż mnie los nie pozwolił, choć na
 ojczyźnie ziemi umierać.” Druga połowa drugiej legii w Mantui wydana
 Austrii wbrew prawom, na mocy tajnej kapitulacji. Lata się krew
 polska bez korzyści dla kraju, konsul francuski Bonaparte wzwana
 tem z Austrią traktacie za Polakami się niejednemu nawet onich
 wzmianki nie czyni. Stuszenie wiałony Dąbrowski pisał do Bonaparte
 tego list: „w tak ważnej chwili nikt niezapomnia swej sprawy, a nawet
 wrogi Francji i ludzkości starali się będa, o zabezpieczenie jakiegoś
 losu, podzielił gdy Polacy zapomnieni sami padną ofiarą, i dla czego?
 dla tego że sturzyli sprawie wolności, że pokazali Europie, iż w prze-
 ciągu pięciu miesięcy oddaleni od swej ziemi o 600 mil (francuskich)
 byli w stanie wystawić korpus sześćdziesięciany.” Bonaparte deputacji
 polskiej w Paryżu rzeki obojętnie: „wszystkich przyjaciół wolności
 głosy są, za dzielnymi Polakami, lecz wskrzeszenie ich należy do
 czasu i do przekonania.” Wkrótce znów o niedobitków dawnych
 dwóch legionów sformowała się legija reńska i saddunajaska 1800 r.
 pod Książęciem i Kotłyszka, złożoną o 3500 ludzi, Legia Dąbrow-
 skiego w Włoszech doszła do 5000 ludzi; Książęciem pomaga do
 wygrania sławnej bitwy pod Hohenlinden, Dąbrowski prosi po raz
 drugi Bonapartego o pozwolenie przedarcia się do Polski, lecz
 daremnie; choć obie legije walczenie się były w wyprawie francuskiej,
 więc, zawarte przez Bonapartego z Austrią traktaty nawet

wiadomości o Polakach nierobią. W r. 1801 dwie legije polskie liczyły
 15000 ludzi. Lata r. 1802 dotęgi stopnia bezprawie podległa, iż pod
 groźbą ognia armatniego przymusiono legiję polską, pod ks. Jabłonowskim
 w Genewie i w Livorniu wsiadac na okręta i płynac do S. Domingo
 w Ameryce na podbić Murzynów, gdzie też prawie wszyscy przez po-
 nieżkę wyginęli, mała garstka z ks. Jabłonowskim wróciła do Europy.
 Z tych legionistów podróżujący hr. Miaczyński w r. 1849 widział jeszcze
 starca jednego na wyspie Domingo, nazwiskiem Patek z pod Krakowa.
 R. 1806 utworzył Dąbrowski już na polskiej ziemi, wszedłszy z armią
 francuską, nową wojsko polskie, którego r. 1807 legija nadwiślańska
 pod ks. Sułkowskim i Mac. Sobolewskim walczyła w Hiszpanii.
 Dalej ciąg obaw przy wojnach.

Ponownie z nowej emigracji w r. 1831. i później, zawiązała się w
 r. 1848 w Pesszcie na Węgrzech Legija Polaka pod Wyszokim, była
 się z wojskiem powstającym Węgierskim na Dyktandury Andriaka
 Kropotki przeciw Austrii w r. 1848. i 1849. wreszcie po bitwie
 pod Temeswar schroniła się Legija do Turcji, była w Widdynie
 a 28. Paźd. 1849 przyjeżdża 1500 Polaków z hr. Kamińskim, hr. Bystrą-
 nowskim i generałem Wyszokim do Szumli.

Literatura w ogólnosci.

W historii odnawiali się nauką następni Polacy:

- a, w 12. Wieku: historyk Gallus, Maiej Cholewa biskup krak. + 1166.
- b, w 13. W: Wincenty Kadłubek bisk. krak. + 1220. Bogusław bisk. Poznań. + 1253.
 Baszko kanonik Pozn. Marcin Polak z Opawy, Dominikan później arcyb. Gnieźn.
- c, w 14. W: Jan i Anonim.
- d, w 15. W: Jan Długosz, nauczyciel synów Karmienia i Jagiellonów, kanonik krak. + 1480.
- e, w 16. W: Mac. Miechowita D. Med. + 1523, Marcin Kromer bisk. Warm. + 1576.
 Jan Herburt, Maiej Strykowski, Guagnin hrabia Włoski, szałdnie polski + 1614.
 Marcin Osielski + 1575, Joachim Osielski, Stan. Sarnicki, Stan. Orzechowski.
- f, w 17. W: Krzysztofowicz Szemborg, Jakób Sobieski, Petrucy Lubieński biskup
 Płocki + 1640. Paweł Piasecki bisk. przemyski + 1649. Szymon Staronowski
 kanonik krak. + 1656. Jan Andawski, Korbowicki Węzeł, Zawadzki, Andr. Latulski,

biskup kijowski, Cellary.

W Heraldycy Paprocki Bartł. + 1614. później Wail. Potocki, Kasper Niesiecki + 1745.
g, w 18. Wieku i w początkach 19. W: Ad. Naruszewicz, Tad. Czacki, J. Alberttrandi,
Surowiecki, Latoscy, Fr. Paprocki, Łojko, Ofsoliniński, Marcejonowski, Edm. Pa-
ryński, Chodźko, A. Kamojński, Jan Potocki, Niemcewicz, J. A. Jabłonowski,
Waga, Siarczyński, Lelwel, Wisniewski.

2, w sztukach przyrodzonych: fizyce, matematyce, astronomii, botanice:

a, w 13. W: Widellicio.

b, w 15. W: Michał Wrocławianin, Jan z Płogowa, Albert Brudzewski,
Marcin z Otkusza.

c, w 16. W: Mikołaj Kopernik, uczeń Brudzewskiego + 1543. Marcin z Otkusza
młodszy + 1540. Piotr Stowacki, prof. Krak. Szymon z Łowicza, botanik,
Spirzynski botanik.

d, w 17. W: Brozek czyli Brodwin, rektor Akad. Krak.

e, w 18. W. i w początkach 19. W: Arzyński, Rogaliński, Jan Śniadecki, Andr.
Śniadecki, X. Gawronski, Szopowicz, Stan. Jundzitt, Stan. Staszyc, Kluk,
Ladowski Porzobut, Laborowski, Osinski, Pramonowicz, Ustrzycki.

3, w Filozofii:

a, w 15. W: Gregorz z Sanoka, prof. Krak. potem arcybiskup lwowski + 1477. Jan z Płogowa
prof. Krak + 1507.

b, w 16. W: Jan Glaber, Seb. Petrycy, Lukasz Górnicki, Jan z Stobnicy.

c, w 18. W: Król Stanisław Łowczyński.

d, w 19. W: Poturkowski, Stronicki, Frontowski, Libelt, Cieszkowski, Seyma.

4, w Poezyi:

Le starożytniej poezyi jest anana doła, pierwsze z 10. Wieku Piesń Bogarodnicy
pocz. w. Wojciecha, wraz z innemi ragnata z 13. W. pieśń o Lukardzie, z
14. W. pieśń o wojnie Albercie.

W poezyi łacińskiej stynali w 15. W. Wawrońce Korwin, prof. Krak. i Paweł
z Krosna, w 16. W. Krzycki v. Criticus, Jdan'szramin v. Dantisus, Klemens
Janicki, Gregorz z Sambora, Stan. Niegoszewski, Mac. Sarbiewski.

W poezyi polskiej, stynali:

a, w 16. W: Rey z Nagtonie (mik. Okosa) + 1568. Jan Korchanowski + 1584. Rytyński,
Gronkowski.

b, w 17. W: Wesp. Korhowski, Sz. Limorowicz, Piotr Korchanowski, rycerz Malch.

c, w 18. W. i w 19. W: Elżbieta Drużbicka, Frombecki, Jasiński, Kowak, Karpiński,

Dmochowski, Malczewski, biskup Woronin, Niemcewicz, Odyniec, Kottatay, Sey-
manowski, Kniarzin, Jgn. Krasicki, X. Minasowicz, Ad. Mickiewicz, Sen. Gosz-
cynski, Bogdan Laleski, Aug. Bielowski, Winc. Pohl, bracia Dunin Borkowsy,
Fredro, Wasilewski, Budzynski, Kazim. Brodajski.

Malarsze i sztuczanie polscy:

^{Gos} Wit, Dolabella, Stary, Chodowiecki, Leczycki bernardyn, Smuglewicz, Ostrowski,
Stachowicz, Czerkowiec, Orłowski, Siedlerki, Mielcarewicz, Strzegocki, Piotrowski,
Sedatler, Kurowski.

Mapy.

Pierwsza mapa polskich krajów skazała się r. 1528 za krzyżem I.

Stawną jest mapa rzek i jezerek w Polsce przez Jao. Chackiego; mapa jezor.
Chrzanowskiego i mapka Krotkowskiego.

Miasta i miasteczka. Mogiły.

Dużo osobliwe historyczne mogiły znajdują się pod Krakowem:

1., Krakusa mogiła na jego grobie sypana w 8. Wieku, 2., M. Wandy córki
Krakusa na jej grobie w 8. Wieku, 3., M. Kosiński w 19. Wieku, wyso-
kości 300 stop, kościem 139, 246 łp, zaryta 1820. skonwona 1823. (obacz 16. str.)
pobłogosławiona przez exygodnego króla krakowskiego Karola Sforckowskiego.

Monarchia Polska trwała od r. 550 do 1795 przez 1245 lat.

- a) jako pogańska od 550 do 965 przez 415 lat, a jako chrześcijańska 830 lat,
- b) jako księstwa od 550 do 1000, potem od 1079 do 1295 przez 666 lat, jako
królestwa od 1000 do 1079, potem od r. 1295 do 1795 przez 599 lat.
- c) za Lechiton 290 lat, za Piastów 546, za Jagiellonów 186, za Elekcyj 223 lat.

Monarchia polska od Lecha r. 550 przez cały rod Lechiton panujący do r. 840
zwali się księstwami.

Monarchowie xrodu Piasta od r. 840 do r. 1386 panujący, to jest w męskiej
linii do 1370, a w żeńskiej do 1386, zwali się księstwami do r. 1000, potem z
pierwszym królem polskim koronowanym, Bolesławem W. zwali się królami,
zas od 1079 monarchowie polscy niekoronowani, posiadający tytuł mieli księstw,
do r. 1295. a od r. 1386 tytuł króla przywrócony. Razem księstw 15 a
królów 9 i królowa jedna, Jadwiga.

Monarchowie xrodu Jagiellonów od r. 1386 do 1572, panowali jako królowie,
było ich 7.

Monarchowie królowie elekcyjni od r. 1572 do 1795 panowali, było ich 11. Jeden

Na jedynej mogiły ma Lechiton polski
wysokości 300 stop, kościem 139, 246 łp, zaryta 1820. skonwona 1823. (obacz 16. str.)
pobłogosławiona przez exygodnego króla krakowskiego Karola Sforckowskiego.

Francuz, jeden Węgier, trzech Szwedów & domu Waza, lew ze krwi polskiej Jagiello-
now, czterech Polaków i dwóch Sason.

Long monarchów polskich brane najpięcej z Niemiec: Austryi 15. Pruski 10.
Polek było 6. Węgier 4. Moskiewka 1. Włoszka 1. Francuzek 2. Szwedka 1. Cesarzki
2, Szwedzka 1. Litwiński 2. Bezżennych monarchów było 5.

Monarchie polscy byli u obcych mocarstw i narodów w wielkiem po-
szanowaniu aż do czasu letargu i upadku Polskiej: Bolesława I i II wygnali
książęta Czech, Węgier, i Pruski o pomoc. Kazimierz III szanowany i odwiedzinami
uzurony Cesarsza Karła IV. królów Węgier, Cypru i Danii. Największą sławę miała
Polska za Jagiellonów: Władysławowi Jagielle ofiarowano 1419 koronę Czeską,
Władysław Warnenwyk został i królem Węgierskim, Kazimierzowi IV ofiarowano ko-
ronę Czeską, Wenezyancie, Husun Kazan król Percki, Mahomet i Bajazet Sultani
Turccy ucili go poselstwem, Karol. Knutson król Szwedzki wygnany szukał u
niego w Gdańsku schronienia. Zygmunt I zwrócił się 1515 na koronie Austryi prosił
o tych, które jako Jagiellonów miał do korony Węgier i Czech. Tensam Zygmunt
nieprzyjął korony Dnińskiej od Dniwcyków ofiarowanej, nieprzyjął korony Cesarstwa
Niemiecko Rzymskiego, która mu Papię Leon X bullami z 24. Marca i 13. Maja 1519
ofiarował, a r. 1526 nieprzyjął Zygmunt I korony Szwedzkiej, która mu Jan Magnus
arybiskup Upsalski ofiarował: historia pisze, iż Zygmunt I król Polski,
Karol V Cesarz Niemiecki, i Franciszek I król francuzki goździ byli, nadzie-
cącym światem. Zygmunt III stracił koronę Szwedzka, i koronę Carin Moskiew-
skich r. 1611, którą naród Rosyjski sygnowi jego Władysławowi IV ofiarował.

Zalobą narodową calorowną uczył naród Polski monarchów Bolesława
Wielkiego i Zygmunta I.

Nauki.

Z przyjęciem wiary chrześcijańskiej w Polsce zakładane były przy każdej
katedrze, przy każdym kościele szkoły dla nauki młodzieży, tak w Smo-
gorowie szkoła istniała od r. 966. Kwitnęły nauki w Polsce aż do roku
1241 do nieuzusznego pierwszego napadu Mongołów. Szlachta dla wojen usta-
wianych mało dbała o nauki, a w r. 1313 znajdujemy szkoły tylko
przy katedrach i w klasztorach, królowie brali nauki od swych kapelanów.
Kazimierz Wielki wskrzesił na nowo nauki w Polsce, fundował akademie,
w Krakowie. To myśl szlachecka, stałnigo Piasta zlinii panującej

Wszystko to są rzeczy, które w historii polskiej są bardzo ważne i nie należy ich lekceważyć. Wskazują one na wielką siłę państwa polskiego w przeszłości i na jego upadek. Wskazują one na wielką siłę państwa polskiego w przeszłości i na jego upadek.

Monarchie polskie w latach 1200.

przeprawa dalej wiekopomnej pamięci królowa Jadwiga, i jej małżonka
Władysław Jagiełło. Terdzili Polacy dla nauk także do Paryża, Bononii
Pragi i Padwy, a Wrocławską Kapituła biskupa Władawa r. 1421 dawała
stipendia dla uczących się po akademiach po 10 i po 20 grzywnien srebra
corok dla jednego. Wstawili się na granicę, umiejętność, swoją Polacy:
Mikołaj archidyakon krakowski, rektorem w Padwie r. 1271. Frydryk Polak
rektorem w Padwie r. 1351. Wawrzyn Polak rektorem w Padwie r. 1400.
Mateusz z Krakowa rektorem akademii w Pradze i Paryżu, zmarły r. 1410. Mikołaj
Polak junior, rektorem w Padwie r. 1418. Najbardziej wzrosły nauki za
otwarciem drukarni w Krakowie roku 1474, osobliwie r. 1503 przez Jana
Hallera z Rotemburga, kupca Krak., a Kaspresem Hochfeder. Gregorz z Sandomierza
professor krakowski, później arcybiskup lwowski rozszerzył w Polsce
guśt do nauk i do literatury. Łacina, która, pierwszy królów Kazimierz
Mniich umiał, rozpowszechniał się zawęta w Polsce za Kazimierza Jagiel-
lonczyka: ten król bowiem odwiedzając w Szwajczerii Karola Knutsona króla
Szwedzkiego, niemogąc z nim bez tłumacza rozmawiać po łacinie, na-
kazwał, aby się w szkołach wszyscy tacy uczyli, a bez tej do urzędów
by nikt nie był przypuszczonym. Wiek Władysława I. wiekiem złotym uważany
był wiekiem oświaty, nauk, literatury, a od r. 1520 datują początek
kwitnienia języka polskiego, zakwitnęły świetnie wszystkie gałęzie
literatury polskiej; uczeni Polacy stępnali wszędzie, jak n. p. Stanisław
lekarz, którego Sultán Turcki, i Filip II Hiszpański się dobijali.
Nauki tak za Jagiellonów i Stefana Batoryego kwitnęły, od śmierci
tegoż 1586 upadły zawęty, gdy się srogie przesładowania różnowierców
wzwały za gwałtownego Władysława III. Literata Polska za tegoż 1149 sław-
nych ludzi, między temi 110 sławnych wojowników, 711 autorów pisarzy.
Za Władysława III zawęta polski język przepłatywał łaciną, za niego r. 1622
cenzura książek była zupełnie w rękach Jezuitorów: na rozkaz jego spalono na
ryнку Warszawskim wszystkie, co można było dorwać, książki przeciw Jezuitorom
pisane, leż niszczono nawet dawnych polskich autorów, pieśni sławne etc.
Za Władysława IV jako tako kwitły nauki, leż późniejsze wojny szwedzkie
korać coraz bardziej nauki przytępiały. Za królów Sason nauki
ledwo co istniały, rozpęta gwałtowność, że obywateli gór wieści, sama akademia

Dominikanie zwolani do Lwowa przez
Leona ks. Cieskiego 1270.

Akademia Krakowska p. 3. Kolekcji 1.)
universitas 2.) met. 3.) juristarum

Kr. dea Wyszki

2.) Bursa Juristarum 1480 p. Jana Dlugosza

3.) witanie psychodziejcy było: Pauper venit
Chrymus venit.

2.) Bursa Juristarum 1456 p. Kamineta i bisk. Kref.
Wigieru Olesnickiego 4.000 ff. 100 uczniów
opochie mieszkało 4 1/2 wiek obciaga,
1841 zgorzał zmarł.

1.) Bursa Pauperum w Kr. Jazaniu 1409
i Anz'om
Bisk. Protok. 1560 - 40 studentow

4.) B. Philosopherum p. Andr. Hozkowskiego

B. Lixinarum p. Jana Lixiniera

B. Steinzelliana 1643 p. Dawr. Stann.

Akademia Krak. Jazania i Brzeskopolitz
amouit i Kłoby na nie, nieladko nadepowat

tego prelline nadepnemi stoy:
"si quis autem has nrales exactionis
statu concessionumq. pro ipso liberatum
ed exemptionum ac jurium literas
de successoribus nostris antequibus
violare et infringere presumpserit

iram vindictam districti iudicis et miserabilem infelicitatis horrentum et inopinatum eventum noverit se incursum.

Patron Stog San Kardly.

Mechanik Franciszek Łabirski około 1788 ustanowił się w Litwie, jezuitę do Anglii,
gdzie zarabiał polskie wyrobnictwo, sam dotąd niechcąc.

Jagiellonów w Krakowie, źródło nauk i oświaty, tak zubożała pod Augustem II
i nie mało co więcej dochodu nad 1000 dukatów miała. Zakrzyty na nowo szkoły i
nauki r. 1740 po reformie szkolnej pijara Stanisława Konarskiego, a w upadku
Polski za Stanisława Augusta tłuszczę oświata, lubo kłękami kraju
gniesiona, zdaje się, iż do tego stopnia nie wewnętrzną doszła, że zgasnąć
nie może. Tak w dawnych niekiedy wstąpiła nauki gasnące polskie
duchowieństwo, na przykład Gregorz z Sanoka, Piotr Tomicki biskup kra-
kowski, przyjaciel filozofa Erasma z Rotterdamu, a w 18. wieku bracia
Łabirscy, Konarski: tak i wiek nasz dziewiętnasty liczy mężów, którzy
naukom gasnąc niedozwolił: Czacki, Narayński, Dzieduszycki, Ossoliński,
Lelwel, Jabłonowski, Potocki, Bielowski, Fredro, Potkowski, Trentowski,
Plichta, Al. Czartoryski, Jędrzejowski.

Obrona kraju.

W początkach monarchii polskiej obrona kraju powierzona, była rykoszom
wojownikom szlachty na wojnę, iść musiała zbrojno i konno; przez tego
porządku od Bolesława W. trzymali monarchowie wojsko nadzworne czyli
gwardyja, miasta także liczne wojowników kufce do wojny wysetaty.
Szlachta wsiadła na kon, prawem do tego obowiązana, biorąc z sobą,
bądź tyle, ile prawem się mu przystawie należało, o siem równie za-
padaty konstytucyje, tak r. 1304 ustanowiono przez Bolesława ks. Szwedz-
kiego, iż szlachta na wojnę, iść musiała zbrojno i konno. Po wycofaniu
polskie konstytucyje r. 1345. 1368. 1388. etc. Kazimierz Jagiellonczyk
ustanowił nasycimie w Piotrkowie r. 1459, by osma część dochodów na
księży i szlachty szła na prospolity obronę. R. 1511 sejm w Piotrkowie
ustanowił po 18 groszy od łanu na utrzymanie 4000 konnicy na obronę
Podola, co razem z wojskiem kwarcianem przez Zygmunta Augusta usta-
nowionem¹⁵⁶² jako początek wojska stojącego w Polsce uważać należy.
W innych krajach Europy zaprowadzano wojska regularne stojące od
r. 1445. Było kwarcianego wojska polskiego w Koronie 18.000 na Litwie 6000.
Miasta i magnaci własne swoje mieli milicje, tak Radziwiłł książce miał
6000 żołnierzy, Cresto dla nieporządku w skarbie publicznym hetmani wła-
sny funduszem musieli kraju bronić, tak Chodkiewicz, Łotkiewski, a Jan
Lamojski srebra zastawiał dla zapłacenia żołdu dla wojska. Nigdy

Spisokoh miał w szlachcie szlachty, ustanowione są i
zgodnie do kłęków szlachty, mianem szlachty.

Szlachta jakoby z niemiec. Dygnityj. (4) Konnica została się na znak szlachty i urzędu.

prawa Polska całych brzech sił nierozwinięła, napady Turcji, Tatarów Moskwy, prawie wyłącznie same tylko graniczne wojnowe służyły odprawy; ogromne bitwy przeciw króiom nieprzyjaciół stawała Polska z małą garstką żołnierzy narodowych, tak sławne zwycięstwa otrzymali Polacy w szeregach bardzo garstki pod Orszą, Obertynem, Kleckiem, Wiskoniem, Kłajnem, pod Kircholmem, Chocimem, Wiedniem, Podhajcami pod Chaila, wicami, Passyrem, Stoczkiem. Miłość ojczyzny, męstwo, odwaga następowały miejsce lęku wielkiej wojska; niepykali Polacy, wiele nieprzyjaciół, lecz gdzie oni są? mówią: „policzmy ich, gdy ich pobijemy” tak przypuszczając służyli do zamku lub miasta niezwalali na szeregi szeregi wojska, n.p. Michał Sokolnicki wziął 1809 szturmem Sandomierz, przez 4000 husary, 1000 koni, gdy sam tylko 1500 ludzi liczył.

Obrony sławne zamku lub obozu Polskiego.

- 1, sławna bitwa r. 1018 za Bolesława Chrobrego obrona miasta Niemceży przez Polaków przeciw Cesarzowi Niemiec Henrykowi Bawarskiemu.
- 2, obrona zamku krakowskiego r. 1191 przez braci Piłków, biskupa i wojewodę strażników Kazimierza II przeciw Mieczysławowi Starszemu. (*)
- 3, obrona zamku tegoż samego r. 1655 przez Stefana Karneckiego przeciw Karolowi Gustawowi kr. Szwedzkiemu, woj. i marszałkowi.
- 4, obrona zamku tegoż r. 1772 przez konfederatów pod francuskimi oficerami Choisi, Viomenil i Saillans przeciw Austryjkom.
- 5, obrona zamku tegoż r. 1794 przeciw Prusakom, poprowadzili do miasta szwadra Winiarskiego, przez buchaltera handlowego Manderlee zjedną armadą i 40 ludźmi.
- 6, obrona Sandomierska r. 1260 przeciw Tatarom pod Nogajem przez Piotra Krempę starostę i brata Słigniewa. — Szwadra męskich księży z łapani zamordowani oba, a zamek wyjęty.
- 7, obrona tegoż samego r. 1809 przez gen. Michała Sokolnickiego przeciw cesars. austr. Ferdinandowi d'Este.
- 8, obrona bohaterka Dobryzna 1323 przez mieszczana Chelmińskiego przeciw Krzyżakom.
- 9, bohaterkie bronienie się i poświęcenia w twierdzy Kulleny r. 1336 kilku tysięcy Litwinów z wodzem Marger przeciw Krzyżakom z ich mistrzem starcem Dietrich von Altenburg. Widząc iż się obronie nieudolają, przekładają

(*) Słynna obrona miasta Krakowa 1281 przeciw Tatarom, ucieczka pamiątki, Konika Zwierzynieckiego.

Obrona Wojowa między r. 1109 przeciw Henrykowi I kr. Niem.

Obrona Tomaszowa 1476 przez męty garstki Polaków p. Prusakom i Litwinów przeciw Tatarom.
Obrona Chocimia r. 1621 przez Jan. Sob. Janowicza przeciw Tatarom.

śmierci nad niewolę wygrabiali żony i dzieci swoje, potem jeden drugiego, poginęli dobrowolnie wszyscy. Dumnym Karyzatom, gdy weszli do kamku, na widok tylu ofiar, też wzorach stawali.

10., obrona Wilna r. 1390 przez podkancl. kor. Moskorzewskiego przeciw Karyzatom.

11., obrona Dubna r. 1577 przeciw Tatarom przez konst. Waryl. ks. Ostrogskiego, przy csem się męstwem odanawyla ks. Beata Dolaska.

12., obrona Kieji czyli Wenden w Inflantach r. 1578 przeciw wojsku Cara Iwana Okrutnego: dwie niewiasty, by się nie poddać niewole, zamek w powietrze z sobą wysadziły, podpalwszy prochy.

13., obrona Olsztyna r. 1587 przez Kaspra Karlińskiego przeciw arcyks. aust. Maximilianowi. Austriacy ujęwszy dziecię Karlińskiego, nosząc to przed sobą, przypuścili szturm do kamku: woda polska poryma lont a podpala jąc działa, kawota: „pierwej synem ojczyzny, niżli ojcem byłem.” tak poświęciwszy córeczkę, zamek oswobodził.

14., obrona kamku Kremlina w Moskwie r. 1612 przez garstkę Polaków przeciw Rosyjanom. Stanu sławny żołnierz dowodził i bronił przez 18 miesięcy, tak okropnym głodem przyśmiony był, iż kaloga polska sukurami i siernom, nakoniec żył musiał, - wyzyszczeni na sitach Polacy kapi, talowac musieli.

15., obrona Smoleńska r. 1633 przez Stanisława Włodkiewickiego przeciw Szwedom, w wojskiem moskiewskiem. Przyśmionym Polakom przystąpił na odsiecz dzielny hetman Knyżetof Radziwiłł.

16., obrona ołopow pod Lbarakem r. 1649 przez Jeremiasza ks. Wiszniewskiego przeciw Kozakom i Tatarom pod Bogdanem Chmielnikiem.

17., obrona Czenstochowy r. 1655 przez Thakonnika Augustyna Kordeckiego przeciw Szwedom.

18., obrona Czenstochowy r. 1771 przez Kazimierza Puławskiego z konfederatami przeciw Rosyjanom pod Dreniwem.

19., obrona obozu pod Podhajcami r. 1667 przez hetmana Jana Sobieskiego przeciw Tatarom, - a r. 1698 obrona ^{przez} Buzackiego przeciw Tatarom.

20., obrona kamku Buzackiego r. 1672 przeciw Turkom przez Peresę z Cetnerow Potocka, żonę Jana Potockiego, wojew. Bractawsk.

21., obrona Trembowli r. 1695 przez Samuela Chłanowskiego i żonę jego Łofię.

Obrona kamku ~~Trembowli~~ r. 1695 przez Tyranowskiego przeciw Tatarom.

Obrona Charkowa r. 1709 przez podkancl. kor. Moskorzewskiego przeciw Tatarom.

Obrona Wawliny r. 1649 przez Piotra z przetrzymaniem w kamku, przywrócić go do przetrzymania w kamku, przywrócić go do przetrzymania w kamku.

Obrona kamku Wawliny r. 1649 przeciw Tatarom przez podkancl. kor. Moskorzewskiego.

Obrona kamku Wawliny r. 1649 przeciw Tatarom przez podkancl. kor. Moskorzewskiego.

Obrońca zamku Obrykonia 1654 przeciw Rosom i Szwedom - opuszczone
 w czasie zamku a Rosom go bezczynnie stracił.
 Obrona Logunia 1629 p. generała Denhoffa przeciw Szwedom.

- 22., obrona obozu pod Lurawnem r. 1676 przez Jana III Sobieskiego przeciw Turkom.
- 23., obrona okopu pod Hodowem r. 1694 przeciw 40.000 Tatarów przez 660 Polaków
- pod Tysekowskim i Lahorrowskim bez armii i bez pomocy.
- 24., obrona Idaniska r. 1734 przez stronników Stanisława Leszczyńskiego, partyę
 primasa Teodora Polockiego, Jana i Adama Karła pod oficerami
 francuzkami de la Motte Perouse i hr. de Plelo przeciw Rosyjanom
 i Saszom.
- 25., obrona okopów S. Trojcy r. 1769 przeciw Rosyji przez Karmienia i Fran-
 ciska Putawskich z konfederatami.
- 26., obrona Synia r. 1772 przez konfederatów pod Wilkowskim przeciw
 Austryjaczkom i Rosyjanom.
- 27., obrona okopów Pragi r. 1794 przez Jak. Jasińskiego, Grabowskiego,
 Korsaka przeciw Rosyjanom pod Suwarowem.
- 28., obrona Woli pod Warszawą, r. 1831 i poświęcenie się generała Sowińskiego
 w bohaterkiej obronie przeciw Rosyjanom.
- 29., obrona Modlina 1813 przez Polaków przeciw Rosyji i Prusom. Generał
 francuzki Daendels chciał się poddać, lecz pułkownik Alexander Chodkiewicz
 rzekł do swoich: „czym niewidziacie te stare wieże Warszawy naszej, jak się patrzy
 na nasze czyny? Czymbyście się niewydzielili słodcy broni i oddać ją
 w ręce wroga, wprzód nim się wyleje ostatnia kropla krwi naszej.”
 Bronił się Modlin dalej, aż po listopadziej bitwie się poddał.

Okreśła i handel.

Cyżamy w kronikach, iż w VII. Wieku Własy mianem księgi Polaki na padany przez
 Dniwyłko wysławił flotę jaka mogł, wsiadł z wojskiem, Angia, wyspę podbił,
 potem w samej Danii wylądował, Symarta króla zabił i schodziwał. Lat r. 1124
 Bolesław Krzywousty na perswazyę Piotra ministra Dnińskiego wsiadł z
 wojskiem na okreśła i popłynął do Danii, aby ukarał Abła, który brata
 swego Henryka króla Dnińskiego a przyjaciela Bolesławowego zabił. Bolesław
 tego Abła z tronu przedził, a Dniwyłkom innego według ich woli obrał księżcia
 pozwolił, po całym etymże Piotrem zwanym Dniwin do Polski powrócił. Złoto
 te podania mniej pewne są, jednakże je za bajeczne uważaj, jak niektóre
 chca, zdaje mi się byda zbrodnia narodowa. W 12. i 13. Wieku niemogła

Obrona Star. Łęca r. 1260 mierzana z Górkami przeciw Szwedom
 Obrona Now. Łęca r. 1656 mierzana z Lubem a Harajowem przeciw Szwedom
 Obrona Sarnogela r. 1549 przeciw Szwedom, przytem był straszny Łęca i Kł. Chotoryża

Obrona Sambora 1656 przeciw Szwedom
 Obrona Kamienia Polockiego r. 1672, gdzie po polsku się malarzka
 mija wdy były Kętki w miły Łęca i 300 lat temu, w przedm. wylądował
 Obrona Dobrowola 1656 przeciw Szwedom

Mamel Balgog ~~Wojas~~ Sialyie 7. Maja
Grecki do króla polskiego Jagielly z prośbą o pomoc w synowici, która otrzymała
wkrótce z portów Czarnomorskich. Polskie okręta ze zbożem szły aż
do Cypru, a r. 1590 do Senui i Toskanii, r. 1593 do Rzymu z zaproponem
przez Papieża Klemensa VIII. zbożem z Polski. W 17. wieku wchodziło do Polski zbożem
zobozaprzeczono w polski covek do 10 mil. prop. korcy.
Berax Gdańsk i Odessa waznymi są portami, dla skladu zboża polskiego.
Kegluga na Wisle podniesta się wybudowaniem pierwszych parowozow
polskich kole r. 1840 staraniem Andrzeja hr. Lamojńskiego.

Ordery.

Miała Polska dwa ordery, jeden ustanowiony przez króla, który pierwszy
stałe przywrócił tytuł królewski; drugi zaś przez króla który tenże
sam tytuł razem z monarchią, Polską, utracił.

Order Orła białego ustanowiony r. 1325 przez króla Władysława Łokietka
z przyczyną ślubu syna Kazimierza III z Anną, Aldoną Siedymirówną.
Był jednak polska równość niegładka się z noszeniem orderów,
kaniędano i ten jedyny w Polsce order, i widremy go znnowu umoc-
nionym za Augusta II Sasa, uterzasz gdy tenże dla potrzeby się
swego przeciwnika Stanisława Leszczyńskiego polaków na swojej
stronie przeciogał; nosił ten order napis: „za wiarę króla i ojczyznę.”

Order s. Stanisława ustanowiony 8. Maja 1765 przez króla Stanisława
Augusta Poniatowskiego.

Order Najświętszej Panny ustanowil Władysław IV r. 1634 ¹⁶³⁷ za potwier-
dzeniem Papieża Urbana VIII, lecz sejm z r. 1638 aniościł go.

Kapituła arcybiskupia Gnieźnieńska zawęta dla różnicy od innych naj-
wsi orderu, na co ma bulę od Papieża Klemensa XII r. 1737. Order ten
przedstawiał krzyż, w krzyżu był orzeł, a w orle s. Wojciech.

Order wojskowy, wirtuti militari, ustanowiony 1792, znifskony przez kom-
plot Targowicki, odnowiony znnowu r. 1808.

Cudze ordery nashcieli polscy królowie nosić, tak Stefan Batory
ofiarowany mu od Hiszpanii order złobego runa nieprzyjał, oświadcza-
jąc polscy, królowie obcych ozdób niepotrzebują.

Pacta conventa.

Pacta conventa przyjmowane przez petromonikon obranego na polu elekcyi

króla, a zaprzyżycane przez tegoż przy koronacji obejmowały następujące punkta:

1. Elekcyja króla wyłącza, jest prerogatywa, rzeczypospolitej, Polskiej, a król niepowinien za życia swego o elekcyji następny myśleć, ani bezpośrednio ni pośrednio na tę elekcyję wpływać.
2. Król obrany nienosi tytułu pana dziedzielnego, jak nosili Piasty i Jagiellony.
3. Król utrzyma pokój między różnowiecami, i zostawi im zupełną wolność ich wyznań. — do tego punktu dodał Henryk Walezy, a później Zygmunt III „salvo regni jure” to jest: bez nadwężenia praw Korony.
4. Król nie może bez zezwolenia stanów sejmowych wypowiedzieć wojny, nakazać rzeczypospolite ruszenie, powiększać podatki.
5. w razie rozdwojenia rządu w senacie król trzyma ze stroną narodowym interesom przychylnie głoszącą.
6. Sejm ordynaryjny trwa nie dłużej niż dwa lata, i przedtem gdy potrzeba wojny, mogą być posiedzenia nielwając dłużej niż sześć tygodni.
7. Urzędy krajowe i dobra królewskie tylko krajowej szlachty mogą być rozdane z wyłączeniem cudzoziemców.
8. Król nie może ślubu brać lub rozvodu bez pozwolenia Senatu.

Niedotrzymanie tych paktów śmiało wyrzucano królowi, tak r. 1592 Jan Zamojski wyrzucił zte z narodem postępkę Zygmuntowi III mówiąc, iż mu łatwo będzie, gdy zechce, króla wyrzucić za morze. Śmiało wyrzucano Janowi Kazimierzowi niedotrzymanie paktów.

Piastowie.

Familia Piastów w Polsce od r. 840 panująca przez podział Bolesława III Monarchii Polskiej między synów r. 1139 rozdzieliła się na cztery linie:

1. Linia Piastów książąt Salskich, — rozdrobniła na mniejsze linie, lecz trwała najdłużej. a.) Książęta Świdnicy wygasli r. 1308 b.) Olesnicy 1492. c.) Stogorscy i Zaganscy 1501 d.) Oświęcimscy i Zatorscy 1513 e.) Opolscy 1532, f.) Cieszyńscy 1625 g.) Lignicy wygasli r. 1675 z ks. Jerzym Wilhelmem.
2. Linia Piastów książąt Mazowieckich wygasła 1526, a w swej bocheńskiej linii kr. Potkińskimi r. 1462 — 1495.
3. Linia Piastów książąt Wielkopolskich wygasła z Przemysławem I r. 1296.

4. Linia Piastów panująca w Polsce wygasła r. 1370 z Kazimierzem III Wielkim,
a rzeńskij linii z Sadwigą, królową, 1399.

Pieczęcie.

R. 1180 pierwszy raz za Kazimierza II Sprawiedliwego używano pieczęci urzędowej, wyrażającej osobę. Król Premysław I kazał po wzięciu Pomorza robić pieczęci r. 1295: z jednej strony była osoba królewska z napisem: „sigillum Premislai Polonie regis et ducis Pomeranie”, z drugiej był orzeł biały z napisem: „reddidit ipse solus victicia signa Polonis”. Władysław Ło-kietek używał r. 1303 orła polskiego na pieczęci. Zsiążęta Ruscy używali na pieczęci r. 1375 jeźdźca w szyszaku na koniu.

Pieczęcie bywały wiśskane w wosku różnego koloru do 14. wieku; zawięzano woskowe pieczęcie do 13. wieku na zawiązkach pergaminu, w 13. w. przewlekano samurki jedwabne różnego koloru. Przyłączenie pieczęci na opłatku pochodzi od cesarza Sigmunda I. Ten sam Sigmund kazał 1506 węgierskie p. bliższe akta podpisywać, dotąd bowiem przyłączenie pieczęci za podpis stało. Do roku 1495 używano do pisania tylko pergaminu.

Pieniądże.

Pieniądże bite w Polsce za Władysława Chrobrego. Grosze wzięte do Polski Władysław II król Czeski, dukaty bite za Alexandra i Sigmunda I; talary bite wzięte za Sigmunda I, 1529. Grosze Turoniskie wzorem Praskich; grosz szeroki miał 12 groszy małych.

Groźna srebra była za Władysława 60 groszy szerokich czyli kopa groszy; później groźny się odmieniał, groźna była po 64 groszy i mała po 48 groszy. groźna srebra r. 1600 warte była więcej niż 21.2 - czyli 4 razy tyle 8627.

La Saggiellonow moneta srebrna upadła, za Kazimierza IV niebito groszy, lecz półgrosze czyli kwartniki i pieniążki 3^{ci} i 4^{ci} próby srebra.

Szelagi (solidi) w pomszach znawczy tyle co grosz szeroki, praski i polski, były 13^{ty} próby srebra, zwane później Skojcami, lecz po bitwie pod Grunwaldem były bite trzeciej próby. Stare Krzyżackie szelagi zwane było r. 1490 Kreutzgroschen, zład poszto nazwisko krajczary. Bito szelagi znów 8. próby potem 5. wreszcie tak liwe, iż je miedziakami nazywano. Czerwony złoty miał z początku XXX groszy, tak za Kazimierza Wielkiego.

ar. 1600
 Ktoby Janowy ^{rownad sie} ~~tezasajerum~~ 8 tpe 8 groszy i ~~partii~~ ^{niez odmienciat.}
 Talar miał a powatku 30 groszy, która wartość złodego i talara później pod-
 wystrono.

Orta była 1/4 części Talara, i była Krotwiecka i Szlarka.

Dydek czyli dudak oznaczał trzy półgroszaki, później trzy krajczary.

Mennice do bicia monety były w Krakowie, w Wilnie, później jeszcze i w Ołku-
 szu, w Poznaniu, we Lwowie i w Bydgoszczy. Własne mennice miały Sudańsk,
 Toruń, Elbląg, też były mennice w Malborku i księstwa w Krolewiecu.

Boratyński dzierżawca mennicy w Bydgoszczy 1658 bit wstęgi najwięcej.

Tymf w Poznaniu bit złotówki wartości prawdziwej 18 groszy, pierwszy
 Tymf, tak je bowiem nazywano, pokazał się r. 1663 nosił napis J. C. R.
 co znaczy miało, Joannes Casimirus Rex, co jednak dowiço słomarzy
 „incipit calamitas regni.” (porozpacz się kłaska kraju).

Władysław Płwak ks. Nieckopolski dał 1282 przywilej bicia monety
 biskupowi Poznańskiemu, a r. 1284 Przemysław dał takiż przywilej arcy-
 skupom Gnieźnieńskim.

Najlichsza moneta wprowadzona do Polski przez Szwedów 1655-1660,
 w roku 1758 mnóstwo fałszywej monety zaraziło Polskę, pod mianem
 rydem Efraim, moneta zwano bakami. Przedsięwzięto redukcję monety
 polskiej pierwszej w r. 1761. przez podskarbiego Wępsel w Polsce, a przez hr. Flemming
 na Litwie.

R. 1824 znalazi włościan w Budzynie garnek z monetami angielskimi, niemiec-
 kiemi, greckimi, cesarskimi i Węgierskimi z W. i z H. Wiek, znakami ze Polaka
 na Bolesława Chrobrego wielkie słosunki miała z zagranicą.

Pocaty.

Pocaty w Polsce ustanowione są przez króla Władysława IV. r. 1647; były jednak
 już pocaty pierw. jak świadczy dyplom króla Stefana z 29. III, 1583 w przeprosinach,
 Janu Sebastyana Monte podatk. Lippi z Wenecyi i sioprencasi jego, którzy za
 podatki nazywały się dawniej pomocne (auxilium) ^{optala, ze skarbu miała 1000 tpe. dwa}
 Jan na Bolesława I każdy płacił po 12 groszy srebrnych od łana, — ten oznaczał Wenecy-
 kanci gruntu przez daren para konmi upranyony. — Salutta odprawiała <sup>Wenecy-
 ała 1000 tpe. dwa</sup>
 wojtkową i płaćta także podatki, lubo mnijsze, dopiero za Alexandra I
 wiołnita się salutta od płacenia ich. Kmiecie dawali podatek swany po-
 radne, i pełnili powinności krajowe jako to: stroza, podroda, powoz, repa-
 racya zamków lub ich budowa, uprany wojenne, sep, canaria, przewoz, krowne.

Stroza oznaczało żyto i owies na ludzi rannych. Podwoda: dostarczanie koni i wozów pod królewskich komorników czyli woznych. Powóz: dawanie koni królowi i dworakom na przepragania; sepo lub osep: dawanie aboza na stół królewski; canaria: dawanie żywności na karmienie psów dla myśliwców królewskich; przewód: dawanie przewodnika konnego dla podróżujących urzędników; kromie: dawanie bydła na mch. Pierwszy regularny podatek na kraj ustanowit Wład. Jagiello. Podatek od karcem i młynów ustanowiony r. 1433. Cła ustanowione są przez Kazimierza IV r. 1459 na sejmie w Piotrkowie; tak później przewoła sejm grodzki n. p. staroście Oswiecimskiemu brać akcyzę od drewna i ryb Wisłą do Krakowa idących, i obracać tę na reparacyę rannych.

Cła 447,
już za Kazim
II króla 1177
ustanowione

Dymowe czyli podymne ustanowione przez sejm Warszawski r. 1631, a to na zapłacenie wojska austriackiego posiłkowego pod wodzą Arnheim Polce przycieranego przez Wallensteina przeciw Gustawowi Adolfowi królowi Szwedzkiemu. Pomoc ta całkiem niepotrzebna, przez Henryka III wezwana, sakodliwą się stała dla kraju, gdyż wódz Arnheim, tajny stronnik Szwedów, paralizował ruszy wojenne Polaków).

Ustawa stemplowa pierwszy raz w Polsce wprowadzona za czasów królestwa Warszawskiego. Wykalkulowanie podatku stemplowego należy się Holandczy, która walcząc o niepodległość z rannym królem Hiszpańskim, Filipem II, sily swoje wykorzystata, aż obywatel jeden dla podniesienia dochodu krajowego i tym skądś wzięty przez to obrony wyznał podatek stemplowy, który ten raz r. 1624 przyjęty i wprowadzony został. Pierwsza za Holandya, Hiszpania tę opłatę u siebie wprowadziła, za nią inne państwa, a w 18. wieku już w całej Europie nietylko nadu, oprócz jednej Polski, któryby nie miał u siebie stempla.

Podziaty i rozbiory Polski.

Pierwszy podział monarchii polskiej był familijny, zrobiony przez Bolesława Krzywoustego, dzielącego przy śmierci swej r. 1139 Polskę między czterech synów: Władysław dostał ziemie Krakowska, Sieradzka, Łęczycka, Sandomierska i Pomorania, Bolesław Mazowieckie, Kujany, ziemie Dobrzyńska, i Chelmska, Miecysław Sany Wielkopolskie, Henryk Sandomierskie i Lubelskie. Kazimierz II drugi, teni nie niedostał. Ten krok nierozważny podziału monarchii jednej

na drobniejszą część przyniosła Polsce wiele klęsk i niesukcesów przez prawie 200 lat. Kłótnie domowe i wojny między braćmi i ich następcami, ała osłabienie monarchii, a państwa osłabione widząc słabość Polaków grabieżą, zabierali ziemie polskie, rozszerzali swe granice ze sasko, Polakami, całą Szwajcaryją nad rurską, Elbą, poszła w ręce Szwajców i Niemców, w roku 1163. Szałach odernany podziatem zniemczal cały z Lwowa, nową Marchią i Pomeranią; Bolesław IV szukając przyjaciół z mar. grabiami Brandenburskiemi patrzył przez palce na ich zabory polskiej ziemi nad Odrą.

Podziały i zabory Polski przez sąsiednie monarchie: Austryę, Prusy i Rosyę między siebie, uskutecznione są, w r. 1772 pierwszą, 1792 drugą, które zabory podpisane przez sejm Warszawski pod Adama mem. Ponirskim 1773, i przez sejm Grodzieński pod Wielickim 1793, a trzeci zabór uskuteczniiony r. 1795. Nie pomimo temu niepomogły protestacye narodu polskiego, tak zbrojne konfederacye Barskiej i pow. Stanisła Kosciuszki, jak niezbrojne śmiałe protestacye Reylana, Korsaka 1773, Kimbara, Skarżynskiego etc. 1793, i protestujący manifest Augusta ks. Czartoryskiego Karłowca W. Kor. 1773.

Wielkie pytania narodziły, od kogo pierwotnie myślenie do rozbitku Polski wyszło; jedni obwiniają Austryę, która prawdopodobniej osłabienie w tym względzie miejsce zajmuje, drudzy Prusy i Moskwa, i te stanowią udział w podziale mioty.

Tur. Michał dumny Gospodar Wołoski powziął r. 1599 suchwały plan podziału Polski, intrygował w tym zamiarze w Szwecyi, Moskwie; w planie swoim dawał Szwecyi Inflanty, Moskwie Litwę, Austryi Kraków, dla siebie brał resztę, — lecz ledwo że ten plan był znany, nie w jego głosie, sztywno został przez hetmana Lamojńskiego. Znowu wyszedł na jaw podobny plan przez Karola Gustawa króla Szwedzkiego, który rozporządzając wojnę przeciw Janowi Kazimierzowi r. 1655 podał projekt podzielenia Polski: sobie sa, trzymował Prusy królewskie, Elektorowi Brandenburskiemu dawał Wielką polską, a tytułem króla, i Małopolską, zaś Jeremu Rakoszy ks. Siedmigród a Litwę, Rosyji. W traktacie z Marienburg dn. 15. Cx. 1656 Karol Gustaw

obiecuje Rakoczemu Tytusowi króla, lecz warunkiem, iż nie króla Polskiego, lecz
króla Małopolski lub Polaki wschodniej. Plan ten rozbił się, gdy tak
Rakoczy jak Karol zbiegi zostali przez Czarneckiego. Niepodpada wątpliwość,
iż plan podziatu Polski wznowił się r. 1710. Tajna polityka
dworów Berlina, Wiednia i Pragi ciągle oddał wpływ wywierala
na Polskę. August II, August III różne tajemne Roscyi czynili ofiary
z polskiej ziemi, by się na tronie polskim utrzymać mogli. Po śmierci
Augusta II r. 1733 okazał się wpływ ten już w widocznej postaci, gdy
się dwory te walczyły przeciw sobie. Stanisław Leszczyński
elektora, a Roscyja w Krowczywicy zwojskiem zbrojnym poparła elektora
Augusta III. Wpływ ten dojrzał przy elekcji anierskiego Stanisława
II r. 1764. W tymże roku widzimy pierwszy ścisły traktat Prus i Roscyi,
a z planem podziatu polski miał Jerzy III r. 1770 Henryk Kw.
Pruski do Pragi, pewną jest rzeczą, iż rozbiór polski najgorzej
wpadł do głębi i odpowiadał zamiarom Prus i Roscyi. Podług
sól, ci dwa pozwolili odgrzywać Austrii, jako Cesarzowa Maria Teresa
dopiero na naleganie Józefa II i ministra Kaunitza przystąpiła
do rozbioru. R. 1770 zajęła Austria Śląsk, r. 1772 zajęła
wszystki trzeci granicę części polski, r. 1773 sejm nieprawny
Ponicki podpisał pierwsze zabory. Okazała się Polska na to
szybkie postępowanie, reformę wprowadza konstitucya, 3. Maja 1791.
dziełem sejmu czteroletniego; niecała konfederacya Targowicka niszczy
te usiłowania, Roscyja i Prusy wkraczają, i wymuszają na sejmie
w Grodnie 1793 podpisanie drugich zaborów; powstaje naród z Kosciuszki
r. 1794. a po skonczony niesukcesyjnej walce trzy mocarstwa 1795 zupeł-
nie rozbięły Polskę pomiędzy siebie. Gdy król Stanisław II 1795
przedstawiano, co za wstyd na niego spadnie, gdy przystąpi do 3go rozbioru,
odrzeknąc mian ten król bez wstyd: „choćby mi tyle tylko ziemi rozdawali,
ile bym mógł pokryć kapeluszem moim, przecie jeszcze zostanie królem
Polskim. Tak zwany 4. 5. i 6. rozbiór obaw przy sabliu F. Kalenhan T. Ciesi.
Sekretna polityka najlepsze może dać dowody, kiedy plan rozbioru

Polski ułożonym był. Nicodziejczy będzie przytoczyć tu parę uwagowo z teści-
mentu cara Rosyji Piotra Wielkiego:

6.) Trzeba utrzymać bezład w Polsce, wpłynąć na sejm, a osobliwie na elek-
cję królów, kawałkować ten kraj za każdą zdarzoną sposobnością, i zakon-
czyć jej ujarzmieniem.

12.) Użyć religii greckiej, czyli syrymatyckiej w Polsce rekonzewionej, by nie stał
jej obrońcą, wykonywać nad syrymatykami zwierność duchowna, pro-
jektom politycznym przyjaźna. Pod tem pretekstem i przez te środki Polska
nie mogąc dalej utrzymać się, ni przez własne siły, ni przez swe stosunki
polityczne, sama przez się, wejdzie w jarzmo.

Wisiały nad Polską groźne przepowiednie królów Janakazmiernia na seji-
mie abdykacyjnym w Warszawie, i Jana III. na sejmie w Grodzie, Polska
w niemi pod Sasami Anguelami wpadła coraz silniej, — lecz i
tak jeszcze w swem omdleniu sąsiadem groźną była: dopiero gdy Polska
bunt hajdamacki 1768 skaleczył, gdy ją, głód 1771 strącił, gdy ją tru-
ciwy dyssydenckiej jej wstrząsnął targas, gdy morowe powietrze 1772
resztę jej żywych paraliżowało, i gdy ci, co ją ratować powinni, zbro-
dnicy lekce radziecko ją odstąpili, — straszad dopiero nóż sa-
miedkiej przemocy gnawłownie ją rozkręcał. Na te gnawłonne nieprawne
podziały Polski podziwiała cała Europa, tylko jedna Turcyja zaprosła
właśnie temu Poganstwo i groźno stanęła naprzeciw Rosyji. (*)

Před przyjęciem wiary Chrystusa w Polsce, Litwie, Prusach i na Pnisi ucili
wężych Bożków, — niejedl naszym radaniem, wyuczywszy w tem słowisku
matym dokładnie i obszernie ten przedmiot, jak i inne historyczne;
wzracam uwagę w tem względzie na nieopracowane dzieło: „Mythos Sla-
wianski p. prof. Hannu”. Najstarszym Bożkowi, Jowia w Polsce, Perun w Prusach
czyli Perun na Pnisi, Perkunas w Litwie i Prusach — poświęcony był
szpieg niewzrosty, zwany w Litwie kniux, — a tych to uszów szukała nam
pamiętka w paleniu Sobótek po górach, — knięza poganicy, a później
i śpiewacy narodowi zwali się Wajdeloi. Przybytki religijne wrona
domnowe bywały najwięcej w gajach i pod dębem. obacz w dodatku

niektóre
w ręce Kłonek zalezione przez Lwianowda — a n. 185 b. inelaciono zagnabane na Litwie w r. 1850
Lwianowda

(*) Wskazanie na to, że w tym czasie w Rosji panowała wielka anarchia i że w tym czasie w Rosji panowała wielka anarchia i że w tym czasie w Rosji panowała wielka anarchia

Pokoje, ugody, traktaty.

1. Magdeburcki pokój r. 1013 między Bolesławem Chrobrym a Cesarzem Niemiec, Henrykiem Bawarskim przyznaje berło Polskie i wszystkie krainy Sławiańskie na Odra.
2. w Budyszynie pokój r. 1018 zawarty przyznaje Morawę i Lukawę Bolesławowi Chrobremu, a Cesarzowi Henrykowi Bawarskiemu wraca Czechy.
3. w Akwisgranie pokój r. 1166 zawarty przez Wernera biskupa Połkiego między Bolesławem IV a Fryderykiem I Cesarzem ukoniuje wojnę, i pretensye niemieckie Niemiec.
4. zgoda w Połku r. 1237 na pośrednictwem S. Jadrzigi arbitra między potomkami Bolesława III, zakończona wojny domowe, i spor opiekunstwa Bolesława V. małoletniego, który wybrał sobie Henryka Pruskiego ks. na dygnity, męka S. Jadrzigi.
5. Toruński pokój r. 1466 między Kazimierzem IV a Ludwikiem mistrzem Krzyżaków, podpisany ręką Rudolfa króla Papieckiego, zakończy wojnę Pruską 14 kwietnia: pomorska ziemia wrócona Polsce, a Prusy podzielone na dwie części, jedna część z królestwem pod imieniem Prus książęcych z obowiązkiem hołdu koronie Polskiej otrzymali Krzyżacy; druga, skła, dająca województwa pomorskie, malborskie i chełmińskie i księstwo Warmińskie pod imieniem Prus królewskich do korony Polskiej wcielono.
6. w Kiewerowej Horze pokój 1582 między Stefanem Batorem a Carem Iwanem Wasiliewiczem na staraniem Jeruiy Cofsevin zawarty, w którym Iwan oddaje Połock, zrzeka się pretensyj do Inflant, i obiecuje Unię z Kościołem Rzymskim.
7. Dymeliński pokój r. 1619 w Moskwa, Władysław król polski zrzeka się tronu Rosyjskiego na korzyść Cara Michala Romanow, którego Szymon III uznaje, Moskwa zaś Czernichów i Smoleńskie Polsce zostawia.
8. Pod Zborowem pokój 1649 Jana Kazimierza a Bogdanem Chmielnickim, hetmanem kozaków, stanowi prócz innych artykułów 1, Jeruii i Lydai zrzeka Horzy nieprzejda, 2, niektóre pretencje ruscy zasięga w senacie.
9. Polanowski traktatem r. 1634 zrzeka się Władysław IV. tytułu Cara Moskwy, a ta zrzeka się wszelkich pretensyj do Inflant, Estonii i Kurlandyi.

10. Traktat Wławski i Bydgoski r. 1657 uwalnia Fryderyka Wilhelma księcia Pruskiego prawie całkiem od hołdu, i ten staje się niezależnym Prus księciem. Słany polskie tego traktatu niepotwierdziły.
11. Karłowicki pokój r. 1699 wraca Polsce Podole i Kamieniec, ustanawia iż Turcyja i Polska wzajemnie do siebie powetac mają, poston przy wstąpieniu na tron nowego monarchy, wyzeka niewną przyjaźń Turcyji i Polska, i złączenie sił przeciw Moskwie.
12. Albranszladzki pokój r. 1706 zmusza Augusta II do zrzeczenia się korony polskiej na korzyść Stanisława I Leszczyńskiego narola, Karola XII kr. Szwecyi.
13. Wiedeński traktat 1815 uwiądka stosunki trzech mocarstw, które Polskę wzebrały, do Polaków.
- Pokoje Olmowski, Chocimski, Ananinowski, traktat Szymon-Lowicki, pokój Tyburski, obaw w pojedynczych datach Kalendarza I. Cesarza.

Solicya.

Pozątek polnyci w Polsce datuje się od r. 1174 do 1176. Mieszko III Sny rozpoczynszy panowanie od gwałtów, za porada Henryka Kiehlina, rodem z Lankry, ustanowił w Krakowskim instigatorów czyli strzebników, urząd do utrzymywania cichosci i porządku; strzebnicy zwani canes venatici, jakoby psy gonące dla tropienia i szakowania. Lład nie napelnity adziestwa, potwarcie pozwy; lew Kazimierz II Sprawiedliwy, a wreszcie Henryk Brodaty władca polski na małoletnosci Wolsława V. zniósł te urządzenia dorozsien, skarg i procesion potwarznych.

Poselstwa.

- R. 1084 wysłał Władysław Herman niemający potomstwa, za radą Lamberta biskupa Krak. poston do klasztoru s. Egidiego w Niemcach, ofiarując temna świętemu dziecko ze złota i z perel dla uproszczenia potomstwa.
- (+) R. 1316 wysłał Władysław Lokietek do papieża Jana XXII w Aninonie Gerarda biskupa Wrocław. prosiąc o koronę czyli o pomocanie na króla, i skargąc się na Krzyżaków o wydarcie Pomorza.

(x) w Naktu XII poselstwo Jana de Plano Carpini i Benedykta Polaka do Turcyji (Copia bibl. Krol. w Petersburgu)

Na Soborach Kościelnych byli Polacy, r. 1414 - 1418 w Konstancyi siedzieli
Mik. Trauba arcybisk. Gnieźni. Jakób z Kurdanowa, biskup płocki, J. Gostawski
biskup poznański, ten wydał wyrok przeciw papiężoni złożonemu Janowi XXIII.
Jan Kropidło bisk. kujaw. Jan z Tułiskonia kasselatan, Ławiska z Jarbowa
i Paweł z Bodurzewa L. Akad. Krak. R. 1431 - 1442 na Soborze w Bazylei
byli Doktorowie Akademii Krak. J. Elgot Wieniawita i Tomasz z Strzypina.
Na koncilium Trydenckiem byli z polski kardynał Hieronim r. 1563,
prekujący w imieniu papięza Piusa IV. potem Herburt biskupa
z Przemyśla.

R. 1420 przysłali Czechy do Władysława Jagielly, aby chciał ich panem
być z tem obyczajem, aby z niemi pod dwiema postaciami Ciata Polskiego
trzymał.

R. 1518 Zygmunt I jako opiekun Ludwika króla Węgier i Czech wysłał
na sejm Niemiecki posłów swych do obrania Cesarza Niemiec, Eraema
herbu Ciotek, biskupa płockiego, Chafata z Leszna kassel. i Bohusza
marszałka N. Lilewa, którzy Karola V obrać pomogli. Był zaś Zygmunt I
tak od Karola V jak od Franciszka I kr. Francuskiego o
oddawienie się, za niemi prozony.

Wojne Polska wyprawiała poselstwem, i rownie obce morowstwa do polski;
Rzym, Cesarze Niemiec, i Cesarze Grecy, Peroya, Turcyja etc.

Powietrze morowe, tyfus i inne epidemie.

R. 1288 był wielki mor na Pnisi. R. 1413, 1441, 1496, 1508 mor w Polsce,
a wpród już w r. 1370. R. 1543 umarło w Krakowie przez mor 20.000 ludzi.

Grasowała powietrze w Polsce w latach 1625, 1628, a przez 1652, 1656, 1659
umarło w Krakowskiem 193.000 ludzi; r. 1662, 1675, 1677 do r. 1679. R. 1708

od Lypca aż do Sierpnia 1710, podczas którego w Warszawie przez 2 1/2 miesiąca
umarło 15.000 a w Sudańsku 24.500 ludzi. R. 1770 mor na Pnisi.

R. 1831 cholera w całej Polsce, r. 1847 tyfus na Maesurach, a 150.000 ludzi,
r. 1849 cholera w Galicyi.

Powódzie.

Powódzie, wielkie wylewy nek były ¹²⁵² 1475, 1593, 1631, 1647, 1724, 1751, 1873, 1874,
1845, 1849.

Powstania.

Naród polski upadający, różne usiłowania przedsięwziął ku zgwieceniu wpływu cudzoziemców i ku dignieniu kraju swego, tak i upadły po rozbiorach kraju powstawał kilkakrotnie, by wyrzucić swoją dawną, niepodległość. Te usiłowania i powstania w krótkości tu napomknijemy.

1. Konfederacya Barska od r. 1768 do 1772 walcząca przeciw Roscyi i Austryi; w tej się odznaczyli piósem i orzłem: Andr. Mokranowski, Joach. Potocki, Szymon Rossakowski, Łakrawski, Miazgowski, Jerzy Lubomirski, Józef Sawa Calinowski, Soz. Łazemba, Walewski, Józef, Franciszeki Łazmierz, Putawscy i 4 tegoż imienia, Jan Michał Pac, Karol Chądźmiła, Michał ks. Łyński, biskup Adam Krasiński, Michał Wielhorski poseł konfeder. w Francyi, Ignacy Bohuski.

2. Powstanie Kościuski w r. 1794: Jacek Kościusko w Krakowie, Antoni Małachowski z pułkiem jazdy, Stanisław Mokronowski, Dionizy Muriewski kanclerz Prus. Kujaw. zorganizował powstanie w Wielkopolsce, Jakób Jasiński inżynier w Wilnie, Chłewiński, Siedroży, Prozor, Sulistrowski, Ławifsa, Niewotowski na Litwie Jan kilinowski sejmik mieszczan warszawski w Warszawie z ludem i pułkiem Łęczyńskich. Odznaczyli się Oderk Jasielonia zyd pułkownik, Rossak, Grabowski, Łakrawski, Polocki, Kopei, Dąbrowski, Wawrocki.

Między 1. a 2. powstaniem ma miejsce walka krótka w r. 1792 w obronie konstytucyi 3. Maja przeciw Roscyi i Targowiczanom, w której się odznaczyli Józef ks. Poniatowski, Kościusko, Poppard, Wielhorski.

3. Powstanie pod sztandarem Napoleona, konsula później Cesarza Francyi od r. 1797 do r. 1813. obejmuje dwie części:

a., konfederacya Krakowska, b. Sły. 1796 i formowanie legionów polskich we Włoszech i nad Dunajem od r. 1797 do r. 1806. Odznaczyli się, Dąbrowski, Wielhorski, Libeński, Rymkiewicz, Godebski we Włoszech, Książeniec nad Dunajem, ks. Jabłonowski w Domingo; formowanie powstania w granicy północno-wschodniej pod Kotyłską, Domejko i Denisko.

b., powstanie na polskiej ziemi od r. 1806, 1809, 1812, walczenie Polaków w szeregach Cesarza Napoleona armii aż do lipcowej bitwy r. 1813. Odznaczyli się, Dąbrowski, Książeniec, Kamiński, Józef ks. Poniatowski, Sokolnicki, Łajszczak, Oderk, Ant. ks. Sułkowski, (w Kiszpanii, Polsce, Moskwie.) Kosciuszko.

4. Powstanie r. 1830, Wysocki, Salimski i Karpanie, a w walce z Rosyją, przez rok 1831 odnawiali się: Chłopiński, Skrzynicki, Bem, Dembiński, Chłanowski, Prądzyński, Umiński, Senajda, Różycki, Dzwonicki, Turno, Sowiński, Sierawski, — ks. Adam Chartyński, Plader, &

5. powstanie r. 1846 w Poznańskim Mirosławski, w Krakowie Tyssowski, Lebowski, w Sarnowskim Franc. Wiedziotowski, X. Morgensler pod Liniągora, w Satriach Jan Andruszkiewicz organista i chorholowa i X. Kmietowicz dowódca Górali.

6. powstanie r. 1848. Mirosławski i Krotowski w Poznańskim, formowania legionu polskiego na Węgrzech pod Wysockim. Bem, Dembiński, ks. Wroniecki na Węgrzech i w Siedmiogrodzie, w walce z Austryją i Rosyją, 1849.

Pozary.

Czechy, Tatarzy, Kryżacy wiele miast polskich mieczem i ogniem niszczyli, tak Czechy Poznań 1038, Tatarzy i Rosyacy Wilno 1655. Witeńsk Ks. Litwy spalił Kalisz r. 1306. Kryżacy w 1460 wysłali, podpaliły na Szlach i do Czech, by obruszyć przeciw Polakom. R. 1447 zgorzało całe miasto Sieradz. Kraków zgorzał r. 1455, zgorzały ulice Grodzka, Kanoniczna i 4 Koscioty, zgorzał znowu 1462 i 1494.

a r. 1850 zgorzał okropnie 18. Lipca do 21. a zniszczono i dłużej, zgorzały ulice Grodzka, Brańska, Krupnicza, Wiślna, Szeroka, Gólska, Szlarska, 151. Kamieniec pałac biskupi, kościół Dominikański i biblioteka, 40.000 tomów, i klasztor, ten Franciszkański i klasztor kościół S. Józefa i S. Norberta.

R. 1613 zgorzało Smierów, r. 1764 zgorzał Królewiec przez 6 dni. R. 1644 ogromny pożar w salinach Wielichki, R. 1794 Praga przez Suwarowa feldm. rosb. spalona. Gdańsk zgorzał 1494

Pisany, Pienska, Kondichaya, interpretacja Karimier II prawa w Polsce nadajmy w Leninycach r. 1179.

Pravo niemieckie, magdeburgskie, teutonickie wprowadza Konrad Mazo, wiecki do Mazowska r. 1224, Bolesław V do Krakowa 1257 i apelowały do Magdeburga, która apelowały jednak Karimier III zakazał r. 1365, ufał nawiązując w Polsce sądy wyższe. Pravo magdeburgskie nadal Jagiello Wilno r. 1387.

Statut Karimierowski r. 1347 na egzemplarce prawodawczym w Wisłicy obejmował prawa zabrane przez Karimiera W.

(X) mmożonoże pricy, zaprowadził pravo niemieckie po miastach, aby przeciwko sięgac koto, nistoi do miast polskich, tak r. 1254 orzeka przyzwole, Simonide Mazowieckiego: „accedant nistoi do miast polskich, tak r. 1254 orzeka przyzwole, Simonide Mazowieckiego: „accedant itaque securi hospites de quacunq; natione ad incendens terras — scilicet, quod omni servitut ab eis relegata gaudebant pleno jure teutonico.”

Pravo niemieckie wprowadza Konrad Mazo, wiecki do Mazowska r. 1224, Bolesław V do Krakowa 1257 i apelowały do Magdeburga, która apelowały jednak Karimier III zakazał r. 1365, ufał nawiązując w Polsce sądy wyższe. Pravo magdeburgskie nadal Jagiello Wilno r. 1387. Statut Karimierowski r. 1347 na egzemplarce prawodawczym w Wisłicy obejmował prawa zabrane przez Karimiera W.

Statut Mazowiecki pierwszy r. 1377 przez Siemowita.

Statut: neminem captivabimus nisi jure victum, aut in crimine deprehensum r. 1422, przyjęty i zmieniany r. 1430.

Statut Litewski, nazwany także Ruskim, abior praw dla Litwy ustanowiony po raz pierwszy r. 1529 przez Karol. lid. Jasulolda na rozkaz Ljgumanta I, poprawiony raz przez Karol. lid. Lwa Sapieha r. 1588 i za normalne prawo przyjęty.

Prawa w Polsce tak zwane Konstytucjami objęte, abieral i pisal Jan Laski r. 1506 Karol. i arybisk. Gwiazd pryncem Wazylnski, Jan Herburt, Samicki, Ladoski, Joz. Latulski, Andrzej Lamojeki.

Konstytucya 3. Maja 1791, dzieło Andrzeja Lamojskiego, przyjęta przez sejm czteroletni, przez króla i naród 1792. wypracowana przez Targowicz i Rossya.

Kodex Napoleona wprowadzony do polski po pokoju Tylicyckim r. 1808, przyjęty przez sejm 16. Marca.

Konstytucya r. r. 1815 dla królestwa Polskiego pod nazwą Cara Alexandra.

Statut organizacyjny r. 1832 przez Cara Mikotaja dla polski.

Rozboje.

R. 1461 Katarzyna Skrzyńska z mężem i synem Włodkiem herb. Łabędy zabijali w księstwie Opiecińskim na czele 1500 koni. Zwalczył ich Pienniczek starosta Krakowski. R. 1505 Opuchowski, Masowski i Andsinowska wzięli w niewolę przy ostrogach rozbojem się trudnił, złapani i ścięci, a Andsinowska w swoim ubiorze porwana. Między opryskami w Karpatach stanni wodzowie Dobosz około r. 1740, Stonka r. 1817. ^{Rozbojem w wielki rozmiar przeszli w Alaj Napierewski w Czerwonej w Kiskamontu} Rozboje około 1850. ¹⁸⁵² Rozbojami w wielki rozmiar przeszli w Alaj Napierewski w Czerwonej w Kiskamontu. ¹⁸⁵² Rozbojami w wielki rozmiar przeszli w Alaj Napierewski w Czerwonej w Kiskamontu.

Stanna sa, w dziejach nieuczestniczącej Polaki następujące dzieje.

1. Rzecz w Wroslaw r. 1134 gdzie nowa przez obwarde, bramę, rzadca, Męguzyna, Andsin wpaści i liwne familije wyjecha.
2. Rzecz w Lencycy w Sieradzu, Sandomierzu i w Kujawach ogromna przez Tatarów horda Bajdara r. 1241.
3. Rzecz w Lwimhosie r. 1260 przez Tatarów (2. hnd.) księży Franciszkanów zabito 12 zakonnie Franciszkanek 58.
4. Rzecz w Sandomierzu r. 1260 przez Tatarów pod Nogajem, z którym byli i Andsin księstwa. Tyle krwi chrześcijańskiej walcili Tatarzy w miesie i samkin, ze wrodlami krwi plynęła do Wisły, wtenraz 49 księży Dominikanów w klastrocie zabito, dla czego Prandota biskup Krakowski u papieża Alexandra IV wielkie odpusty wyjednali dla nawiedzających cmentarz Jp. Maryi w Sandomierzu, gdzie ciała niechliczona nieuczestniczącej spoczywają.

Handwritten notes in the left margin, including: "niektóre z nich", "wielki rozmiar", "1852", "Rozbojami w wielki rozmiar przeszli w Alaj Napierewski w Czerwonej w Kiskamontu".

- 5, Bież w Dobrynie, 1286 r. gdzie pod czas karania w kościele lud polski pacyfikował i Jmsaków wyrzucił.
  - 6, Bież w Sdańsku r. 1303, gdzie lud przez Krzyżaków wyrzucił.
  - 7, Bież w Raciażu r. 1330 w Kujawach, przez Krzyżaków (14. lip.)
  - 8, Bież pod Batorowem r. 1652, gdzie 5000 Polaków postrojeniem broni Salarom, przez Kozaków w pień wyrzucił zostali.
  - 9, Bież Ukrainiska pierwsza r. 1765 na Unitach i Katołikach przez Ukrainców pod wodzem Charcko.
  - 10, Bież Ukrainiska druga czyli Humaniska r. 1768 przez hajdamaków pod Żeleziakiem i Gontą w Humanii i w okolicy na wyspyłkach cobyłko niebyli niary greckiej, (obez 20. Czerwca)
  - 11, Bież Ukrainiska trzecia r. 1769 pod wodzem Symeniko.
  - 12, Bież Pragi r. 1794 przez Suwarowa feldm. rofs.
  - 13, Bież w Gmianie na Litwie r. 1831 przez Rossyan.
  - 14, Bież Galijjska r. 1846 w całym obwodzie Tarnowskiem i Dubonickim, a w częściach Jasiełockiego, Tadeckiego i Włodnickiego przez chłopów pod wodzem Szela, Koryga, & popełniane okropne mordy na bezbronych obywatelach po dworach szlacheckich; wymordowano przeszło 2000 ludzi, aratowano majątki. Te okropności, noszące także nazwę, Rabunków Galijjskich, trwały od 18. lutego do 2. Marca, i wypadają na trzy części a, niez i rabunki w pomienionych obwodach, zwana niez Tarnowska b, niez Idowska c, ~~zwana~~ ^{niez} zajęcia na podgoczu.
  - 15, Bież w Książu w Królestwie Polniamskim przez Jmsaków 1848.
- Bież w Niemiszowie 22. Czerwca wymyjen Kozaków Chmielnickiego w Katołikach i wydarł.

Sady.

Sady w Polsce były sadworne, relacyjalne, ziemskie zwane rouki, i Sady Grodzkie, Sady Kurlandskie. Trybunał glosny koronny postanowiony jako Sad glosny r. 1578 przez Batoroga w Piotrkowie i w Lublinie. Trybunał lidowski w Włocławku przez Batoroga, trybunał skarbowy Radomski r. 1613 przez Zygmunta III.

Po ogłoszeniu przez primasa smierci królewskiej trybunały i wszelkie sady ustanoty: żeby jednak sprawiedliwości niecierpiata, każda ziemia obierata sędziów kapitulowych. R. 1382 po smierci Ludwika Węgierskiego na bezkrólewia powstali byli sadowi kapitulowych, atąd zwanych, iż się odznaczają pod kapłanem biskupim.

Bież w Obograciu 1694 przez Szwedów
Bież w Maroku 1683 przez Katołickiego i Kozaków

Przeowiednia upadku Polski - a Krola Skargi S. J.
Ktoto roku 1610.

"Obym byd Jaazarzem! choďitobym bosu i na poly nagi, wodajre nawas, rozkorawki i wakaranie, przestępniki i przestępnice szlonu Bóiego: tak was szupia, gdy nieprzyjaciele na głowy wasze przyprowadie Pan, i wleka was szromolę prada, i będnie nam szłoci wasza jako mac poręso, nany wysoli, ktory gdy sie niepodkijeicie, upadnie. Ustawicanie sie mury Rzeczypospolitej naszej rysuja, a wy mówicie: naradem Polska szoi!" (Narod polski w tym świecie szlubiowym kaptanie miał szymego szrowka.

"i szłocia i szpawem szwałkiego bolu szedwego opowiadamy wam upadek wasz, a wakarania i szwinności szpolskiej, ktora Pan Bóg waza na nas szłoci. I miloci szci Bóiej, i szłoci dani ludzkich, i szjeryny ubrała nas szłoka i sen szjeryna, abyśmy nie szłoceli a szłwa szłuchali rozkarujazgo: wotaj!"

"wezma wam te szjeryny i szpędra, a in szemu narodowi szłocelno do szam, a wy jako w szgnany szłakai sie i szłaci po szdzych sztronach i kaptach, i wszysztko szłe jako obry szjeryni mwiecie. Szjergoda szjywidzia na was niewola, w ktorej wolnolci wasza szłona, i w szmiech sie szłocia, i będnie szłoga równo szpanem, i kaptan szłudem, i szłogaly szłubogim: bo wszysztu szłdomy i szłowiem szjowym w nieprzyjacielkiej szłce szłakai szłwa, szładani tym, ktora ich nie szławidza. Szłemia i szłwistwa wiałkie, ktore sie a szłona szjednowyoty i w jedno szłato szłoty, szładna; i będnicie jako wdowa szłocierozłata, wy szłocie drugie narody szławidli.. będnicie nie szłko bez szłana szłwi szjowej i bez szłybiera ma szłgo, ale szłe bez szłjeryny i szłocelstwa szłwego."

"o! jakos szłodowialo ludne i szłone szłocelstwo! Szłe szłwoje na szłogach szłwocich; niemasz szłoby szłe szłierzyt, a szłonych szłwocich szłjajacich szłwocich wszysztu szłobę szłogardzili. Szładna a szłobie wszysztka szłodobności: wojwady i szłany szładna w niewola, lud wszyszteli szłoka; szłłakami szłwami szłogardzil szłan Bóg, i szłokieloty szład w szłce nieprzyjacielkiej. Szłoja nad szłwocia nasza, i szłpracowanym szłprowac nie daja. Szłudy nasi szłwocia nad nami: niemasz szłoby szłybawit nas szłłoka ich;

pany na rubininy kawieili, starzech sie niewedydili...

Pochodzenie Moskwy

maty wyjadek z Crafu: „o prawowitej i uuzupomanej Narodowosci?”
W drugiej polowie XII W. paraz pierwszy ukazujacy nad Klarmaz,
kiepstwo moskiewskie, ktore sie nazywa najprzed Ks. suzdalskim
potem w Podzimiskim, a w koncu moskiewskiem. Takowego tedy
pochodzenia byly ludy zamieszkujace kraje moskiewskie? Według
mapy przy historii Karamaina Koto I W. osadzone w grodu Stawian-
skich na wschodzie byly: Nowograd, Smoleńsk, Lubeca i Cernichow —
a z nimi znajduja sie tylko Uralskie tj. fińskie i burskie ple-
miona. Mapa orientalisty D'ohsson wyjainia, iż Koto r. 1240 Stawia
Anrykowicow milkiel Księstwo moskiewskie rozciągata sie do tych
koniec Stawianek jedynie do Otki — zata, jui inne Uralskie
plemiona; na całej przestrzeni państwa moskiewskiego przed najazdem
Tatarow nietylko istnego Stawiankiego ludu; takim gdy za Smoleńsk
i Nowogradem aż do Otki według Karamaina przynalazta sie jui
ludnosć fińskiego kuzepu, Stawianie nieprzyni Wielko Rosji wrycy
pochodza z fińskiego i uralskiego kuzepu. W ciągu dwóch przeszto wie-
ków tatarskiego panowania do uralskiego jurniastka wznawnej
czyli przytaczat sie pierwiasztet tatarski — a od XVI W. kuzepu
pierwiasztet Stawiancki. Dzhirylow r. 1829 udawadnia tatarskie po-
chodzenie 4.000 rosyjskich panow. Moskale ani w życiu narodowem,
ani w zwozrajach, obyrazach, wyobrazeniach ani w prawach niemieli
podobienstwa z Stawianami. Katarzyna II wbrew prawdzie i wbrew
wiedzy całej Europy o fińskim pochodzeniu ludu moskiewskiego
utworzyła bajkę o Stawianiskim tego ludu pochodzeniu: siczala wry-
skich inawej myslacych uronych, a p. Mikera, który badał pocho-

scenia ludow podbitych przez Kurykowiec¹.

si.
im
ly
Fuz
win
te
cka
sh
rie
m
ipia
ry
rie
P
ro
nem
li
rew
ry

[Faint, illegible handwriting throughout the page, likely bleed-through from the reverse side.]

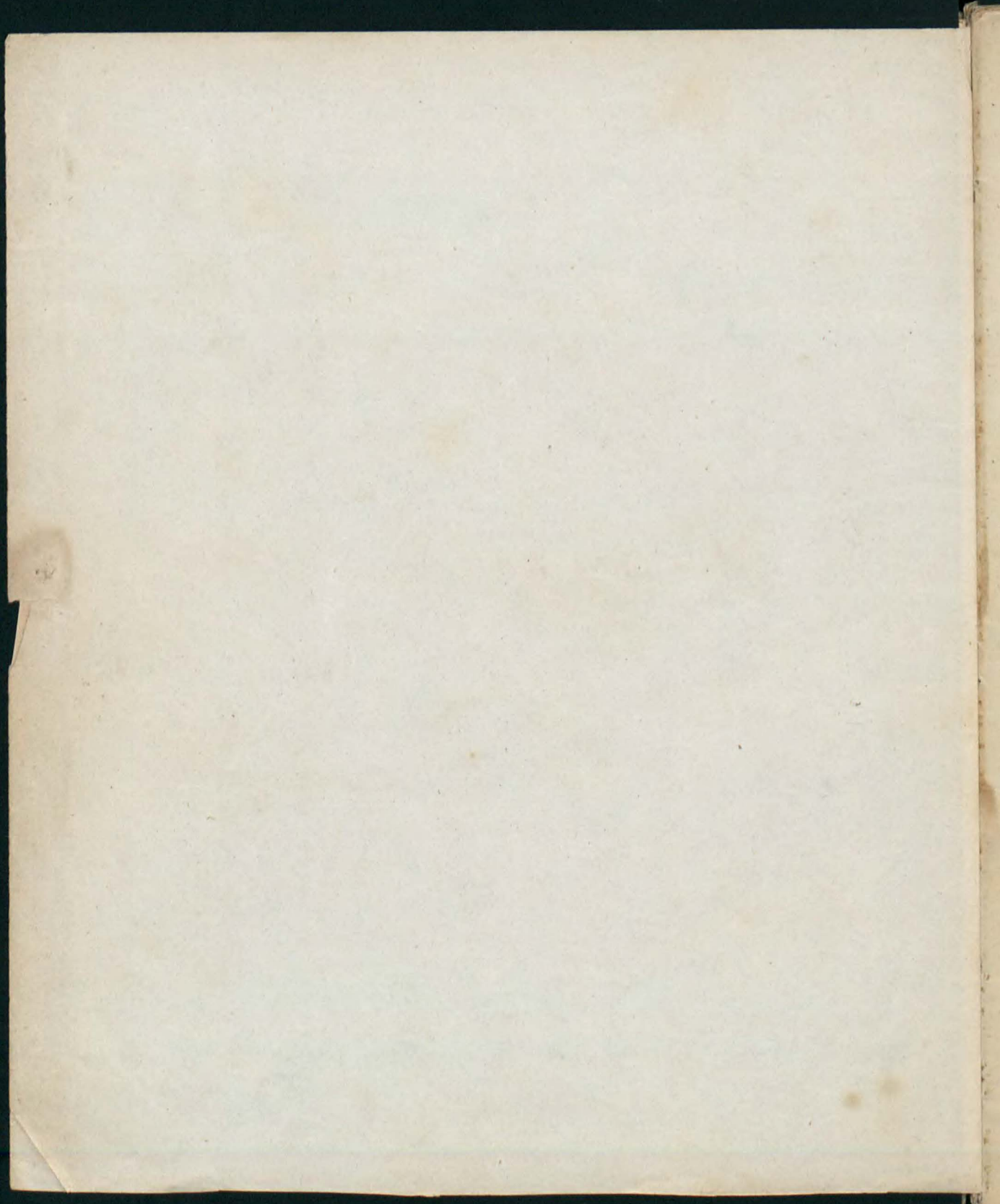
Najstarsze prawa górnicze są: 1., prawo Stefana Wielkiego i Portheńskiego
z r. 1368 przez Karimiera H. i 2., prawo królowej Otkuskiej przez
Elżbietę Łowicką z r. 1374. - które to prawa później polepszał
i rozszerzał Władysław Jagiełło i następcy. 3., Statut górniczy Jana
Alberka przez króla Aleksandra z r. 1505 ogłoszony.

Siegbow Fiol, duński, obwiesił się w r. 1489 budową wyłączenia przez się marking
do wydobywania wody z kopalni Jękskiej; - na co Karol Jagiełło, przywiózł mu darów.

Durhamianus - Regulus, Loxi - Loxi - Mispur

44

lip
(at)

Sejmiki.

R. 1404 pierwszy widzimy przykład nakazanych pozicjach i powiatach sejmików; Władysław Jagiello namówiony potrzebą summy, na wykupno ziemi Dobczyńskiej od Rybaków, pierwszy raz 1404 sejmiki województwem wydał, aby swoich posłów jako pełnomocników przysłał na kongres koronacyjny 1404, aby przez tych odświeżyły województwa, ile które summy pieniężnej dać miało. Ten pierwszy nadzwyczajny wypadek wzięła sejmikta później za normalne i we prawo, i odbywały się, na kilka tygodni przed każdym sejmem podobne sejmiki, na których sejmikta układała to, co na sejmie postanowione być miało. — Sejmiki Wielkopolskie odbywały się w Środzie na emętarsu.

Sejmy.

Stawne są sejmy następujące:

R. 1173 pierwszy sejm elekcyjny w Krakowie, gdzie wieksza część senatu i rycerstwa była za Mieszkostrawem III, mniejsza za Kaźmierzem II, zatem pierwszy stranyem rozdał monarcha.

R. 1179 pierwszy sejm extraordinaryjny w Polsce za Kaźmierzem II zwołany w Łęczyca przez rządcę Mieszkostrawa III. Tu pierwsza konwulsiya Kaźmierz uniósł podatki i krajowy przez Mieszkostrawa uszczynione, i dobra duchowne od wszelkich podatków uwolnił; naradzano o środkach zapobieżenia tupejstwa ze strony panów, przy cem odznaczyl się s. Bogumił arcybiskup Gnieźnieński. (w. G.)

R. 1224 sejm w Szwabie, najehany przez starostę Pomorza Świętopelka, który też monarchę swego Leszka Białego rabił.

R. 1331 sejm prawodawczy w Chencinach, gdzie Lokietek dla emigracji wpływem Panów wielkich sejmikta powołał do udziału przywilejów przez Panów posiadanych.

R. 1344 sejm prawodawczy w Wisliu za Kaźmierzem III, na którym uniezelnikami było narzę cępy, starostę brzeskiemu Janowi: — una cum prelati baronibus ceterisque

R. 1408 sejm w Korczynie: posłowie niemiecy kasiadają w imie podelotkiej na sejmie, po dwóch posłów z ziemi. — Posłowie szlacheccy kasiadli razem z Koronnemi dopiero w r. 1560.

R. 1496 sejm w Piotrkowie, na którym jawi się cześć dać ogromny wpływ sejmikty na sprawy publiczne.

R. 1430 sejm w Tędlowie gdzie wymogła sejmikta wielkie przywileje dla

michalski & waldowski
opis.

niebie od Władysława Jagiełły za zabezpieczenie korony Polskiej jednemu z synów — tu tekst nadany są Polaci przywileje równe a szlachta Polska, ^{tu 202}
przywilejom wolności ^{przywilejom} ^{przywilejom} ^{przywilejom}

R. 1505. sejm w Radomiu, gdzie król Alexander wielki szlachcie nadał przywileje i wolności, i przystępu wprowadził „wolne nieporozwalam” liberum veto” na sejmie, nową, którego każdemu posłowi z rąby poselskiej, wolno było zerwać sejm, wyskakując jedynie te słowa „nie ma rady na sejm, nie ma sejmu! nieporozwalam!” To „nieporozwalam” wolne było szlachcie, a nie wolności szlacheckiej, zwane „krenią, wolności. — Później gdy ta wolność haniebne za sobą przynosiła skutki, gdy często zdradza kraję

przekupiony, lub głupiec samolub przez wypowiedzenie tego jednego słowa niszczył szlachę dla ożrypany sejmowe postanowienia: sejmów „nie ma” chcieli to „wolne nieporozwalam” n. p. ob. 1766. 1788. lecz intrzygi dworów nieporozwalamy. Na tym sejmie Radomskim byli posłowie z miast.

R. 1537 pierwszy tak zwany konny sejm we Lwowie na polu pod Bórkami, ob. 22. Sierpnia — zamieniony w konfederację przeciw Zygmuntowi I.

R. 1552 sejm w Piotrkowie ogranicza władzę biskupów, kanoników, i innych tytułów o religii i nauce szlachy wolno.

R. 1556 na sejmie w Piotrkowie domagają się posłowie a, liturgii kościelnej w języku narodowym b, komunii św. w obu postaciach c, kon dla księży i d, zwolnienia annatów.

R. 1569 sejm w Lublinie j. ob. 12. Sierp. / sławny z połączenia na wieczne czasy, Litwy, Litwy, Inflant, Wołynia, Podlesia, Kijowa i Podola, — przenieś z Warszawy, na miejsce obrad, a Zygmunt August zjechał się do Piotrkowa do korony.

R. 1573. pierwszy sejm konwokacyjny po śmierci Zygmunta Augusta, i pierwszy sejm wolnej elekcyi przez pospolite ruszenie całej szlachty z korony, Litwy i Polni. Ten sejm sławny jest ogłoszeniem zupełnej tolerancji dla wyznań religijnych w Polsce.

R. 1578 sejm Warszawski, na którym Stefan Batory dał inwestyturę krajów Pruskich Jeremu Frydrykowi margrabi na Anspachu, i najwyższemu sądowni trybunaty naznacza.

R. 1668 sejm w W. abdykacyjny, król Jan Kazimierz dobrowolnie składa koronę, i tożsamość Polakom proponiada rozbiór ożrypany dla nieporozwalamych sporów

domowych: „Ozym fałszywym był prorokiem, obawiaj się, powinności, aby, nie było, zpolita nieprawda na podział obcych narodów”

R. 1688 sejm w Grodnie, pamiętny zarządami o deprofetyzm, o ewidencje wolności, nieprawiedliwie Janowi III przez Sapiechów wygnanemu, które skłócają Jan III w ciągu pięknej swej lew katolickiej mowy do nich, reki: „Przyrodzenie, ona matka dobroczynna, uposażyła wszystko co żyje, instynktem zachowawczym, i najcenniejsze istoty opatrzyła orężem ku własnej obronie: my jedni na całym świecie oręż własny uwracamy przeciwko sobie. Postradaliśmy on instykt nie wola, wyzista, nie skutkiem przeknawienia nieodkownego, ale przez skat do, brawolny, przez namietnoci nadze przez koniewiczności szkodaemia samym sobie? O jakże smutne nastąpi kiedyś sadkiewiczie potomności, skoro ujrzą, iż se serytu takiej chwaly, kiedy imie polakie ^{supale} napelnialo, dopuscilibyśmy oj, czynnie naszej upasć w ruinę, a upasć, niestety! na kawacie. Co domnieć umiadem wygrynas, dla was bitny tu i ondzie, ale widze się, pozbarionym wszelkiej mornoci oialenia was. Nie mi nieposoddaje, tytko sdać, nie na wola przeknawienia, bo chascianinem jestem, ale Bogu wielkiemu i poteznemu przyselosi ukothanej gzięzyny mojej. Powięcilem dla wolności mój żywot: od mlodoci mojej krew rodu mego urzyła mi, abym chwale moją na tem poświęceniu budował. Kto wepzi o tem, niech pójdzie awiedzie groby pradków moich, niech idzie tą droga, którą mi oni utoro, wali do niesmiertelności. Sladem krwi, ich obrozonym poena droga, do ziemi Tatarskiej i pustyni Woloseryny. Uslyszy awietnosci ziemi i z pod zimnych marmurów glosy, powlaskajace: „o jak stodo i chwalebnie jest umierać za ojczyznę”. O jakże wyrodzujecie kraj nasz glos proroka, jaki sdaje mi się, że slyszę gremiaz, y podas glosami naszymi: „Jeserke dni czterdzieci, a Niniva bedzie, aburona!” Nie wyroznia, ale wiara urzy mi, że wyroki Opatrnosci spelnic się musza. —

R. 1699 sejm w Warszawie paufikacyjny uśmiecia niewnaski domowe.

R. 1746 sejm w W... secesyjnie do konca prowadzony pod ks. Lubomirskim, az w samym koniu 14. Lidlop. serwany z przepisy przywiezienia sarycy.

R. 1766 sejm w W... na którym liberum veto „amiesc” chiano, pozwalony przez posla rfs. Wikilix Replin.

R. 1773 sejm w W... pod nieprawym marszałkiem sdając, Adamem Potwistkim,

który tznem moralitwem zabory podpisuje. Sejm miał być otwartym
19. Wr. obwołano marszałkiem Jaceusza Reytana, bagnetą rosyjskie i
intrzygi sprawity iż postawie sejmowi opuszczały się, by się z Adamem
z Łodzi Ponin'skim związały w konfederacyę sejmową, uwzględnioną
wpływem Rosyjskim. Tęciw Ponin'skiemu protestowali Reytan, Kor-
sak, Dunin Bohuszkewicz, Jerzmanowski, Kozuchowski, Peczkowski, Kusze-
miecki, Bulharyn. Reytan usiłując postaw sprowadzić, by zostali
na brzech miejsiach, a nie robili z Ponin'skim konfederacyjnę seyyi,
stał w drzwiach zbierając wychodu, wołał: „jeżeli nam miła
jest wiara i ojczyzna, jeżeli się niechciecie dać pokryć niewną hanbą,
i poddać się nieznośnej niewoli, zostawcie! skłiniam was!” (obacz 20. Wr.)

R. 1788. sejm czteroletni w W- - nadaje Jolabkom zbawienne ustawy, a zaraz
drugiego dnia (zaraz się 6. paźdz.) wniósł się w konfederacyę sejmową, pod
marszałkami Stanisławem Natęx Małachowskim i Kacimierzem Nestorem
ks. Sapieha, generałem artylleryji. Konstytucya 3. Maja 1791 przez Andrzeja Ja-
mojskiego wypracowana, jęst dziełem tego sejmu. Skonczył się 29. Maja 1792.

R. 1793. sejm podzielną w Grodnie, 19. Cx. zawarty, wzięcia zabory drugie.
Marszałkiem był Bielin'ski, potem pruskim Burkholtz, rosyjskim Siwers,
armaty rosyjskie stacowały ogromadzenie, a Siwers mawiał: „Najjaśniejsze
ogromadzone na sejm stany najjaśniejszej niewypospolitej! ostrzegam, ostatek
wasz upominam, tak chce, tak być musi, inaczey być nie może.” Oczerniły
się szczytności, wojsz dla Rosyyi Bielin'ski, biskup Mafsal'ski, biskup Kofca,
Kowalski, etc.

R. 1797. na przedstawienie Łox. Wybickiego i Wojciszyn'skiego i reszty deputacyji
polskiej w Paryżu, rząd francuzki pozwolił zwołać sejm prawodawczy
polski, jako ciąg dalszy czteroletniego z r. 1788, swołonego 29. Maja 1792.
pod tenże samym marszałkiem Stanisławem Natęx Małachowskim; sejm
ten miał się odbyć w pałacu Serbelloni w Mediolanie. Lecz wystąpił przez
marszałka Narbutt i Kochanowski z listami konwojacyjnemi do polski
zostali na granicy przez Austryę zatrzymani i uwięzieni, sam Małachowski
także przez Austryę wbrodka został uwięzionym, - tak sejm uWaremiony.

R. 1812. sejm w Warszawie pod Ad. ks. Chartoryjskim, jen. ziem podol. ogłasza
był narodu polskiego i Litewskiego.

R. 1820. sejm w W- stawny z opozycyji Winicendego i Bonaventury
Niemcew'skich i Józefa Godlewskiego.

R. 1830. sejm w Warf. na którym wbrew woli Cera Nikołaja i uległego senatu izba poselska opozycyjnie powstała. (Skoniz. 18. Ck.)

R. 1850 sejm rewolucyjny w P. - kawiety 18. Gr.

Sejmy odbywały się w Piotrkowie, Krakowie, Lublinie, Panzowie, Sieradzu, Łowicy, Wislicy, w Korczyni, ale r. 1869 naznaczono dla Słiekozi d'Arny miejsce w Warszawie dla sejmów ordynaryjnych, extraordinaryjnych, konwojacyjnych i elekcyjnych; tylko sejm koronacyjny zawsze miał być w Krakowie.

Na sejmach miała się odbywać za miłą postawą, dopiero od Alexandra przywrócił sobie salakita przywilej ten, iż każdy poseł pojedynczy, mógł działalność sejmową tamować, wreszcie sejm uchwalił, że nieważny uzwai wyrażeniem słów słachyich: „nie poznałam, niemał zgody na sejm”, a gdy go się pytało dla czego? reki: „tak mi się podoba, nikomu się nieprawiam, tak chce, tak kaze, wolnym poseł”.

R. 1836. sejm w Krakowie po pierwszy raz zwołany za regnata I przez partję szlachecką, dla Polski feudalnej królony Dony i Piotra Kmity wojewody Krak. Dony pofalca, w czasie gdzie Turcyjn zagrali W. towarzyszenie i samej Polsce swoją potęgą. Krolat regnata pospolitie ruszenie 2. Lipca 1837 i sejm się odprawił tak królowi konny poseł Lwowem 22. Sierp. lew interes osobisty partji Kmity przemógł nad prawdą, krajn Korczynia.

Od r. 1836 do 1852 żaden sejm nie był zwołany, czyli posłowie cala godności swego stanowiska, a ohyda podobnego podlegowania wzywanin.

R. 1852 sejm w Warszawie zwołany przez liberum veto posła Lyciniskiego Litwina, namowionego przez magnatów: na którego za kradzieżaniem Bzieskim cala izba senatorowska i poselska tem nagromiały przekleństwem: „Dobry przepad!” a biskupi odpowiedzieli „Amen”.

Odtąd gdy najwzrosty miała wisiat nad Polska, wtenczas lub przez wle chęci magnatów ku królony, lub przez inny osobisty interes, lub przez adradę dworów dąsiednich, które dla swych widoków polskich postaw prz. Kupowały, zrywano sejmy. R. 1869 pierwszy zwołano sejm koronacyjny za krola Michała, a lubo r. 1870 przysięga się posłowie zobowiazali sejmowi tegoż nierwai dla nagłych potrzeb krajowych, i wistających nad Polska,

Przez wyjątkową potrzebę wstąpił do sejmu i wzięli udział w sejmie, jak Jan Szczyński, ad regnata I, Memes i tote filochi me; a bez porachu summo omnes prout dubio aliquando, a Sol Kramer, Skarż, Gornicki, Bielski, Przechybał, Lodzanie regnata Anguel; i Dabory - a białe pnie regnata Polak; i Jan Komarek.

Wojewodę Łęczycki, wojewodę sandomierski, wojewodę krakowski, wojewodę poznański, wojewodę wielkopolski, wojewodę śląski, wojewodę łódzki, wojewodę kielecki, wojewodę świętokrzyski, wojewodę małopolski, wojewodę podkarpacki, wojewodę galicyjski, wojewodę węgierski, wojewodę chorwacki, wojewodę serbski, wojewodę bułgarski, wojewodę tatarski, wojewodę krymski, wojewodę kazachski, wojewodę syberyjski, wojewodę amurski, wojewodę chajdenski, wojewodę kalmucki, wojewodę czuocki, wojewodę jakucki, wojewodę kamczacki, wojewodę koreański, wojewodę japoński, wojewodę chiński, wojewodę wietnamski, wojewodę kambodżański, wojewodę laoski, wojewodę tajski, wojewodę mymański, wojewodę indonezyjski, wojewodę filipiński, wojewodę indyjski, wojewodę australijski, wojewodę amerykański, wojewodę europejski, wojewodę afrykański, wojewodę azjatycki, wojewodę oceaniczny.

i sprowadzić w tymu dwory obywateli, tak groźna Elżbieta Carowa r. 1745 tak katalożona
Carowa 1763 narażając do wielu sejmów r. 1768. Delfu usiłowania uniezależnić królestwo
sejmu Tarasowickiego 1792;
nieświadomości, niepamiętny na krajnego, Labotkajki serwał sejm dla prywatnego
interesu. R. 1689 sejm Warszawski serwany na Jana III, a z kądle Jan III
wyreki te słowa: „Otworzył zdradzieckie usta, niech mu Bóg dni skróci,
niech dzieci jego niepożyją tego co ma, i wleją, która gubi, oziębienie, niech
niemają mieszkania i życia sposobu.“ Obwiniają iż Sapietkowie Janowi III
nieprzychylni, wzięli 60.000 zł. od Cesarza Leopolda I na serwanie sejmu 1689.

La Augusta III przy tak wielkich potrzebach krajowych, uwzięto się,
aby radnemu sejmowi niepozwolic dopić, i czynano kądę. Przez 30 lat
panowania jego tylko jeden sejm doszedł nierezerwany.

„Ktoś ma zwardego pierśi tak kute metalu,
By się na to niewruszył, i nie jęknął z kądle?“

Wyreki Korchiowski ma' rany: „albo Bóg niech wzbudzi starodawna, w
Polakach cnota, albo niech skuteczne opatrzy na tę wrotność niebezpieczną le,
karstwo.“ Odez rady nie się ostai niemose: Polska w czasach największego
niebezpieczeństwa zawsze zostawiała bez rady, gdyż słowic zdradziom kraju zry,
wała sejmy, i dla tego Polska upadł mściata, a tem samem stala się jezuzem
późniejszym u obcych: tak Anglar pierwszy na hollenderskim teatrze przedsta,
wał sejm Polski: = wysypał woi wroble śniegowanych, a gdy te z niermier,
nym hatasem porzuciły się po igrbie, i kądę w rwa, Strong uleciały
przez okna, widzem oswiadczył, że to jeel obraz sejmu Polskiego, że
taki widział w Warszawie.

Sejm złożony był z Senatu i z izby poselskiej. Biskupi, wojewodowie,
kasztelanowie naseymie w Lenicy usłanowili r. 1180 dziełci wszechwładność monarchy,
składając senat, bez ich pozwolenia nie wolno monarche wojny wypowiedzi,
ni prawa stanowić. Tak sejm złożony z powa, tylko z senatu, później
po przypuszczeniu do obrad sełachty dostał izbę poselską.

Senat złożony z dwóch stanów, z duchownego Biskupów i z świeckiego
wojewodów i kasztelanów koronnych i litewskich (po utworzeniu Litwy z Koroną,
w Dublinie). Zasiadali zatem w Senacie:
Arcybiskup Gnieźnieński i Łódzki i biskupów 15.
Kasztelan Krakowski, mający od Bolesława III prym przed wojewodą Krakowskim
z powodu haniebniej ucieczki wojewody wrogranie z Haliżanami.
Wojewoda Krakowski, Poznański, i 33 wojewodów, potem
Kasztelan Wileński i Trocki, starosta Łódzki, potem

Kasztelanów kreszowych 35 z piernszym Poznanskim.
potem Kasztelanów mniejszych czyli drażkowych, na kresztach piernszych
nie spierających, z piernszym Sądckim 49.

Ministrowie Koronni: Marszałek Wielki Koronny i Marszałek W. Ks. Litw.
Kanclerz Wielki Kor. i Kanclerz W. Ks. Litw.
Podkanclerzy W. Kor. i Podkanclerzy W. Ks. Litw.
Podskarbi W. Kor. i Podskarbi W. Ks. Litw.
Marszałek Nadworny Koronny i Marszałek Nadworny Litewski.

Senatus consultum czyli rada przyborna króla ustanowiona przez
Stefana Odatorszego z 16 senatorów: z 4 biskupów 4 wojewodów i z 8 kasa-
lanów) po kolei na pół roku.

Skarby.

W przyjęciu w Gnieźnie Cesarza Ottona III przez Odolesława Chrobrego ustalona
była droga różnego koloru sukniami od ramienia Ostrona aż do miejsca,
gdzie duchowienstwo spotykało Cesarza, niewiasty i panowie dworscy
skrupi byli w złotygotowy i futra kosztowne, rozdawiano przez trzy dni
stoły w złotych i srebrnych naczyniach, a te Odolesław każdego dnia
po użyciu do skarbu Cesarzkiego zanosił rozkładał. O bogactwach
Odolesława I piszący Dittmar biskup Merzeburgski będący w polsce z
Ottonem III, a Odolesława osobisty nieprzyjaciel mówi: „Ineffabile dicta
et incredibile” niedopisania i nie dowierzenia”. Nie tylko monarchowie
bogaci byli, ale i panowie i miasta: Miesszan w Krakowie Wierzynek
dawał urty królewskie na zjedzenie monarchów 1263 r. a panie młodej
Elżbiecie, wnuczce Kazimierza W. zaślubionej Cesarzowi Karolowi IV dał
100.000 czern. zł. R. 1556 wywierała z polski królowa Bona wdowa po Zy-
munie I. do Włoch 500.000 dukatów, odpowiedniej dzisiejszej wartości do
10. milionów; z tego przyrzęła królowi Neapolitańskiemu i Hiszpańskiemu
Filipowi II 320.000 czern. zł. Summy znane dotąd pod imieniem summy
Neapolitańskich, które należące polskiemu narodowi dołąd nieodebrane.
R. 1569 wyrobiono tyte u Filipa II że ruena, pensyę płacić się obowiązał,
lecz i tej regularnie niewypłacano.

(XX) Stenrel zbirna dokumentov d kolonizaciji Sibirka vs dnovaznih unificacilist nemiecki Jana bisk. Wroclaw z r. 1495, v kterem lev. biskup podarom svornu v Hrojecach nakazuje ab vs upreznicu puciu led poniemim nauryli, gory v pceimym rane zgrunov ink vypriti.

Wielkiego do Henryka IV z mnostwem krolow i ksiakat od r. 800 do 1190 pracovali nad zniemzeniem tych ziem, nad wyharodowieniem Slawian na Elbie, Odry; Prusacy Slawianie dazo cierpieli od Krzyzakow. Wielka zaslugę w tym względie polozyli biskupi i duchowni w krajach nietylonych, caly wplyw swój obracając na to, aby jazyk narodowy rachowal częsty od niemierzony. Obecne urzadzenia sprzyjają wyharodowieniu, a rok 1848, 1849 świadkami są, że wiele Slawianskich ziem dawnych już do Niemiec rachują, że nawet części ziemi często Slawianskiej, Slawianskim narodem dotąd zamieszkałe jako niemieckie ziemie rachowal i zagarnac chiano.

80.000.000

Rajnuja Slawianie, ktorych licza 66.265.000, przetrzeni ziemi od brzozy Elby i Odry ku granicom Chin, od morza Baltyckiego do morza Czarnego, Czarnego i do granic Kaukazu. Rozdzielenie morza Slawian na następujące wielkie familje:

1. Polacy i Rusini	2. Rosyjanie	3. Czechy, Morawie, Saksacy, Serby, Słowacy	7.200.000	150.000
4. Slawianie południowi: Serbowie, Chorwaci, Serby, Bośniacy, Dalmatyni, Czernohorcy, Bułgari	160.000	1.150.000	800.000	5.700.000

Dokumenty starozytne Slawianskie są: Ewangielium ostromirskie z r. 1056 w Piotragrodzie 2, Zbornik czyli zbiór pism religijnych z r. 1073 w Moskwie, 2, Ewangielium Mscislawskie z r. 1125 przez Mscislawa Wladimirowicza, 4, Stowo o psniku Jgora 5, Kriwodworski rękopis 6, czeska Ewangelia 1. Jana z X. Wlaku. Nadmienic tu wypada, iż dopiero kolo r. 1830 szerepy pojedyncze tego wielkiego narodu zaczęły się zblizac dosiebie nieaj, przemarac się jednym wielkim narodem.

Imiona mezoj w literaturze Slawian nastęytwie znanych są: Dobrowski, Spaffarik, Surowiecki, Jungmann, Kollar, Kopitar, Flanka, Palacki, Maic, jowski, Michowicz.

Stupy żelazne.

Bolesław Chrobry kazal na oznakę granicy polskiej bit Stupy żelazne tak w środku rzeki Elby r. 1012, gdzie dotąd wiesz zowie się Stup, po polickim Saxonii bit żelazne Stupy w Elbie r. 1018 i w Sali, rwnie i w Dnieprze r. 1019.

Stany polskie.

W najdalej jw starozytnosci narodu polskiego natrafiamy stany polskie

Miasto Angers jest 13.000.000. Rzyhyn 35.000.000. Ktory da wiec puznif, low d. Angers, wazibad za pol. morytoris. Trymuni tył, waga. Biscu Rumun 2.700.000. Pruker 9.000.000

(X) z m'wie krenu powozceniem, saicow, autowaki napoznoscie krotk, mmo angpaci Slawianie kawarty w pmosa. Sankt...

stosunek a najprzedniejszych planów, którzy jako starzyzna narodu nadwór mieli nad krajem, po śmierci monarchy nowego wybierali monarchy, tak przy Krakuście, Leszku II, Piastie, a nawet wstąpię, mieli detronizowania monarchy, gdy przeciw dobru kraju działali, jak n.p. Mieszka III. Bez pozwolenia stanów, do których po przyjęciu św. wiary, prabai znakomiti należeli, nie wzniejęcego król przedsiębrać niemógł, Konrad ks. Mazowiecki Karal na sejmie wstlichim stany polskie unowicze na ich przychylnosci ku abiegłemu przed Mongołami Bolesławowi V. a do polski niewracajacemu, w której tenże Konrad z Bolesławem Łysym ks. Śląskim stron sie klóidli; wiekli ci panowie stanowi 1243. i. sierp. z wixienia si udali się do Bolesława V. którego do powrotu sklonili z wielką polakow radowia.

Bez stanów pozwolenia niemógł król slubu kraci ni rozvodu, tak stany sklonily Jadwiga do kaslubiemia Jagielly, a konnie nicenane są owe sprzeczki Lygmunda Angula z senatem przy kaslubiemiu Barbary Radziwillownej, Lygmunda III przy kaslubiemiu Anny arylek. austryackiej. Bez stanów pozwolenia i podpisu traktaty niwaracne byly, tak traktat haniebný Karmierska w. z krzyzakami w Kalisku narod. przez stany potwierdzić niechial, tak też przeciw traktatowi Bydgoskiemu z r. 1657 Jana Karmierska z księciem Pruskim protestowały stany polskie i pruskie. Stany polskie byly proszone i paktupione, lub ^{armatami rymuskimi} do podpisu raborow polskich przerwany morarstwa, które stowidnia swoje w barwę legalnosci ubrai chialy. Strawily stany przemocą, wstąpię swoja, i od stanów n.p. Salinyjskich nieustuchano przedstawiceli narodu, lex rządzano przyjęcia propozycji rządzonych i uleglosci lex obja wienia mej woli. My N. N. rozkazujemy naszym potustuznym Stanom od stawa na plakadach rogów ulic. Kawnej podras bezkrotienia miaty stany tytuł "Najjadrnajszych." Stany z osobna: stan duchowny, stanowski, i t. p. & obare w dodatku

Stolica.

Stolica polskiej monarchii najpród Gierzno bylo, jakis czas Kruszwica, Poznan, potem Krakow przez kilka miesow, a Lygmunt III obral Warszawę.

Sucha.

R. 1473 takie były sucha w Polsce, iż przez Wisłę pod Toruniem jej dno, roku 1811 były wielkie sucha.

Święci i Błogosławieni i męczennicy Polacy.

Polska wielu mężów cnotami swemi, gorliwością w wierze świętej i poświęceniem życia starożytnych wydatą, dlatego też Matką Świętych nazwana, była. Wielu z tych racych mężów na spomnienie narodu i stał zastępuje, iż w dziejach Polski bezpośrednio przyczynili się do wzrostu nauk, do ulepszenia obyczajów, i cynamami swemi przyczynili się do sławy narodowej.

- 1. S. Wojciech, biskup Pragski, apostoł Słowiański, pierwszy święty polski, i patron wielki, opowiadający wiarę Chrystusa r. 997 od pogańskich przeszkód wiary. Ciało jego przez Bolesława W. wykupione i do Gierzna sprowadzone. Autorem ma być pieśń: "Boga rodzimo" którą Polacy przez długie wieki w Kosciółkach i w wyprawach wojennych śpiewali. Król Zygmunt III dał mu trumnę srebrną.
- 2. S. Sandomirski brat S. Wojciecha, arcybiskup w Gierznie - grób tamże.
- 3. S. Eloryan, 1184 r. przyjął za prośbą Kazimierza II w Papieża Lucjusza III sprowadzone ciało do Krakowa.
- 4. p. Stanisław z Szczepanowa, biskup Krakowski, męczennik, grób ma w Krakowie na ramku przed wielkim ołtarzem w trumnie srebrnej. Trumna sprawiona przez Elżbietę Łokietkównę, siostrę Kazimierza W. narząca 363 gąsieniec srebra, rabrana przez Szwedów, - tenarajzka kosztu Piotra Gembickiego biskupa Krakowskiego.
ur. 1174 + 15. Pań. 1243. Kanonizowana przez pap. Klemensa IV 1267
- 5. S. Jadwiga księżna na Śląsku, żona Henryka Trzeciego - grób w Srebrny.
- 6. S. Jacek, Odrzewan, kanonik Krak. Dominikan + 1257 - grób w Krakowie.
- 7. S. Jwon, biskup Krak. fundator Kosciółków N. p. Maryi i M. Dominikan w Krakowie, ciało jego 1237 r. wlokł do Krakowa przywołane.
- 8. S. Kunegunda, królowa polska, grób w Starym Sądzie.
- 9. S. Kazimierz, król wia polski, patron Lidenwski, grób w Wilnie, Zygmunt III dał mu trumnę srebrną, 1000 funtów narząca.
ur. 1458 + 1482 Kanonizowany 1521.
- 10. S. Jozafat, arcybiskup Polutki, męczennik - grób tamże.

S. Hieronim; Franciszkan; jezuita; 14. Bism 1341

- 11. / S. Werner, biskup Poeki, umarzony r. 1170, grób tamże.
- 12. / S. Bronislawa, Norbertanka na Swieryniu + 1259 - grób w Krakowie.
- 13. / S. Stanisław Kostka S. ^{umarz 1530} ¹⁵⁶⁸ ^{umarz w Krakowie} / kanonizowany 31. Gr. 1726. p. papieża Benedykta VIII.
- 14. / S. Czesław Dominikan, brat S. Jarka + 1241 w Wrocławiu.
- 15. / S. Andrzei Bobola, S. J. umarzony od Kozaków 1657 pod Janowem?
- 16. / Błog. Salomea, Królowa Halicka, grób w Krakowie.
- 17. / Bł. Szymon z Lipnicy, Franciszkan ^{misionarz do krajów wschodnich} grób w Krakowie? + 1482
- 18. / Bł. Jazasz Wyszawia, fundator OO. Augustyna, grób w Krakowie?
- 19. / Bł. Jan z Dukli, Franciszkan - grób we Lwowie.
- 20. / Bł. Rafał, Franciszkan, grób w mieście Warta.
- 21. / Bł. Michał Gedruy czyli Giedroji, Franciszkan, grób w Krakowie.
- 22. / Bł. Wincenty, Kadłubek, biskup Krak. później Cystr ^{umarz 8. Marca 1220} grób w Giedroju.
- 23. / Bł. Bogumił, arcybiskup smier. grób w Wniejowie.
- 24. / Bł. Jan Kanty, patron akad. Krak. + 1475, grób w kości. S. Anny w Krak.
- 25. / Bł. Jolanta czyli Helena, księżna Kaliska, grób w Gniewnie.

Mezennicy a, pięciu Mezenników z r. 1005 z Kazimiera, fundatorów Jana Benedykta, Matensza, Krystyna i Jarka - grób ich w Gniewnie, byli zamordowani przez szejców.

- b., mezennicy Lwuchoscy z r. 1260 przez Tatarów (Franciszkanie)
- c., mezennicy Sandomirscy z r. 1260 przez Tatarów (Dominikanie w liczbie 49.)
- d., Wojciech Męcinski, jezuita, misionarz, okropnie zamordowany w Japonii r. 1643.

Zamysłano w Polsce posmierci królowej Jadwigi 1399 starać się w Krakowie o jej kanonizację, i w tym celu wzbierano znaczna summa pieniężna: lecz wybuchłe wojny Krzyżackie zmniejszyły Jagiello króla do obrocenia tej summy na Kosata wojenne.

Świętopietrze.

Władysław Łokietek, by go papież wzwał na króla Polskiego, a nie przeciwnika Jana Czeskiego, pretendenta do Korony Polskiej podburzanego przez Krzyżaków, sprowadził i. 1318 stolicy apostołskiej kapłan z grosza S. Piotra, które

Świętopietrze narody chrześcijańskie, płaciły Papierem, skanując głowę księcia
Chrześcijańskiego. R. 1336 Papież Benedykt XII upominał się Kazimierzowi
Wielkiemu o zapłatę tego grofa. — Tuż wymieniano i miast płacii
Świętopietrze.
Skaranixa.

R. 1542 skaranixa na Podolu i w Wielkopolsce niszczyła zboże. R. 1690 ska-
ranixa ogromne spustoszenia na Rusi i drogowi sprawiła. R. 1710 skaranixa
na Wołyniu. R. 1748 zniszczenie Ukrainy, Litwy i Polski przez skaranixę,
które dopiero 1750. poginały.

szlachta i magnai. (Dziękuję ci)

Polacy byli szlachciem oznaczali stronę kraju, a nazwisko szlachty i państwa
znajdujemy jak w starożytniej historii naszej. Szlachciem wyłamanie strona
kraj była powieszona, szlachta wsiadła nakon, biegnąc tam, gdzie wjeżdżał
gdzie orszak króla ja, wolał. Janowi jak starszyzna narodu do rady
wchodziłi. Stanisław Lubieński świadczy, że Stefan, siódmy biskup Polski
widząc jak Polestan Smiaty tyranizuje szlachtę, ujął się, oto, i Pole-
stawa radę swoją, namówił, aby kandydatami ułchał dowodzących w wy-
prawach wojennych, aby tem sposobem więcej byli do rady a królem, i byli
stronami wolności. Płyn szlachty na sprawy publiczne datuje swój począ-
tek od sejmku w Chęcinach r. 1331, gdzie Łobietek powstał szlachta do udziału
na sejmach, aby przez to zmniejszyć wpływ ogromny, który wielcy panowie
wywierali. Stopniowo uzyskana szlachta niekiedy przyniła od królów, tak
na sejmach 1404. 1430. 1468. 1496. 1505. wreszcie 1543. „Polski szlachciem
jestem” wyjechał szlachciem w Polsce z dumą, także, jak niegdys przyniła
byli Polakami wyjechałi: „jestem obywatel Rzeczy” a szlachciem
choć najuboższy równał się z najmożniejszym, jak przystawie niesto:
szlachciem na zagrodzie równy jedł wojewodzie. Szlachta doszła do szczytu
stadcy, niszczyła nieraz sławienne królów rampety, tak r. 1537 zniszczyła
Konfederacyę swoją, zamiar Zygmunda I ratowania Poloszczynny od Turków,
iż niewyrabiali magnai za Stefana Batorego, aż Jan Kamiński upokorzył
ich dumę, Lebzaydowski, Lubomirski podnosili krwane rokose. Król Michał
chciano detronizował, Janowi III wyprucano ułc rądy, za Augusta III

(4) Przyjęciem z Kossyc 1334 dalać namo) pogięmby nar. mor
i gto) elaronicy w opięymuim, podalkim nomyh.

Wszystko to, co jest napisane, jest prawdziwe i nie należy do niego dodawać niczego. Wskazywanie na to, że szlachta była w Polsce, to jest oczywiste. Wskazywanie na to, że szlachta była w Polsce, to jest oczywiste. Wskazywanie na to, że szlachta była w Polsce, to jest oczywiste.

W. Jarmy Odrogalski zmarły 1670 w wieku 80 lat i mieszkał w 1760 w Warszawie. 600000 w 1760 r. 400000 w 1760 r. 29 milionów w 1760 r. Władysław Tomaszewski 1760 r.

rwano sejm za sejmem, a co mówię o owej niesamowitej konfederacji Targowickiej, która niby w obronie wolności szlacheckiej podniesiona, cały kraj w niewolę rękota. Ilek i drugiej strony ilek mamy czynów bohaterzkich szlachty, ile poświęceń magnatów dla dobra ojczyzny! ilek wspomnień narodowych Tęczy się imionami Radziwiłłów, Sapiechów, Połubińskich, Chartoryskich, Sanguszków, Lubomirskich, Ostrobrzamskich, Łubomirskich, Lubo-
Mataichowskich, Ostrowskich, Oginińskich, &c! Widzieliśmy nieraz, iż gdy jedna część szlachty polskiej frymarzyła o niedźmińskie atoty, gdy go miała służyć na obronę ojczyzny, na niezbędne potrzeby krajowe: druga część całe swoje majątki a nawet i życie oddała dla dobra ojczyzny - niewahała się ani jednej chwilkę.

Dzieje szlachty polskiej i dzieje narodu polskiego są wzajem od po-
czątku aż do końca monarchii polskiej, tak w czasie wzrostu, kwitnienia,
jak w czasie upadku i z sobą, ściśle niewzajemnie spójone. jeżeli
mniej więcej sprawiedliwie przyjrzymy, i wnie upadku ojczyzny znaj-
dujemy w szlachcie i magnatach, jeżeli szlachta, tak wyrzeka jak nigdy
oskarżamy okłamy, niesprawiedliwie, bezład, moralne rozpucie, które naród
nasz dotknęły: będziemy sprawiedliwymi i poniedmy, iż także to, co
naród nasz dobrego, pięknego, chwalebnego i sławy godnego kiedyś posiadał,
winnie szlachcie przypisać należy, i że szlachta była tam, gdzie przycho-
dziło naród i ojczyznę, pieniemi, kaczkami lub drwiąmi, a tani nie-
szlachta. Szlachta polska jest jak w każdym innym narodzie, stanem
historycznym: ona stała przy kolebce narodu, ona naród piastowała,
pod jej okiem naród wzrastał, był silnym, potężnym, od sąsiadów
szanowanym; a gdy szlachta stała się niepomna, na swe wysokie sta-
nowisko, lub przez ile rozumiany patriotyzm, wyrzeczona, wstąpiła, lub
przez zdradę, brych w przepaść pchnięta, cały naród z sobą w przepaść
pociągnęła: ona była, która odcinając się z swego omamienia, uszytła
sily wytekła, by drwiąmi, ^{upadły} niesprawiedliwy naród.

52

Tak stopniowo szlachta polska przychodziła aż do szczytu władzy, i sama jedna prawie przedstawiała naród polski: tak szlachta, wreszcie mieszczka, przestała przedstawiać naród, a obywateli miast i wiosek, mieszczanie i włościanie, zaczęli zajmować nigdy nieprzemyślane swe prawa obywatelskie, i przedstawiać sobą, innem jak szlachta prawem: naród polski.

Szydełki.

Szydełki gorzalskie rozpowszechniły się w Polsce za Zygmunta III, i tak stopniowo doszły do największej doskonałości. Zydów jednak jeszcze około r. 1550 szkodliwym było prawem serwowym trudnić się handlem gorzalki, dla zapewnienia przez to obywatelom.

Występek z 1844. 1845 ciós im zadala wielki.

Teatr.

Od r. 1194 był w Polsce wyjątek przedstawień teatralnych, dopiero jednak za Władysława IV zakwitła sztuka dramatyczna. Porządny teatr publiczny urządzony dopiero r. 1743 w Warszawie przez Stanisława Konarskiego.

Słynne z artystów teatru sądziano w Warszawie w Krakowie i w Wiedniu, a w Warszawie, Kraszewskim, sztyki dramatyczne, w Polsce był też i M. Dmochowski, go niezn. a. s. Wojciech Rogalski sztyki w zarobku tem w XIX wieku, również i s. N. Kamiński. We Wiedniu hr. Skarbek wystawił dla sztuk gmach okazały 1836. i fundusz zostawił.

Trzęsienia ziemi.

R. 1200. h. 1443 było wielkie trzęsienie ziemi w Polsce, w Krakowie kilka domów się rozwalilo. Były trzęsienia ziemi w Polsce r. 1608. 1620 na Pnisi, 1637. 1789. 1838.

Tytuły.

a) Monarchowie Polscy pierwsi nosili tytuł książąt Polskich od r. 550 do 1000 Bolesław IV. Koronowany r. 1000 nosił tytuł Króla Polskiego, ten tytuł Króla przez interdykt papieża Gregorza VII r. 1079 utracony. Monarchowie od r. 1195 byli Koronowani do 1295, nosili tytuł monarchów książąt, Antki i tak historia przyznaje im tytuł Królów. Wieszczęny podział rodziny Bolesława III aniszczył defakto tytuł i powagę Króla, i monarchowie Polscy nosili tytuł książąt Krakowskich. R. 1295 koronował się Dymystr I za przywołaniem Papieża Bonifacego VIII, a gdy ten wkrótce zabitym został edward, Brandenburskich książąt, dopiero Władysław Łokietek r. 1319 stanowiąc

przywrócił tytuł Króla, koronowany w Krakowie z przyzwoleniem Papieża. Ostatni
tym tytuł Króla Polskiego do r. 1795 do ostatniego Polki rozbioru. W r.
1815 noszą Carowie Rosyjscy tytuł Króla Polskiego.

Na wstępie tytułu królewskiego słoto w porządku do Zygmunda I: „Boże;
taszki” później dodano „i ewoli narodu”.

Tytuł Zygmunda III był: Król Polski, W. Książę Litewski, ruskij, pruski,
marioński, smudzki, kijowski, wotyński, podolski, podlaski, smoleński,
siewierski, inflancki, czerniechowski, (a Zygmunda III do Jana Kazimierza
dodane było:) dziedziczny król Szwedów, Gotów i Wandalów.

Za Saxon zaś dodano: dziedziczny książę Saski i Elektor.

Papież Alexander VIII r. 1661 nadał Królom Polskim tytuł regis orthodoxi
(Króla prawowierne).

R. 1086 Cesarz Niemiecki Henryk IV nadał przez nienawiść i złości
królom Polakom, gdy im już sam skłonić nie mógł, przez zrywającą chwałę
władcy cesarskiej Wratistawowi ks. Czechom tytuł Króla Czechoskiego i on
Polakiego, skąd ogromne wyszły niechęci wzajemne Polaków i Czechów, i
wojny między nimi. Czechy noszą tytuł Króla polskiego targnęty się aż
do r. 1335 do korony polskiej.

Po rozdzieleniu Bolesława III było kilku udzielnych książąt polskich
przez księcia Krakowskiego z tytułem monarchy: książę Sandomirski, ks. In-
jawski, ks. Łęczycki, Sieradzki, Mazowiecki, płocki, wielkopolski, legnicki i
b), między duchowieństwem. Arcybiskup Gnieźnieński według przywileju Kazimierza
Wielkiego z r. 1360 pierwszym książęciem w koronie był tytularnym, r. 1215 od
papieża Innocentego III nadany mu tytuł legati nati, i r. 1416 primasostwo
mu nadane, za staraniem arcybiskupa Trały z powodu koronacji trzeciej
sny Jagielly przez arcybiskupa lwowskiego. Był zaś księciem łowickim
po danie arcybiskupom Gniezna. Książęstwo łowickiego przez Konrada ks. Masow:
Nosić pallium kardynalskie, od Premysława z r. 1284 miał przywilej na
wolne bicia monety, i tytuł mu dawano reverendissimi in Christo patris.
Podczas królów pierwszych miał władzę w kraju, noszą tytuł interrex
regni. Kardynatami wstawili się: Izbigniew Olesnicki bisk. Krak. Fryderyk
Jagiellończyk, Hozyusz, Andrzej Batory bisk. Warmii, Jan Albert Wata bisk.
Krak., Piotr Skarga.

nych tytułach. Ten obywatela złażka nietylko wysławiana sumie magnatów, sumptu electores regum, deduciores tyranorum. Na dołatach obok innych rzeczy podpisat w słach i omiata w nac. niemij inferior.

Biskup krakowski uprzywilejowany od Bolesława V. tytułował się księciem, był zaś potem rezywidem księciem Siewierskim, po kupieniu tegoż księstwa przez biskupa Olesnickiego od ks. Slezkich dla biskupów Krakowskich.

Biskup Plocki był księciem Pabuskim, proboszcz Plocki ks. Siedleckim.

Biskup Warmiński księciem Warmii. Biskup Wileński księciem tytułowym.

Panowie polscy nie nosili tytułów ródnych, wnosili nato, nieporwałato, a szlacheckich tytułów przyjmowali wbronione było Konstytucją r. 1791, jeżeli jednak tytuły niektórzy panowie: hetman Jan Tarnowski zwał krabia, Cesarstwa Niemiec, Radziwiłł księciem na Olyce i Wiesznieu, Seba. Styan Lubomirski hrabia, na Wismirze od Cesarza Niemiec. W roku 1564 i 1569 uznane były jako prawne następane tytuły: Książca Ołpogskich, Kartoryckich, Sanguszkow, Wiszniewickich, Radziwiłłow, Czestwertynskich, Lbaraskich i Lutomskich; hrabiów zaś na Temrynie i Olesniny. Chodkiewicz był baronem, margrabią Turcji, Anuski, Myszkowski i Polski szlachcie jestem. To stało za wszelkie godności i tytuły Sak Sagaha ofiarowany sobie i domowi swemu od Ferdinanda III Cesarza

(*) Gdy Cesarz Maximilian I r. 1515 panem polskim przyjął tytuł króla, i w królestwie jego ofiarował królestwo i królestwo Cesarstwa, obok królestwa i królestwa, i w ten sposób monarcha Cesarstwa i królestwa, i w ten sposób monarcha Cesarstwa i królestwa, i w ten sposób monarcha Cesarstwa i królestwa.

Do dodatków

tytuł królewski, nieprzyjął i reki, pod imieniem szlachy polskiej zda mi się, że te wszystkie noszą tytuły. Przeciwniegrawem przyjmowanin i gwarantem sobie tytułów zyska pierwsza Konstytucja r. 1698, odwołana r. 1641, a zaoficjalna 1673. Austria 1804 r. tytuły baronów i hrabiów mnożyła w Salicy.

Tytun

(Pabak i wreszcie Salago) Jan Nikołaj przez franc. u dworu portugalski, postać do czasu niemogę nasie przed...

Tytun z Ameryki do Europy wprowadzony r. 1500. - do Polski 1590 przez posła Uhanckiego, który z Carogrodu królowej Annie Jagiellonce

nasienie do Polski przysłał. Błone przez palenie Lylunin i szczytaniu szlachy wykolodity arkary. Papius w 1624 tyb. co Lbaricki szczytają. Latarniale pod kara śmierci palenie w Warszawie. Bido w Turcji, w Anglii też szczytają. w 1649. w Włochach r. 1651. w Pnawajcarz 1681. i 1675 pod kara śmierci palenie i przysłał.

Czyta królowa wdowa po Mieczysławie II 1034 uiebla do Niemiec ze stowii na Polaków zabrawszy z sobą, syna królowicza Kasimiera I. korony i skarby.

Bolesław Smiaty ujechal z polski r. 1079 wyklesty przez Rzym pa za. bnie S. Stanisława, i umarł w obrozanie.

Władystaw II książce Krakowski uiebla do Niemiec z żoną, Agnieszką wyklesty przez arcyb. Gniezn. r. 1148.

Bolesław V. z żoną Kunegunda, chował się r. 1240 do pienin got przed Tatarami.

(*) R. 1629 matczono podatk nalyłun we Francji, r. 1637 w Anglii, w Raktirach wypruzono handel Lylunin w danzawie r. 1670 w Lowry; 1690 to matczono nalyłun, a budy mógł palie. w Wpzech szlachano wprowadzenie Lylunin i palenie r. 1685. 1686 i 1687.

Dziwny miśi tybł. kraj. i d. Bolesł. III. Jedy. i. d. karmira n. 1639. Abtrawny. 23. Wtorego r. 1729.

Leszek Czarny uciekał z róną Gryffina, do Węgier r. 1287 przed Tatarami.
Władysław Łokietek uciekał z kraju przed Władysławem kr. Czeskim.
Henryk Walery uciekał z Krakowa 1575, lekając się, by mu Polacy nie prze-
skadzali do objęcia tronu francuskiego.
Jan Kazimierz uciekał na Szwajtki 1655 przed Karolem IX kr. Szwed.
August II uciekał r. 1702 przed Karolem XII kr. Szwed. do Saxonii.
Stanisław Leszczyński uciekał r. 1733 z Gdańska do Francji przed wojskami
saskimi i sasko-ryjskimi, popierającym Augustusa III.

Unia.

1. Unia narodowa.

Unia czyli stażenie Litwy z Polską, przez zaślubienie Władysława Jagiełły
Wielkiego Króla Litwy z Jadwigą, Królową Polską, r. 1386, stwierdzona
w Horodle r. 1413, w Mielniku r. 1500 a osłabni raz stanowiąca na
sejmie Lubelskim za hymnata Augusta r. 1569 dn. 2. Sierpnia ustalona
Unia Litwy z Polską, a oraz i Onsi, Inflant, Podola, Wotynia, Ukrainy
Prus z Polską, na nieznaną okazę wśród okrzyków: „nie nas mierzą,
dzieli!” Litwini Ostrosy i Chartyosy najwięcej się do tej Unii
przychylni. Polska i Litwa ogłoszone jako jedna niepodzielna, rządzona
przez jednego i tego samego króla, wybranego wspólnie przez oba narody.

Unia Polski z Onsią, stłata się r. 1340, Unia z Inflantami przez
postów ich w Łowicy r. 1563, Unia z Prusami konfederacyjna, Pruska, r. 1454.
To wszystkie, ustalone Unia w Lublinie 1569.

2. Unia kościelna.

Unia kościoła ruskiego, obrządku greckiego, z kościołem rzymskim miała już
r. 1246 nastąpić, gdy legat papieża Innocentego IV koronował Daniela Króla
ruskiego na Galicję królem Pruskim w Drohiczynie, tenże Daniel Unią
przyjechał w nadziei, iż do stolicy Rzymskiej uzyska pomoc przeciw Mo-
gutom, panom wówczas całej Onsi i Moskwy. b), drugi raz Unia
kościółka ruskiego z rzymskim miała przyjąć do skutku na Koncilium
we Florencji r. 1433 przez Teodora arcybisk. kijowskiego. c), trzeci raz
ta unia r. 1596 na Soborze Brestkim za prouzenia, Lwa Sapiehy, kancl.
K. Ks. Lit. i Kijarskiego Biskupa Metropolity Kijowa i Galicji ustalona
i wyrażona przez całe duchowieństwo greckie, potwierdzona przez papieża
C. Cyryla Sobolewskiego bisk. Lwkiego.

Klemensa VIII. d., czwarty raz r. 1720 Lew Kiszka metropolita kijowa (fund. r. 1000.) z arcybiskupstwami w Piotrkowie, w Smoleńsku (fund. 1146) i z władzami nami w Włodzimierzu, Łucku, we Lwowie (fund. r. 1540), w Przemyślu (f. r. 1271.) w Chełmie (f. r. 1000) i w Pińsku (fund. r. 1146) — na Synodzie w Kamoniu przy prezydencji Frymaldego nuncjusza papieżkiego zjednoczył się z Kościołem rzymskim.

Urzęda.

Nie naszem tutaj zadaniem opis dać urzędów w Polsce, lecz tylko ustano-
wienie kilku ważnych skrócić:

Wojerodowie ziem ustanowieni r. 996 pierwszy krakowski, którym został Sicierek waleczny. Starostowie grodowi r. 1300, Generał Wielkopolski r. 1300. Kasztelanowie r. 1022.

Hetmani sporkatku niebyli dożywotni, lecz ich władza konczyła się wojną, wojenna, ukonczona, tacy hetmani byli: Cydabur brat Mieczysława I w r. 972, Sicierek 972, Lelista w 1102, Krystyn wojew. Piotrk. Piotr Irenianna, etc. Hetmani byli: Wielki Koronny, Wielki Litewski, Polny Koronny i Polny Litewski. Dożywotni hetmani byli: pierwszy hetman Wielki Koronny był r. 1590 Mikotaj Kamieniecki, ostatni dożywotni hetman W. Kor. był Józef Kłosa Poniatowski. Hetmanem W. Lit. dożywotnim pierwszy był Piotr Biąły (um. r. 1498) drugi Konstanty ks. Ostrogski (um. r. 1532), ostatni Michał Oginski.

Polny Hetman był rządcą Wielkiego, dożywotnim hetmanem Polnym w Koronie pierwszy był 1539 Mikotaj Sieniawski, ostatni Sieroga Prewuski, w Litwie pierwszy był Stanisław Kiszka, ostatni Ludwik Tysskiewicz.

Weneryczna Stabos.

Stabos weneryczna przywieziona do Polski r. 1493 przez niewiastę z Włoch z odzianą przybyła. Nazwisko tej Stabosi było wiod Gallijski.

Wzięcienia.

W Polskich wzięcieniach siedzieli 1, Saach Ahmed, Chan Tatarów Ławolskich, pomocy przeciw Tatarom Krymskim w Polsce sentkajacy, uniesiony niedziat aż do śmierci w Konwie 1506. 2, Maximilian, arcyks. austriacki, uciekający się z Korony Polska, upadłszy z wojskiem do Polski, ałty pod Bradnickiem, wzięty pod Opatowa, i niewole wzięty przez hetmana Jana Łamowskiego 1558, osadzony w więzieniu w Krasnymelanie, uwolniony roku 1559. 3, Wasili i Dymitr Szujski, Carowie Kriarce Rosyjscy, wzięci po bitwie

pod Kluzynem przez hetm. Stanis. Potkiewskiego r. 1610 siedzieli w zamku Kostynińskim i tu umarli.

Polacy w obcych więzieniach: Michał Gliniński hetman, który radą swoją własną oziębłą, Polacki z wojtkiem rosyjskiem najechał, później kałuzę, chęć urozić do polski, opuścił Moskwa, zbudzony, osłepiony rozkazem Cera w więzieniu życie swe niepokojne zakończył. Hetman Konstanty ks. Ostrogski wzięty w niewolę moskiewską, uwięziony w niej. Hetmani Stan. Konie polski Marcin Kalinowski siedzieli w niewoli Tatarskiej, uwalnieni z Kozłce.

W czasie upadku polski zaczęło się więzienie Polaków na większy rozmiar:

- 1, uwięzienie przez Rosyan i wywiezienie do Katurgi senatorów polskich r. 1764 w Warszawie,
- 2, uwięzienie i męczenie konfederatów Barskich przez Rosyan od 1768 do 1772. z którego czasu sławny jest Benionowski, osadzony w Kamercacie, który umknawszy z tamtąd, kapłanem na wyjazd, Afrykańską Madagaskar, królem Muryzów stał się.
- 3, uwięzienie posłów na sejmie Grodzieńskim, bawia, cyk od podpisu rozbioru drugiego. Szydłowski, Krasnodębski, Mikorski i Skarżyński, których Rosyanie wyprozili, zawołali: „Zaszcza nas na Sybir, dobre, pojedziemy, niech raczej umrzemy, jak będziemy mieli spierzi na nas, hanbę i nasza, oziębłą!”
- 4, uwięzienie Polaków z powstania Kosciuszki r. 1794, i wywiezienie ich do Piotragrodu lub na Sybir. Kosciuszko, Łabawski, Jędr. Półtowski, Sokolnicki, Kąpnicki, Kiliński, uwięzieni przez Rosyan, Kopeć także osadzony w Kamercacie - uwalnieni przez Cera Parsta I r. 1796.
- Madaliński uwięziony przez Censaków, Hugo Kottakay przez Austryę.
- 5, uwięzienie młodziarzy Litewskiej w r. 1823 przez Nowobielewa - między innymi Lan, Czerzol, etc.
- 6, uwięzienie przysiężonych w Polsce przed rewolucją, 1830. sławny między więźniami major Łukasiewski.
- 7, uwięzienia 1831, przez Rosyan na udział w rewolucji, konfiskata dóbr, przesiedlenie na Sybir, na granicę czyli linie Kaukaska, do kopalni kruszczonej Sybiru,
- 8, uwięzienie przysiężonych a r. 1833 przez Austryę, Łabawski w Kufstetynie, a uwięzienie i wytrącenie przez Rosyan powstanców jak Ławicki, Winnicki etc.
- 9, uwięzienie przysiężonych r. 1836, osadzenie ich na kilkanaście lat w więzieniach Perna, Kufstetyna. Rozstrzelanie w Wilnie 1838 Samuela Konarskiego.
- 10, uwięzienie Polaków z r. 1845. 1846. po potyczkach Pruskich, uwięzieniach Austryjanków i Moskiewskich. Mirosławski w Berlinie.

Na smier' sadzeni: Wisniowski Kapusinski w Łowic, Kociszewski i Łaski
w Warszawie. Uwolnieni wskutek rewolucyi w Wiedniu i w Berlinie
w Marcu 1848, a wazien' Pruskich i Austriackich zapelniaja, powoli wie,
zinnia wskutek wypadkow w Wiedniu, i na Wzgzrech.

Wojny.

Polski narod krwawe z sasiadami musial staxai boje, napadany nawet
przez odleglych monarchow, ktorych wojen krotkie wyzy tu podamy:

1. Wojny z Niemcami. Pominawszy mniej jame przedkrescianstwie dzieje
wiadomo jest, iz za Mieczyslawa I Polacy sasiadnich krajow niemieckich
bili. Boleslaw W. z Cesarzem Niemiec Ottonem III byl w przyjazni, lecz
po smierci Ottona nastepni Cesarzowie zaxegli zbrojno napadai kraje
polskie. Cesarz Henryk Bawarski kilkakrot' bity od Boleslawa W.
zwabid teper do Merseburga wraz z Henrykiem margrabią Austrii przyja-
ciem Boleslawa, chiaci obu zdrada zycia pokonai, czego jednak
niezdolai uskuteczai, i prosil musial o pokoj. Po smierci Boleslawa
konystajac z gnusnoscii syra jego zabral Cesarz Konrad II 1032 Lusa-
cyą, ktora Boleslaw tak dzielnie byl bronil. Henryk IV niemogac sam
w otwartem polu Polakow pokonai, podburza nanih 1086 bratnie plemie
Cechow, nadaje ksiąztom Czeskim tytul królów Polskich. Henryk V
zбитy doszczeta od Boleslawa III r. 1110 na polu pod Mrowianiem.
Frydryk I Androbudy najaxdial Polakow r. 1157 za Boleslawa IV. an do
pokoju w Akwisgranu, w r. 1166. Poiniej w wieku XV Cesarz chytry dyz,
munt intrygami swemi Jagielle i Polse wiecj naszkodził, nizby byl
otwarta wojna prowadzil; pod plaszcem przyjaeni podburzal Krzyzakow
na Polakow, burzyl przyjaeni Jagielly z bratem Witoldem, chiaci ~~zaxodził~~ zaxodził
wplywem swim Litwy i Rusi, by tybko Polakow oslabil.
Z Austrią, w porozumieniu pod panowaniem ksiązki polskiej Monarchowie byli
w przyjaeni dobrej, tak Boleslaw W. z Henrykiem margrabią, tak ten pierwszy
Kazimierz W. zax Szwajcary zjad z anykksiąztami 28. Lut. 1362. Ksiązka
Austrii zaxceli naxhodien polskie kraje za xasow elekcyjnych, osobliwie
zbrojno r. 1587 przez anykks. Maximiliana chezego ostadnac tron polski.
Libty pod Rydzyna, i w niewole xazisty. Przyjaeni odlat torata z Cesarzami

Niemiecko-Austryackimi, Karolowie Zygmunt III, Władysław IV, Jan Kazimierz, Jan III, oba Augusty, byli z Austrią w przyjaźni. Tak 1515 Zygmunt I nakładając Austrii zwrócił się, praw brzech do korony Węgier i Czech, tak Zygmunt III pomagał Austrii w 30 letniej wojnie protestanckiej, Jan Karol w składwie słowacki uchwodził z Austrią, w wojnie seneckiej, Jan III Wiedeń i Węgry, całe dla Leopolda I orali przed Turkami. Ta przyjaźń jednakowoż więcej nasłodziła Polnie, niż otwarta wojna. Konfederacya Barska należała także z Austrią, w 1770 zajęli Austryacy Górną, 1772 rozciągali tak swane królestwo bezpieczeństwa w głąb kraju Polskiego i mieli udział w piętym rozbiore polski później i w trzecim. Legiony polskie należały na Włoszech, w Niemczech z Austrią, a w 1809 arcyks. Ferdinand d'Este wpadł w 50 000 wojska do polski, natomiast ledwo 5000 żołnierzy posiadającej. Stanęła jednak ta mata górska z ksi. Józefem niepodziany Austryackim opór pod Raszynem, arcyksiążce rejtynie, jego generał Saurath ponosił klęskę pod Górną, i kampania ta konczy się opuszczeniem ziemi polskiej przez Austryaków. R. 1846 zajęła Austrią Kraków wolny traktatem Wiedeńskim, w r. 1846.

2.) Wojny z Czechami. Pobratymie polskie Polaków, Czechy byli w przyjaźni z Polakami, ar. Ks. Czeski Bolesław III najechał Polskę, zbit go jednak Bolesław Chrobry w 1003 i Pragę, Czeską, zdobył. Ks. Przemysław w 1039 najechał Polskę, grabował Śląsk i Polskę od Krakowa do Gniezna, stał ogromne skarby rabował, z Gniezna wziął krzyż, przewiezłoby ledwie od 12. kapłanów udziagniony, trzy tablice złote, z których najwieksza trzy centnary wazyta, wywiózł także cięto s. Landenynosa do Pragi, rano od spajusa rykłym został in. kocioty natmal. Te łupie strony Czechów odnawiały się często, zwłaszcza z podburzenia Cesarza Niemieckich, który jak Henryk IV między te bratnie dwa narody kosi niezgodę rzucił. R. 1392 Władysław II król Czeski zajął Kraków, a od r. 1360 do 1365 panował nad Polską, dość sprawstwie, pretensye następców jego osłbnie chytrzego Jana Czeskiego, i wojny z Czechami zakończono 1335 ugodą, Wyrech, radzka. Jagiello, wywali Czechy natron swój, a Władysław król Czeski polski, syn Kazimierza IV panował Czechom, były te bratnie narody

o przyjazni z sobą, a po śmierci linii Jagiellońskiej w Czechach, korona Czech przeszła do Austrii na mocy rozszerzenia się r. 1515 Zygmunta I na koronie Austrii pragn swoich do Korony Czech i Węgier.

3. Wojny z Węgrami. Polacy z narodem Węgierskim byli od dawnych czasów wciściej przyjazni, w miłym sąsiedztwie. Siostra Mieszka I posłała za, księżką Węgierską i tegoż do przyjęcia swary sw. naklonita. Bolesław Smiety był kuzynem od księcia Węgierskiego Bela w wojnie domowej, z pomocą, i Bolesław strzywoży krwawa, bitwa nad Cissa tegoż Bela, na tronie Węgierskim umocnił. Za bezkrolenia po ucieczce Bolesława Smiatego, sprowadzili Węgrzy r. 1081 Kralow, który jednak zaraz opuścił.

2. 1108 na zjeździe Bolesława III z Kolomanem Węgierskim przyjęli sobie wieczną przyjaźń. Posiadanie tronu książąt na Słowacji Austriich parę razy to przyjaźń nadwerżęto, tak r. 1185 osadził bezprawnie Bela III syna swego Andrzeja na tronie Słowackim, r. 1215 wzięty od niegodnych Austriich Andrzeja, król Węg. obsadza syna swego Kolomana na tronie Słowackim, i amfisa groźbę, woję a powaga. Papieżką Leszka Dłubieckiego, i ten Kolomanowi córke Salomeę naręcza. Prócz demonstracji radej wojny mieli Polacy z Węgrami. Ludwik I król Węgierski jako się, wkrótce wzięty na tron Polski przez Kazimierza III, panował długo. Po, ślubem tegoż córka Jadwiga wybrana królową Polską, orzeczem przyjaźni, miła r. 1392 ostatnie targnięcie się Węgrzyńców na posiadanie ziem Austriich. Chytry Cesarz Niemiecki Zygmunt Węgrom przeciw Władysławowi Jagiellce daremnie podburzał Węgrzy mu broniem stanowczo odpo, wiedzieli, iż ich espotakami wieczna przyjaźń trzezy. A. 1440 Władysław Trzeci król polski koronowan królem Węgierskim, później znowu roku 1490 Władysław królem polski, i król Czech i zodał królem Węgierskim.

2. 1515 Zygmunt I zszedł się na koronie Austrii, preteracyj dwych do Koron Czech i Węgierskiej. Ostatni potomek królów Węgierskich, potomek Jagielly, Ludwik II król Węgierski zginął 1526 pod Mohaczem przeciw Turkom, po jego śmierci jedna partya obala królem Węgier Ferdinanda Austriackiego, druga narodowa Jana Zapolyę, zięcia i serazgrady Zygmunta I kr. polskiego. Ten umarł bezpotomnie, a po jego śmierci 1540.

objęła Austria całe Węgry.

4. Wojny z Siedmiogrodzianymi. Przyjaciół dawną istniejącą, zwłaszczą gdy Stefan Batory Król Siedmiogrodzki obrany Król polski chwalebnie Polakami walczył przez 10 lat — serwana, została 1656 przez upadnięcie do polski Król Rakowiego Jerzego, ten jednak wkrótce zbity przez Lelewskiego i Lubomirskiego o polski pręci msiat.

5. Wojny z Rusinami. Książęta tego polakom pobratymczego narodu nie byli w swej potrzebie pomocy królów polskich, tak Bolesław Chrobry wezwany był od Kijowca Kijowskiego o pomoc, gdy mu tron upadł, Bolesław zdobył Kijów 1018 i osadził prawego Kijowca na tronie. To samo dzieło się za Bolesława Smiałego r. 1068 i 1077. Bolesław III Chyłyński, schodził. Łazili się jednak Rusini przeciw Polakom z Tatarami i z Litwą, napadali ziemie polskie. Tatarzy Rusinom odwdzięczali się, ratę ich przyjaciół ku nim w sposób fatalny i okrutny, jak dzieje świadczą: serca zabitych Polaków trzewią napelwiali i przez Rusi wracając do studiów wznucali, z tego ogromne choroby Rusi zapłonęły. Ukonczyły się te wojny r. 1340 przez złazenie Rusi Galickiej z polską, osobliwie przez złazenie na sejmie Lubelskim 1569 całej Rusi. Wtedy Polska Litwa i Rusi przed stawiały jedną niepodzielną Polską a narody jeden naród silny miłki, bitny, stanowiący pod nazwą, Polskiego narodu. Tak w XV. wieku starali się sąsiedzi ródziccy osłabić związek przyjaciół: Litwy i polski, pręto naród osłabić, tak w r. 1848 Rusinom wbijając do głębi, iż osobnym są narodem, starali się ródziccy politycy Rusinom pod polakom osłabić pręto ich wcale niekomy, i pręto oba plemienia osłabić. Obawiać się Rusi.

6. W. z Tatarami. Tatarzy Mongoły upadli do polski r. 1241 przez pierwszą, palili Kraków przez jednego księcia J. Andrzeja, zwyciężyli Rusi, polską z Słowacją. R. 1260 i 1287 powtórzyli swe napady, gdzie razem, Matej, przeksi panien 21.000 zabrali. Stypna z tych czasów obrona Krakowa ucieczka pamiątki, konika Trzyniewskiego. Po rozpadnięciu Tatarów Mongołom

na mniejsze Chanaty, napadali Polkę ich potomkowie, horda która była kap-
 czacka, będąca na północy morza Kaspijskiego do r. 1500, a odtąd wyprawienie
 Tatarzy Krymscy. Rachują napadów Tatarskich za Bolesława V. 2 za Leszka
 Czarnego 2, za Kazimierza W. 4 za Jagiellę 2, za Władysława III 2, za Kazmie-
 ra IV 14, za Jana Albrechta 2, za Aleksandra S, za Zygmunta I 18 razy,
 gmnuta II 6, za Henryka 1, za Stefana 3, za Zygmunta III 14, za Włady-
 sława IV 4, za Jana Kazmierska S. przez które pięć napadów zabrali niewol-
 nika 1.214.000. za Michala 2, za Jana III 4, za Augusta II 2, za Stanisława
 Augusta 1. Te napady, których liczba 93, zabaty lub wykpiły kilkumilione
 milionów mieszkańców z polski, i najżywniejszym ziemią polskim nigdy
 do porządku, wrota i ludności państwa niedatę.

7. W. z Turkami. Turcy, którzy r. 1096 Jerozolimę zdobyli, r. 1541 pierwszą
 raz z Azji do Europy przyszedli, r. 1566 Adrianopol, pod Mahometem II raz
 r. 1455 Konstantynopol stolicę Cesarstwa greckiego zajęli, zajęli również
 swoim granicę Węgierskie, pogrążając tak Węgrom jak resztę Europy.
 Polskie zwycięstwo należało z Lądowca, Czarnym r. 1420 pod Golubiem z
 Turkami, posilkując Cesarowi Zygmuntowi. Władysław III Król polski i
 Węgierski zgromił Turków i zawarł z nimi dwusieczelną pokój
 w Szegejdynie, lecz zaraz 1444 podburzony przez Raym stoczył z nimi
 bitwę pod Warna, w której zginął. R. 1498 Turcy, Tatarzy i Stefan wyje-
 woda Wołoszki upadli do samej polski, niszcząc kraj zabrali 100000 ludzi,
 lecz z powrotem takie ich mrozy napady, że koniom brachy polki i przed
 mrozem, w nich się kryli, umarło ich 40.000 a chorobami 20.000 zoszczędzono,
 tak iż mało kto z tej wyprawy do domu powrócił. Za Zygmunta I za-
 jęli Turcy Wołoszacyzna, którą Zygmunt dla konfederacji szlacheckiej
 r. 1537 wzbrownie niemógł. R. 1619 trapieni najazdami Kozaków upadli
 Turcy do polski, hetman Łotkiewski wystąpił z małą garstką zginie pod
 Cesora, Karol Chodkiewicz zgromił ich pod Chocimem, i srogie karnie
 z nimi wojny prowadził. Polacy za Michala, za Jana III, dopiero r.
 1699 pokojem Karłowickim usłatę te karnie rąkasy, i usłatona przy-
 jęła Turcy z polską, która wrocholwiek za słabo skazywana się r. 1709. 1768.

Wojny Polaków z Turcją według przysłowia „między dwoma kłócącymi kłoci
wydłuje” obu tym narodom ogromne straty, a Roscy i Austryj nieklic
przyniasty korzyści. Roscy bowiem pod czas tych wojen rozszerzali się
na składe polski, a później tak polski jak Turcyę, osłabione wagar,
wsta pod, wplyw swej silniejszej ręki, Austrya zaś częstokroć zachęcając
Polaków do walki z Turcyą, częstokroć zaś sama Turcyę podburzając
do wojny z Polakami, gdy Turcyę na całą potęgę ku Polsce obrócił, takto
odbierata niegdys Węgierskie wojne przez Turków zawojowane i ziemie
i kamki. Wojna Turcka za Jana III który przyjął cesarza Leopolda
Tudrzonę nieprzyjmoval ofiar korzystnych dla polski przez Turków wypionych
kosztowała polski ¹⁰⁰ 100,000 Lip. (sto milionów) i stracił trzech prowincyj
od ślasy Roscy, teje traktatem Gzumatowskiego ustąpionych. Po
przyjściu Jana III nad Turkami pod Wiedniem, Parkanami przegranej,
przez Polaków fortecy Strygońskiej dopiero oddata Austrya zabrali
Turkom Rabe fortecy i Budapeszt, który przezto 100 lat w rękę
Turków kosztował, dopiero wstępas Austrya zaczęła odbierać swe
Węgierskie kraje z rąk Turcy. ^{Przeim wzięciem Polki jedna tylko Turcyę}
^{zaprojektowała.}

8.) W. z Wołochami. Pomimo tego, iż Wołoszacya dobrowolnie pod opiekę
polski 1413 się oddata, zaczęli gospodarowie niepomni na swój kłoda
turyje się z Turkami, do napasii ziem polskich, tak 1497 poniósł
Jan Albrecht kłaskę w lesie Bukowiniskim przez rękę Wołochów, tak
napadali 1498. 1503 z kraje polskie, hetman Kamieniecki ksiądz Bogdana
i wojewoda, 1509, Jan Tarnowski Petrykę 1531, Mikolaj Sienianski 1541
nad Teretem, Jan Lamojcki i 600 Mirkala. Jan III dwa wyprawy przedsięwziął
1686 i 1698 by Wołoszacyom dla synów drogi przyskar, lecz nadaremnie.
Obax przy hołdach Wołoszy.

9.) W. z Litwą. Polskie kraje niejednaki i pustoszyc zaczęli Litwini r. 1243.
Windyg ksi. Litwy niejednaki polski r. 1260, pustoszyc miezem i ogniem, książce
Wojdak r. 1267, Nazymunt, Trjden 1278, Kitenes 1249. 1282. z Tadzwingami
1287. 1294. 1296. Giedymin 1306. Przez ślub Aldony Giedyminowej
r. 1325 z Kazimierzem III pokój ugrzono i 20.000 niewolnika polski

widono. Jagiello r. 1386 poślubiwszy Jadwigę królową Polaka, sławny Litwy
 z Polaka, który książek ustaty na wieczne czasy sejmem Lubelskim 1569.
 10. W. w Moskwę. Iwan Wasiliewicz Car Moskiewski zabrał r. 1460 Psków na-
 leżący do Litwy, a Nowogrod nieopodal do r. 1399 z Litwą stał, czona,
 podając się pod opiekę Księcia Jagielly, wywołując pomocy Litwy
 bezstrutecznie, zabrał ten sam Car Iwan r. 1479. Książce Jagiello dla
 niedostatków w służbie zawiązał z niem zawieszenie broni, i te zdobycie
 przy Moskwie roztania, co z ratem dinnego, iż to pierwsze Moskwy
 z Polaka, polkonia tyle postawy miało do podniesienia dumy
 i pychy Moskiewskich Carów. Zaniechała Polska ten pierwszy napad
 stanowiąc odprężyć i ukarać, ratem Carowie co moment swe napady
 powtarzali, najężdżając Litewskie kraje. Płynął więc Carom Michał
 Glinicki, który w swej dumie obrażony, do Moskwy ujechał i z wojakami
 Caru własną, najężdżając opuszczając, Zygmunt I z Turkyem zabił 1508
 Glinickiego z Moskwą, nad Dnieprem opodal Orszę, Konstanty książce
 Ostrogski zabił Moskwę 1511 pod Orszą, lew r. 1514 Smoleńsk napadnięty
 przez Moskwę, gdy ta w 300 armat zdobył go niedotata, przez zdrajcę
 Michała Glinickiego wpadła w ręce Moskwy po stoletnim panowaniu
 w niem Litwy. Cóż z małą wojną, trwały wojny z Moskwą, aż do 1667.
 Za Zygmunta Augusta najężdżał Car Iwan Chmielnicki Infanty, abity przez
 polskich hetmanów, za Stefana Batorego znów do Saffland wpadł, lew
 przez Stefana zupełnie pobity, po utracie wielu miast, prosił się
 o pokój, zawarty z niem r. 1582 w Kimerowej Horze, traktat Kapolski anag,
 skłonił Stefan dumnego Caru potęgi, a gdyby nie wdanie się Rzymu przez
 Jeruzę Joscervina ujętego szlachca, Car przejściu z narodem Moskiewskim
 na wiarę rymetokatolicką, byłby Batory nie zwyciężona dalej promiła.
 Gdy obietnica Caru na niczem spełniona, gotował się Stefan 1586 do nowej
 wojny, napisał Syxtus V ofiarował Polsce przez Joscervina 25000 szkodów,
 co miesiąc na cały przeciąg wojny, jakos i pierwsze ratę przysłał. Smierci
 Batorego zmieszyla te zamiary. Zygmunt III zdobył 1611 Smoleńsk,
 Łotewski, Chodkiewicki, Sasienicki, Sapieha zwyciężonym orzeczem do Wdęj

siegali, orel polski a murów Kremlina na koczujących Rosyjan spoglądał,
Carowie Szwajcy Kolana swe gięli przed senatem w Warszawie, naród mos-
kiewski potylu kłękach obrat Carem Władysława IV, kiołeniura, holdo-
wał mu umrzeć w Moskwie w osobach jego hetmanów — lecz Gygmut
znieważył te wszystkie nadzieje: raz iż nieuspiał syna Władysława jinx
Carem obranego do Moskwy, Moskwin, tytko obietnicami Indził, a kumnie
postępował z poselstwem moskiewskim pod Smoleńskiem, góy filarota
arybiskupa Rostowskiego i księcia Wasil Galicyna do niecierzenia wtrącił,
drugi raz przeto, iż za porada, Secuitor¹⁾ tej wyprawy Władysława do
Moskwy nadai chiał charakter religijny i ryematykon do rzymskiego
pryciągał kodiota. Gdy Władysław ciągnął do Moskwy, ta jinx Carem
obrata Michala Romanow. Władysław IV, z Krystofem Chadimillem i
Marinem Kaxanowskim gromił Moskwę, a granica Polski była wówczas
blisko Morajiska i Kaluzi. R. 1654 zdrada Obuchowura wziął Smoleńsk
Car Alexy Michalowicz, a Rosyja wtem czasie buntował razęła Kozak
Łow przeciw Polsce, srogie atąd wojny i bitny konwars toręta Polska
z Moskwa, r. 1659. 1660. 1661. 1662. 1664. aż do traktatu Andruszowskiego,
r. 1667 którym dobroduszny Jan Kazimierz zwrócił się na Koryci Rosyji
Smoleńska, Siemiera, Czerniaszowa, Kijowa i Ukrainy radniepranckiej,
a Jan III obracając swe sily przeciw Turkom, wielkie konyści Rosyji
ustąpił 1686 traktatem Gygmutkowskiego. Rosyja nigdy zwycięzka,
wszędzie i zawsze przez Polaków bita, nieprześlala jednak jawnie czy skrycie
Polsce szkodzić; Piotr Wielki Car raxwał wpływ swój na polskie sprawy,
a jemu i następcom jego służyła do przeprowadzenia planów jako pomoc-
bernerownoi, bezsilnoi, zniewiesiatych kiołon Polaków osłałnich, i
sepsuic magnatów. Rosyja zaxata Kurlandę, sbrojno popierała sdelęz
Augusta III i Stanisława II, tajemnie skrycie, wreszcie i jawnie radowała
naród polski, aż rozbitami Polakę, zupełnie pochłonęła, La wojen Pa-
poleńskich chęcy swe, niepodległości odcyškai walęyli Polacy 1807. 1812
pod Smoleńskiem, który zdobyli, pod Borodinem &, wreszcie pod Lipskiem
(*) Naród polski do rahlunku swego rozwięzał Konfederacyę Odarską 1768 r.
i walęzył 4 lat — pierwszy powstali z Kossuńskę 1792 i 1794. —

1873. kongres Wiedeński 1815. Długo utworzone królestwo polskie pod opieką
 Cara Alexandra, i znowu 1830. podnieśli brni polacy, lecz wszystkie
 te usiłowania smutny koniec braty, także 1863. 23. Sij. odłamnie powstanie.
 11. Wojny z Szwedami. Łazęły się wojny z Szwedami za dygnnata Aug.
 gdy sobie Szwecya pretensye do Inflant robiła, lecz najwięcej się
 rozpozwały walki za dygnnata III, który według prawa sukcesyjnego po ojcu
 nad Szwecya miał panować. dygnmund III wiściły katolik, nieumiał sobie
 ująć protestanckich Szwedów, a lubo koronowany królem Szwedzkim, po
 wyjeździe swoim z Szwecyi zostawił rejencyę Karolowi ks. Sudermanii,
 który chytry Szwedów na woję koczującą pociągnął, a r. 1604 ogłosił się
 królem Szwecyi, najechał polskie Inflanty, i wojny z sobą kłótnie prowadzi
 aż do pokoju w Oliwie 1660. August II zagrożeniem Inflant Szwedzkich
 rozdzierzył Karola XII i znowu wojny Szwedzkie od 1701 do 1709 trwały,
 z wielką szkoda, Polaki. Długo przegrana była Szwecya z polskimi.

12. W. z Prusakami - z Koczakami.

Bolesław Chrobry zbit Prusaków r. 1014 i umiósł do płacenia podatków i
 do obietnicy przyjęcia wiary Chrystusa. Karimierz I bit Prusaków 1042.
 Bolesław III zbit Prusów z pomocą. Prusacy tak o swoje niekarsili,
 toż jak i o wiary pogańską, takimi bronili się, gdy byli napadnięci
 z mieczą, odzoga, a częstokroć sami od r. 1164 paxęli granice polskie
 napadać, r. 1167 zjada, znowa, wojsko polskie w mieśtach bagnistych,
 gdzie zginął Henryk ks. Sandomierski, bit Bolesław IV. Karimierz II
 zbit 1192 Prusaków i Tadzwingów na Podlasiu, r. 1217 Prusacy zburzyli
 Chetmno i więcej niż 250 kościołów katolickich ku Ptołkowi. Na postro-
 mienie Prusaków powstał r. 1226 Konrad ks. Mazowiecki zaton Koczaków, nara-
 jąc im ziemie Chetmińska. Odtąd mniej więcej przesłady wojny Polaków z
 Prusakami, Prusacy sami z równem sukcesem zawięzali walkę, tożyc musieli
 z Koczakami, którzy mimo ich woli za panów im się narzucili. Zapomniany
 przy wego powołania nawracania pogan Koczacy, zaniechawszy powinności
 swojej ku Polsce, która ich dobrodziejstwy obśypała, najędrzali sami
 mieczem i ogniem pustoszyli ziemie polskie chrześcijańskie, mordy, pożogę
 gnęzły wnosząc z polsu. Długo wojny, które Polacy przesłali pro

(X) Wła strony brzo mian Prusakom
 znowy kono trakonicki zolon brzo Dobrym
 -wzrych Prusacy wygnali.

wadzie z pruskim narodem, którzy musieli z Panami pruskiego narodu,
których wtedy sam ciemiężony naród nie Krzyżakami ^zPruskiemi
lecz Krzyżownikami ^zPruskiemi nazywał. Władystaw Łokietek, gdy mu
Krzyżacy całe już Pomorze z Gdańskiem zabrali, wydał im bitwę koło
pod Starowami 1331, i zadał im klęskę, gdzie padło około 40.000 Krzyżaków.
Pomagali Krzyżakom Czeszy i margrabia Brandenburski w tej bitwie. Władysław
Łokietek 1333 umierający następnie dawał rady synowi swojemu Kazimierzowi:
"jeżeli ci chodzi o honor twój, eważ byś nie niestępował zakonowi
Niemieckiemu ni margrabiom Brandenburskim. Parzej się daj zagrozić
pod gruzami tronu swego, jakbyś miał im zostawić tę część dziedzictwa
tego, którą oni posiadają, i z czego jesteś odpowiedzialnym przed Bogiem, narodem,
i twemi dziećmi. Paraj wiarołomnych! a samostłisz się do ojca twego, wypędź
ich z królestwa, w którem poboczność im stworzyła przytułek, gdyż oni są na-
przetrwaniami najzłomniejszą niendziwiennością." Krzyżacy coraz dumniejsi
się stali pod Kazimierzem Wielkim, intrygami wyłudkali ziemie polskie.
Jadwiga utrzymywana od wojny z niemi przez męża swego Jagiello, publicznie
jednak wyperetowała Krzyżakom wrodość ich wytykając preponiadała, iż
po jej śmierci sągadała dla nich nastąpi jako sprawiedliwa i niebios
kara za ich niechciewianę, pychę. Wstąpiła swej śmierci obowiązała męża
swego Jadwiga, by Krzyżaków wygładzić. R. 1410 Jagiello zbit z Włodzimierzem
Krzyżaków pod Grunwaldem, padło ich przeszło 40.000 z mistrzem na placu,
lecz gdy Jagiello z zwycięstwa mało korzystał, pokrepił się, znów i
zagroził Polsce. R. 1410 Prusacy Konfederacya, parowali przeciw Krzy-
żakom, ¹⁴¹⁴Idarok, Torun, Elbląg Królemie wyprzedził ratyżi Krzyżackie zbitli
Prusacy sojusz z Polakami, nastąpiła wojna 14 belnia, iż pokój Torunski
ukmierzł wojnę, a miastem Krzyżacki hotdowai musiał Polsce jako
Królowi Pruski. Zygmunt I. obdarzył Prusami Alberta ^{Brandenburskiego} ^zPruskiemi a swego
r. 1525, ten marz, Anberska, przyjął, ożenił się, był zatem pierwszym królem
świeckim; ten margrabia Brandenburski i ^zPruski chytro Polsce
niele szkodził, (Czeska zakonni co zniem nierepita się wiary Antra
przešla do Mergentheim, obrarzy innego miastem zakonni). Stefan Batory
potrzeba zmuszony pieniężną, rozferca ich moc 1578, a powoli ^zPruski
primo woli stanom
Pruski, niestępowanie
Pruski, niestępowanie
Pruski, niestępowanie

kolidujących z sobą, się traktatem Welauskim i Bydgoskim 1687 mniej więcej nieca-
 wistemi, wreszcie r. 1701 Fryderyk III Elektor wsadza sobie w Krolowcu Koronę.
 Tak błęd po błędzie następował z polskiej strony, i utoczyło się na zasadzie
 gwałtowności, zdradzieństwa, błędów, fałszów krzyżackich i Brandenburskich przy
 opieczności polskiej Królestwo Pruskie, a potomkowie owego Alberta
 rozbierali Polskę, swoją państwą i owego dobroczyńcę, — Króla Mazowiecki
 gdy krzyżaków zwotywał, nie wiedział zapewne, iż z miastek tych wyłaznie
 się potworna armija, która jadem swoim wstawa ojczyzny ugodzi. Królowie
 Pruscy r. 1848 nawet te ziemie polskie zabrane jako do Niemiec nale-
 żące uważać chcą, wymyślają, linie demarkacyjne, fałsz sadzą, chcą historyi,
 jakoby ziemia Poenawska polska, ziemia nie była.

10. Wojny z Kozakami. Na początku XVII. Wieku, od r. 1506 do 1548 znajdujemy
 Kozaków jako różnorodnych zbierów, bądź Polaków, bądź Włochów i Niemców
 w ayane stepy Ukrainie, którzy zaczęli się po niedostępnym Dnieprze
 wysepkach, Satawów i Turków podjazdami często trapić. Władzi Dackichina
 między a Osmurka poddany ks. Ostrogskiego upomadał kupcy Kozaków
 niesforne w porządne hufce, i był Polsce nierny. R. 1522 Zygmuntowi I dawno
 ten maż lubo nieuczony zdawa, rada, utrzymywania strazy wojakowej a kil-
 ku tysięcy na wysepkach i bregach Dniepru, by Satawom przejścia bronie.
 Lanichano uśmuchał tej rady. Stefan Batory gotowie się zajął Ukrainę,
 Kozacka, troskliwie o dobro Polski nieudata nainosił Kozaków, pierwszy
 nadał Kozakom Hetmana, i utrzymał 6000 Kozaków ze skarbku Polskiego.
 Pierwszym hetmanem Kozaków był Bogdan Rożynski, stolica, ich był Frecht.
 mirów. Pod Zygmuntem III duch storożki owładac zaczął nierny, Polsce
 Ukrainę, zaczęli Kozacy buntować się, a przyczynę tych buntów były i przyczyna
 nanie ze strony magnatów Polskich 2, gorliwość między Zygmuntem III i Janem Hazy
 a Secuitami, — ci królowie zamiast ujęcia ich łaskami wzurcami, przesła-
 dowaniem, pogardą, wysłaniem Secuitów w Ukrainę ich serca krowawili,
 gdy Kozacy zapalonym utrzymywali swą wiarę ruska, 2, między rzyński
 podburzał ich do buntów przeciw Polsce. Pierwszy bunt Kozaków był r. 1593
 pod Kosinim z powodu narucania stadychów, drugi wybuchnął r. 1595
 pod Nalewajką i Loboda, który usmierzył hetman Jan. Łopkiewski r. 1596
 bijąc pod Nalewajką pod Biatocerkwiami. R. 1621 towarzyszyli Kozacy

z naszym wrogiem ^{Potem} Turanowiczem Polakom w bitwach Choimskich prze-
ciw Turkom. Trzeci ich bunt wzruszał 1637 Pawluk, ten zbity przez Mosk;
Taję Potockiego r. 1638 lubo zycim zapewniony przez tegoż, przez Sąd Smiercia,
karanyim został. Odtąd coraz nowiej nienawisii rosły, z tego korzystai
niezamedbał chytry Bogdan Chmielnicki, niegdys' szlachcic polski, obronny
na Polakow, iz' zadenj nieotrzymal sprawniedlności na Czaplinskiego, który
~~nie~~ ^{nie} ~~con~~ ^{nie} ~~wid~~ ^{nie} ~~od~~ ^{nie} ~~;~~ ^{nie} podniosł rokow r. 1648, ciastkami kłuskami pod Lotem
wodami, Korsuniem i Pitarcami strapił Polakow, aż pokój Perjesławski
ozłocił go hetmanem Ukrainy. R. 1649 obległ wojako polskie pod Lbarzem
a pokój pod Lborowem pobitowie zniem zrobiony, zapewnil Kozakom swobody
i oddalenie Jeruciton z Ukrainy. R. 1650 kusił się o Kamieniec, zbity u Krotce
przez Jana Kasimiera pod Oweresterkiem. Chytry Chmielnicki ciągłe krola
preprapat, tudził pokora, i podnoszenictwen, i ciągłe nowemi wojnami go
nękat. R. 1652 znieli Kozacy hetm. Kalinowskiego pod Batowem, 5000
jencow polskich wpien' wziął, Lyr Bogdana. R. 1654 Chmielnicki pod-
dał się Mosknie. Po smierci tegoż strony hetmanem Jan Wychowski, max' nalewany
i przerosny, a przyjaciel Plakow, leca' stroniony familii Bogdana jak' Ciciura
z Moskna trzymali, i intrygami swemi burzowali Kozakow i gromne wojny pow-
staly z Moskna, w których były jedna stronem Wychowskim z Polaka, przeciw Mos-
knie, druga z Ciciura i synem Bogdana Juraszko Chmielnicznem z Moskna,
przeciw Polsce stala. Polacy z Wychowkim gromili Moskna, Wychowski zadal kłuskę
mosknie pod Konotopem 1659. Ciciura bity, ciągłe z Moskna się tarył, a ta
Kozakom od 1662 hetmanow przeciw prawom Polski nadawał karęta. Wstawili
się w tych wojnach Stefan Czarnacki, wojen. moski, Pawel Sapieha, Jerzy Lubomirski,
Mikł. Potocki, Jan Sobieski, Jeremiaz Wisniowiecki i Ciciura Kozakow przeciw Wychow-
skiemu burzowali, który przez Polakow zrobiony wojenowd kijowskim, zariadał wsenaciez
to rozdarczenie Kozakow i rozdwojenie przy ciągłych podburzaniach Moskny i jej
stronniskow bytoby zrazadem moze przestalo, a Ukraina niebylaby dla Polski ston-
coną, zwłazpiera in' serca Kozakow nieczaj do polski legnety, Moskna nienawidzai,
gdyby Polaka nieczaj do siebie przywiazai ich umiata, a ce' smiercia Wychowskiego
rozdarczenie Kozakow wzupelnie, nienawisii ka' polsce przestalo: max' ten nalewany
i wotropny, lubiony od Kozakow mimo intryg Ciciury, stawnny na Ukrainie
z tych mądrych rozporządzen i z rozpuszczenia pod Konotopem, jakby sam jeden
tylko zdolny był do stępienia Ukrainy z Polaka, do nieznoznego udrwalenia
przyjawni między Polakami i Kozactwem — ten max' wpał w podejrzenie

o knowanie awady, i bez przeprowadzenia sądu został w Kossunie rozstrzelany, jak trierdzą, na rozkaz osobiscie mu nienawistnego Stefana Czarnieckiego, wojewody ruskiego. Ten krok stanowiło odwracanie Kozaków, wzdwojeni w dwa, niark podawali sie to Moskwie, to Turcji: r. 1671 Doroszenko sciagnal na Polskę ogromne masy Turkow, a król birkat bezsilny skupie sie musial hanielnym traktatem w Buziaru. Poznając falszyne siecia Moskwy i niechętni ku Turcji, chcieli Kozacy z hetmanem Mazepa, wrocie na Tono prawdziwej swej matki; z mniejszą ich garstką, walczyli Mazepa w posittkach Karola XII kr. Szwedzkiego przeciw Moskwie, większa część z Moskwa, trzymala. Bitwa niezawieszna dla Karola XII i króla Szwedzkiego pod Pultawa, 1709 zimowcyta i nadzieje Ukrainy. Wkrótce Kozacy ujazamieni zostali przez Rosyę, jedni z nich Zaporożcy Kozacy na Sisy, czyli wysepkach Dniepru, najdluzej swe swobody przeciw Moskwie bronili, lecz takze ulegli. I tak wszystkie te wojny na wschodzie i północy, Polska, Szwecya, Turcja, Tatarska, i Kozacyzna, przez wzajemne wyzisc, czenie sil posturzyły do wybudowania, rozszerzenia ogromnego Caryzmu Rosyjskiego, który w biegu czasu swym wplywem wszystkie te kraje owladnal.

! obacz Ukrainę przy ziemiach!

14. Wojny domowe Polaków. Po podziale familijnym Polskiej monarchii między synow swoich przez Bolesława III r. 1139 czesto byly kłopoty i wojny między udziałnych dzielnic kria, zotami, przyznawane Polsce kłopoty i upodlenie. Przeciw królowi rokoss był pierwszy r. 1273, podnieciony przez Pawła biskupa Krakowskiego przeciw Bolesławowi V. orzelem przytlumiony. Najniebezpieczsze atrojne rokossce byly, r. 1607 rokoss wojewody Lebzaydowskiego przeciw Zygmuntowi III, skonczoney bitwa pod Guzowem; drugi rokoss Jozego Lubomirskiego od r. 1664-1666 przeciw Janowi Kazimierzowi, skonczoney okropną rzezia, bratnia i zagnieztwem rokosszanow pod Montwami. Wojny domowe byly takze na czasow napadow Szwedzkich od r. 1701 do 1709.

Wielką domowych wojen rubryką zajmują wojny chłopskie i rabunki (par excellence). a, r. 1038 chłopcy polskie z nienawisciu ku panom ich obiazajacym i zniema, widzi ku miece Chrystusowej, jako morderczynie ich niewoli czyli uizniewiezienia - wozwali okropne rabunki i mordy po całej Polsce na bez, krolowia po smierci Miecysława II, zabijali panow, zony i dzieci ich,

nawet koscioty burzyli. Powrót do Polski Kazimierz I uspokoił te nieuczynia-
 b., Chłopi polscy w Galicji w powiatach Tarnowski, Borkowski, a częścią,
 w Jasieńskim, Łądeckim i Wadowickim rabowali panów wśród okropnych
 rzezi cepami, widłami, kijami, rąbali wszystko, a co brać nie mogli, rąbali
 w kawałki. Tych okropności, noszących nazwę, rzezi Galicyjskiej i rabunków,
 trwających od 18. Lut. do 2. Marca 1846. największą przyczyną, było to, iż
 rząd austriacki strwożony, wybuchnąc mając, rewolucją selskąty galicyj-
 skiej, takową, przez chłopów do władzy odgłaniał i nakazał.

Po upadku Polski walczyli Polacy wśródnych częściach świata, bijąc się,
 za wolność swoją, lub obcych narodów. Tak Koliuszko przysięgł do wywal-
 czenia niepodległości jótrowej Ameryki, legiony polskie walczyły
 we Włoszech, w Niemczech, w Hiszpanii, w St. Domingo, w Moskwie
 i na własnej ziemi do r. 1813. Po rewolucji polskiej z r. 1831. walczyli
 w Portugalii, w Agierji, w nowszych czasach do 1850 w Poznańskim
 i w Badenickim z Prusakami, we Włoszech z Austryją, na Węgrzech
 z Austryją i Moskwą.

Smutną dawniej sławę oręża polskiego skazówka, jest Patok stajecz widziały
 z r. 1849 na wyspie Hajti czyli San Domingo w Ameryce, szereg pokazały z
 legionów polskich z r. 1802. i stajecz Golebiński przeto 100 lat mający,
 żołnierz z gwardji króla Stanisława Leszczyńskiego, weteran w służbie polskiej
 i francuskiej, z r. 1850 wzięty do szpitalu invalidów w Paryżu.

Wojownicy Polacy

Królowie i książęta Polacy: Bolesław I. Bolesław II. Bolesław III zwycięzca
 w 47 bitwach, Władysław Łokietek, Przemysław, Władysław Jagiełło, Władysław III,
 Jan Albrecht, Stefan Batory, Władysław IV. Jan Kazimierz, Jan III.
 Z Piastów książęta Sławkich Henryk ks. Lignicki, z P. Mazowieckich Konrad I z
 Hetmanami i rycerzami: Cydebur — Sieciech — Zeliśtan — Kuytyn — Piotr Sreniana —
 Warxa — Ławisza Czarny — Mikołaj Gliniński z XVI wieku, Jan Firlej, Konstanty
 ks. Ostrogski, Jęży Pradyma, Jan Świerczowski, Mikołaj Kamieniecki, Stan. i Przemysław
 Łanckoronski, Jan Tarnowski, Jan Pradyma, Jęży Chodkiewicz, Mikołaj Radziwiłł,
 Stan. Pał, Roman ks. Sangusko, Jęży Tęczyński, Mikołaj Mielecki, Mikołaj Sieniancki,
 Jan Kamojński, Jęży Sapieha, z XVII. wieku: Lew Sapieha, Stan. Łęcki, Stanisław
 Stan. Koniepolecki, Krzysztof Radziwiłł, Karol Chodkiewicz, Jęży Farnsbach, Janusz
 Radziwiłł, Jan i Mikołaj Potocki, Jan Piotr i Jan Paweł Sapieha, Elias i Krzysztof

w 17. w. ks. Konecki; Samuel był postachem do Turków, jak
 Siof. Chmielecki; dr. Jablonski; Korym; malki; Talarcki; wędrowni
 w tymże czasie.

Henryk ks. Sandomierski wyznał wojnę krzyżową z Prusami.

Trześniewski, który 1836 był gubernatorem Brazylii, a Holenderscy bili medal na jego pamiątkę. Stefan Czarnecki, Mik. Stas, Nowodworski, Dorochostajski, Stan. Lubomirski, Jan Roman ks. Różyński, Kunasewicz, Alex. Trześniewski, Godziński, Jęzaj Lubomirski, Paweł Sapieha, Michai Pał, Łygm. Przyjemski, Jan Kiseka, Marc. Kazanowski, Jeremiasz ks. Włodzimierzski, Stanisław Potocki Resera Winc. Ławieński, Jan Sobieski, Michai Radański, Stan. Jabłonowski, Kazim. Sapieha, Mik. Siemianowski, Felix Potocki, Kłucki. W 18. wieku i w połowie 19. wieku: Jadwiga Koscińska, Michai Ozimski, Kazimierz Puławski, Józef Kalinowski, J. H. Dąbrowski, Wielhorski, Józef ks. Poniatowski, Sokolnicki, Godolski, Lwiazewicz, ks. Sulkowski, Chłopiński, Skarynecki, Bem, Dembiński, Turno, Różycki, Dworknicki, &c.

W Konw. XVIII
 w Konw.
 Ad. Smigulski
 Michai Pał
 Resowski
 i syn jego
 Stanisław
 malarz

Wychodzący czyli emigranci polscy.

Dzieje pierwszej emigracji polskiej w r. 1796 są dzieje legionów polskich, my tu tylko krótkie rysy podamy drugiej emigracji polskiej od r. 1831. Pierwsza emigracja wśród buntu i błyskawicznego się stępienia stany i nadzieji przetrwała, czasu przeciąg dwudziestoletni do r. 1818. Druga wśród marzeń, usiłowań, nieudziw i zawodzących fałszywych nadziei 18ty rok dobiega. Ta sama, co pierwsza z r. 1796 oszpecona nadzieją i druga emigracja z r. 1831 o kilkanaście tysięcy doboru wojowników i uczonej młodzieży opuściła rodzime kraje, udała się do Francji Belgii Anglii i Szwajcaryi. Tak we Francji maršal Lafayette, tak w Anglii lord Stuart szerzej się zajęli losem emigracji, w której byli Adam ks. Czartoryski, Olikar, Seyrma, Plehla, Dworknicki, Januszewicz, Worcel, Anpniowski, Łelewel, Michkiewicz, Soltysk, Umiński, Bem, Dembiński, Chranowski, Wysocki, Ostrowski, Goszczyński, Morozowicz, Tyszkiewicz, ^{oba Różyccy} &c. Powiększyła się emigracja nowymi przychodzącymi, gdy Austria tak swarych emigrantów polskich, czyli Polaków z pod rządu Łobkowińskiego uchodzących, z Galicji w r. 1833, a z Krakowa r. 1836 wydalila. Powiększyła się także emigracja w r. 1846. Wiele jednak znakomitych mężów ^{rozryw} smierci na granicy, zasła, zmarli Niemcewicz, Mosznański, Niemcewicz, Mycielski &c. a miłość narodu przypala grób ich gardła, rodzimej ziemi, którą każdy opuszczający ojczyznę ze sobą na pamiątkę wzial. Po ogłoszonej konstytucji w Austrii i Prusach wskutek rewolucji w Wiedniu i w Berlinie r. 1848 zabytnęła i emigracji polskiej nadzieja, która zdawała się, do płonących iz nienalęzy, wrota uznawanej liżbie, leca już w parę miesięcy zmusza, na była wskutek wypadków w Przemysku, Krakowie i Lwowie, dla własnego bezpieczeństwa postoiwie opuścić kraje ojczyzny. Część jedna pozostała

napowrót do Francji i Anglii, druga z Bonaparte i Mierostawskim miała udział w powstaniu Baderńskim, część inna z Demem, Dembin'skim i Wysockim miała udział w wojnie Węgierskiej przeciw Austrii. Ci osadniki schronili się w Turcji, byli w Sarmli, a część w Turcji Azjatyckiej. Widać nadzieję zamieszanie, udana się znaczna liczba emigrantów do Ameryki Północnej, a Kurier Louisiany ogłaszający 8. Grudnia 1849 przybycie 300 Polaków do Ameryki, w końcu całego ich przywitania na ziemi wolnej piśce: "Dzieci Kosciuszki i Puławskiego są dziećmi Wasingtona, są naszymi braćmi!"
 Polacy wyhodowali rąkoczek polski 1801 nad Bosporąm w malej Azji i osadę, która w r. 1849 wynosiła 4000 dup.

Zamki.

Zamki obronne zaczęto w Polsce budować podczas napadów sąsiedzkich na Bolesława Wielkiego, potem za Kazimierza I i za Kazimierza III wiele zamków budowano i miasta murem opasywano. Zamki miały następujące miasta i wioski: Poznań, Międzyrzecz, Kalisz, Opatówek, Konin, Bydgoszcz, Sieradz, wieś Kalinowa, Pabianice, Piotrków, Wolbórz, Koniecpol, Wielun, Bolesławice, Łęczyca, Brześć, Dobrzyń, Płońsk, Radzanów, Czersko, Włocławek, Wyszogrod, Ciechanów, Łask, Łowicz, Lwów, Łowicz, Gostyn, Piotrowiki, Chetmno, Lubawa, Radezyń, Grudziąż, Iłub, Kowalów, Brodnica, Malbork, Iłom, Elbląg, Toruń, Gdańsk, Kostrzyn, Kraków, Tenżyn, Ojów, Pieszkona Skata, Łanchołona, Dobrzyce, Łanowice, Łelów, Wólka, Piliś, Ogródzieniec, Olsztyn, Kępcie, Sądca, Wisniew, Crowszyn, Łakliczyn, Świecino, Grytkowice, Siewierz, Sandomierz, Szydłowiec, Radom, Śliza, Szydłowiec, Pinów, Przedbórz, Dąbrowa, Lublin, Lwów, Łborów, Gliniany, Białykamień, Przemyśl, Rzeszów, Przeworsk, Łancut, Sanok, Halicz, Trembowa, Buczacz, Chetm, Krasnostaw, Łamów, Ławarów, Belz, Sokal, Łuck, Włodzimierz, Podkamienieck, Łastawa, Dubno, Kremenieniec, Kamieniec Podolski, Chocim, Parioniec, Selsztyn, Tarnopol, Wilno, Białystok, Lid, Lida, Frak, Mińsko, Moryt, Berezyna, Nowogrodek, Witepsk, Polock, & & (x) stare na koniu!

Ziemie Polskie.

Monarchia Polska składała się z: prymaryjnej A, Wielkopolska B, Malopolska, C, Litwa D, Księstwo Łemwijskie, E, Inflanty F, Kurlandya i Semigallia, G, Księstwo Pruskie, H, Nadbrzeże Czarnomorskie.
 A, Wielkopolska obejmowała województwa Poznańskie, Kaliskie, Sieradzkie, Łęczyckie, Brzeskokujawskie, Inowrocławskie, Płockie, Mazowieckie, Rawskie, i Prusy Królewskie czyli województwa Chetmińskie, Malborskie i Pomorskie. Należały do Wielkopolski ziemie Wieluńska i Dobrzyńska i Łowicka.
 Województwo Poznańskie, które po podziale Bolesława III wstąpiło miało księstwo,

po śmierci Przemysława I króla Polskiego związane z Monarchią.

W. Kaliskie - Łęczyckie - Sieradzkie miały po podziale Bolesława III własnych książąt Piastów, za Władysława Łokietka przyłączone do Monarchii.

W. Bziesko Kujawskie i Inowrocławskie miały po podziale Bolesława III własnych książąt, — od Krzyżaków wiele cierpiało i podrywane — za Jagielly wieście i przyłączone do monarchii.

W. Mazowieckie czyli księstwo spadło po śmierci Leszka syna Bolesława IV razem z wojew. Kujawskiem, Łęczyckiem, Sieradzkim i Płockim darowizną, na Kazimie, za II, syn zaś tegoż i następca naturalny Leszek Biały podzielił się z bratem swoim Konradem, któremu dał Mazowieckie i Kujawy, Łęczyckie i Sieradzkie — ostatnie wiodły do Monarchii przez Łokietka, Mazowieckie zaś rozpadło na Maso, wieckie i Płockie, pierwsze trwało pod rządem dzielnych książąt Mazowieckich aż do r. 1525. i gdy ostatni książę Stanisław i Janusz zmarli nagle w sile młodości, z ogromnym żalem całego narodu, księstwo Mazowieckie przyłączone do monarchii 1525, a ostatecznie r. 1529, i posłowie Mazowiccy zasiedli na sejmie w Piotrkowie.

W. Płockie dane Konradowi Mazowieckiemu, a r. 1495 po śmierci bezpotem, nej Jana księcia Płockiego przyłączone do Monarchii.

Ziemia Wieluńska czyli Rudzka przyłączona, przez księcia Opolskiego, w roku 1229, wbita do Wielkopolski 1254. dana, potem była przez Ludwika Węgierskiego 1270 Bolesławowi ks. Opolskiemu jako testamentem Kazimierza W. tenemu siostrzeńcowi napisana z warunkiem poddaństwa, lecz Jagiello ją odebrał i przyłączył do Monarchii r. 1396.

Ziemia Dobrzyńska przeszła pod rząd Konrada ks. Mazowieckiego, dana przez tegoż Krzyżakom, odebrana później przez Bolaków, i przez Kazimierza W. dana ks. Ławrejskiemu, po tegoż śmierci dana przez Ludwika Węgierskiego Władysławowi ks. Opolskiemu, a ten z zmienną na Jagiello zastąpił ją Krzyżakom w summie 40.000 zł. Jagiello ją odebrał 1395, i przyłączył z monarchią, summa zaś zapłacono Krzyżakom 1404 ogłoszonym wyborem przez sejm Korony na karany.

Pomerania cała od granic Pisu aż ku Danii należała w VII i VIII wieku do Polski, Wismar miasto daleko bliżej granic Danii położone było zbudowane przez Władysława księcia Polskiego. Pomerania czyli Pomorze przez synów naturalnych Kopniela w IX wieku odzwana, Bolesław W. ją cała podbił, pod Władysławem II i Władysławem Hermanem rebeliowali Pomorcy, a Bo,

Lesław III zaraz po zwycięstwie pod Nakłem nad Pomoranami i Prusakami kreował
starostę Pomorskiego, który r. 1118 rebeliował, lecz zбитy i w więzieniu zamordowany.
W tym czasie jednak Pomorania jak była dwójką, niemiecka i polska. W Po-
meranii Szwecyjskiej r. 1125 był książę Wroisław I, a jego synowie Kaźmierz
i Bogusław r. 1180 zwani byli od Cesarza Fryderyka I książcami Starwan,
i wzięci do Przesy Niemieckiej. W Pomoraniu Gdańskiej czyli w Kaszubach
byli starostowie Polscy, jak Sambor 1175, a Leszek Biały dał Pomorze około 1212
starostwie Świątopelkowi po śmierci Mszczujusza ojca jego z obługom płacenia
tributu 1000 grzywnie do skarbu polskiego i administrowania Pomoraniu
dla monarchów polskich, lecz ten nie tylko tributu niepłacił, lecz sejm w
Szawanie zbrojnie najechał, Leszka tego monarchę zabił r. 1227 i siebie
księciem Pomorskim ogłosił. Przemysław Pomorze z Gdańskiem odziedziczył,
i do polski 1295 przystąpił, tytułując się królem polskim i księciem Pomor-
skim; Krzyżacy oparowali Pomorze 1309, przytaczając go sobie lecz gdy
Karol mistrz pruski nawet zdrada, morderca Pomorza odziedziczył i wyzwanie
od Łokietka, r. 1311 daje margrabiom Brandenburskim 10.000 grzywnie grzeby
szwabskich, i ci fałszywe listy przedarzy tej ziemi dają, mistrzowi: a gdy
Krzyżacy widzą, że te napisy Brandenburskie nie im niepomagają,
starali się i dostali wkrótce list nowy przedarzy Pomorza od Jana króla
Czeskiego, który się królem polskim tytułował, data tej przedary w Toruniu
r. 1329. Kaźmierz W. odstąpił Krzyżakom pokojem Inowrocławskim ziemie
Pomorska, Kujawska i Dobrzyńska. Tak podstępem, intrygami i gwałtem
trzymali Krzyżacy Pomorze przez przeszło 130 lat dla siebie, wbrew prawom
Polski, aż Kaźmierz IV odebrał Pomorze i zrobił z niego Województwo,
które do monarchii wcielił, zaś Lauenburg i Byton dał r. 1455 Fryderykowi II
księciu na Szwecyjskie, i z tego księcia Pomoracy hodowali Polsce, n. p.
(obax) 20. Wz. 1549. i tak trwalo od r. 1455 aż do r. 1637, w którym roku
po śmierci Bogusława XV ks. Pomorskiego ostatniego wzięty do polski po-
niaty Lauenburg i Byton. Jan Kaźmierz traktatem Bydgoskim r. 1657 dał
Lauenburg i Byton Fryderykowi Wilhelmu ks. Pruskiemu z warunkiem hodow.
mistrza koronie polskiej jako dziedzicze tych powiatów. Te inwestitury odnowił
król Michał r. 1670 temu samemu Fryderykowi i Jan III ja odnowił 1677 temu samemu,
a w r. 1698 August II Fryderykowi III, który r. 1701 królem pruskim się ogłosił.
August III nie odnowił tej inwestitury, ponieważ jako król polski nie uznawał królów

Fryderyk Pruski, a kanczellarya polska nieprzyjmovala żadnego aktu z Berlina, i żadnego tamże niewysłała, któryby nosił tytuł króla Pruskiego. Niemiecki Teograf Hubner stronnik niesprawiedliwych zabiorów Pruskich twierdzi w dziele swem z r. 1757 że te powiaty były darowane dziedzicznie kr. Pruskiemu, lecz sam uroczony król Fryderyk II w swych Memoires de Brandebourg uznaje prawo Prus do tych ziem za nieustalone. Tak Prusy zostały w posiadaniu tych ziem, a zabiorom Polski więcej pokłonyły.

Gdańsk, w dawnych pryncyplach Danisk, wybudowany w VIII. Wieku przez Wsławię kr. Polskiego i obsadzony niewolnikami z Danii wsławem, a król zwany Danisk, Gedannum, dzielił łowy Pruska, więcej jednak jak inne części Pomorza wsiernym był Polsce. R. 1308 zdrada, opanowali go Krzyżacy, i lud wysiękli. R. 1454 odrynął, Gdańsk od kasztelk Krzyżackich, kochał Polakom, zostaje wolnem miastem pod obronę Polski, ma swe własne prawa znane Plebisita, płaci do skarbu nieuzgodnionej Polskiej rocznie 2000 zł. i ma chowai króla z dworem przez catorę dni. Bunt podniósł za Stefana Batorego, ten strócie usmierzonem został, a Gdańsk wyznał suzerena dalszego pod berłem Polakiem, aż r. 1793 zajęty ubrojono przez króla Pruskiego, który wpród wydał manifest przeciw temu, miastu jakoby siedlisku jakobinizmu. Wzięty 1807 przez wojska Napoleona zrobiony wolnem miastem, wrócił jednak po upadku Napoleona 1814 pod berło Pruskie.

Nadbrzeża Baltyckie nad Odra i Elba, strażnica Polska kolo r. 1180. Kottbus nad Odra jezura r. 1387 należał do wielkopolski, i był tam kasztelanem Grymota. Prusy zamieszkałe przez Sławian Prusakom, którzy żyjąc w poganiństwie nieznajacy, li się o sąsiadom swoich, kadeeni przez najgroźniejszego swego kaptana, niary Chrystusa Stanowico odpychali, i zład S. Wojciecha na misyji po Prusach naucajzego niary zamordowali. Polestaw Chrobry pod awyżnym w onych czasach pretextem nawracania na niary Chrystusa, napadł Prusakom i do niary zmuszał. Cieg tych wojen obaw pał wojnach Polakom z Prusakami. Wreszcie podpadli Prusacy pod miecz i zelarna ręk Krzyżakom, wojny kapaleczne trwały między Prusakami i Krzyżackim kalonem od r. 1230 do 1283, aż ich ujarzмили Krzyżacy, a nawet język Sławiański Pruski wzięli, zład dla swych gwaltom swani byli od własnych poddanych Krzyżownikami czyli Kalamami. Salatta Pruska nawieruje r. 1440 konfederacya, przeciw Krzyżakom, a ciwieni przez tyche i zagro, zeni przez Cesarza Niemiec szukają, r. 1454 pomocy u Polakom, stany Pruskie wykonują praysię, na sejmie Łęczyckim, a sejm Pruski w Gruzdziszu uklada

warunki potężnienia i podatek na wojnę z Kazykami. Gdańsk, Toruń, Elbląg wypr.,
„drąga, ralogę, Kazyka, i powstala wojna 14 letnia Polski z Kazykami,
pokojem Toruńskim r. 1466 rozdzielone Prusy na Krotenskie i Książęce: krotenskie
przez nad Kazykański duzo ziemowale mielone do Polski obejmowały wojewodstwa
Chelminskie, Malborkskie i Pomorskie, postom pruskim dane miejsce na
sejmie Lubelskim 1569. Te Prusy krotenskie zabrane r. 1772 przez króla
Pruskiego. Prusy Książęce obacz niżej S., Księstwo Pomorskie.

P. Małopolska obejmowała wojewodstwa Krakowskie, Sandomirskie, Lubelskie,
Podlaskie, Ruskie, Belzkie, Wotyńskie, Podolskie, Braclawskie, Lijowskie, i
Czerwiechowskie, a ziemią Przemyślską, Chelicką, Sanocką, a tudzież Księstwo
Bisnieimskie i Latorskie, i ziemię Spiską.

Wojewodstwo Krakowskie było po podziale Bolesława III dzielnicą panujących
monarchów Polskich. Ziemia wszystkimi nadkarpacie ze Słaząkiem zwane
były od Stawian a prawdziwej Krowcy przybyłych, jak pisarze trzierdzą, na
pamiętkę ojczyzny swej Chrobacą, czyli Chornacą, — Chornacą, wschodnią,
czerwoną, którą Anasiri później nazwali Rusią czerwoną, i Chrobacą, zachodnią,
białą czyli Krakowską.

W. Sandomirskie miało po podziale Krowonstego własnych książąt, a za
Łokietka przyłączone do polskiej monarchii.

Spisz, ziemia Spiska pod imieniem Starostwa dana od Bolesława III w prosagu
za Judytę córką r. 1108 Stefanowi synowi Kolomana króla Węgierskiego, roku
1412 nastawiona przez Zygmunta króla Węgier a później Cesarza Niemiec kr.
Lodowi Władysławowi Jagielle za 40.000 kop grzyw (obacz is. Spisz), a r. 1440
uzgodzie między królową wdową, Elżbietą Bismiaczką Węgierską, na której syna
Władysława Pogorowca i między Władysławem Warneńczykiem odłączono
Polsce ziemię Spiską, nawiazane czasy. R. 1770 Austria zajęła Spiską ziemię,
a głoski narwińska jej przekazano na opak w narwińsko Lips.

Księstwo Siereniekie należało do Słazaka, kupione r. 1444 przez Kardynała Abig.
niema Olesnickiego, biskupa krak. od Wencesława księcia Teszynskiego za
6000 grzywien, mielone do polski i darowane biskupom Krakowskim.
Księstwo Bisnieimskie i Latorskie należały do Słazaka, Kazimierz II darował r. 1179.
ziemię Bisnieimską i Bitomską, Władysławowi kr. Rąboreckiemu. R. 1438
Dezienek a Cybrian opanował Lator i Bisnieim i podał królowi polskiemu, a
ten nieoddal go pierwszej księżce Bisnieimskiej, aż się pod hot podali. Wencesław
kr. Bisnieimski przedał swoje księstwo Kazimierzowi Jagielle r. 1453 za 50.000 grzywien

Pragskich, a Jan Łatowski sprzeda Łator r. 1494 Janowi Albrechtowi za 80.000 czern. zł.
i pensję dożywotnią 200 grzywien. Zygmunt August miał te księstwa osta-
tecznie do polski r. 1564.

Szlachek należał zawsze do Monarchii Polskiej od samego początku rządekonia tejże.
W r. 999 widzimy Szlachek przyłączony do korony przez Bolesława I. razem z
Chrobacym, sakarpacką, Morawą & c. w r. 1002-1004 (Czechy) przyłączył i Anzacę
r. 1007, a Lubusz 1012. Mieszko II utracił Szlachek i Chrobacę r. 1035 z Kazimierzem I
r. 1042 Szlachek odzyskał. Z podziatu Bolesława III najstarszy syn Władysław II
dostał prócz innych ziem Krakowskie ze Szlachkiem, lecz gdy za namową żony
Agnieszki Niemki targnął się na dzielnicę synów braci, by nad całą Polską
panować może, zbity i wypędzony z kraju przez braci, umarł w Niemczech, co-
stawiając trzech synów. Synów Władysława Cezar Niemiec ujmując się
za spokrewnionym wygnanym Władysławem, królem krak. i monarchą Polskim,
po wielu bezskutecznych krokach wysłał Bolesława Wysokiego, najstarszego syna
Władysława do Monarchii Polskiej Bolesława IV z listem, prosząc go,
aby on przypomniał sobie jaką udział ojcowski synom brata swego
wygnania przebrał. Wypracowano potomkom Władysława II Szlachek za cenę
zaniecia się wszelkich pretensyj do monarchii polskiej z powodu ich pierwszorzędności.
Bolesław Wysoki dostał Wrocław, Sigmierz, Opole i Krosno i c. 2, Mieszko
dostał Raciborz, Opawa i Cieszyn 3, Konrad Glogów i Sagan. Przyłączone
jednak były niektóre miasta i zamki na Szlachku, które pod najściślejszą
są zwierzchnością Korony Polskiej pozostać miały. Wtem podzielił książęta
Szlachy przysięgli szanom polskim, iż jako polscy książęta będą wier-
ni monarchii polskiej, iż będą należec do jednego ciała państwa
polskiego, a siewstować radom i wojnom rzeczypospolitej, z obligem
niealienowania żadnego kawałka ziemi od polskiej monarchii. Drugi
ten czas niemi byli, r. 1179 znalazł się na sejmie łęczyckim, a przed jnr r.
1173 byli na elekcyj Mieszka I. Harego, r. 1222 aspirowali Leszekowi V z Konradem
przeciw Prusom. R. 1227 był Henryk Pruski (Wrocławski) na sejmie w Sa-
danie, gdzie przez najerdus, Świętopelka Pomorskiego bity ledwo ofiarą wygarnął, drugi
jego Weisemburg uratowanym został, ten sam był opiekunem Bolesława V, i ceniennie
dawał Polsce prawa; r. 1241 Henryk Pobozny syn Pruskiego dowodził całym wojskiem
polskim pod Lignica, i poległ. Kłótnie pomiędzy książętami Szlachki i polskimi podlegane

przez Czechów, Niemców i Krzyżaków pokazały drogę królem Czeskim do nabycia Śląska.
Henryk Probus ks. Wrocławski z namowy Krzyżaków i zniechęcony ku monarchom
Polskim przez inwestyturę od cesarza Ludwika Barbarskiego, z nim i inni
księżęta odrywali się od wierności ku Polsce, poddając się Janowi kr. Czeskiemu.
Synowie Henryka zapowali Śląsk Janowi Luxemburg kr. Czeskiemu, i Kazimierz
Wielki te donaję potwierdził, ^{r. 1339} imo nieustudzone, stwoży jednak mając tytuł
temu Janowi i synowi Karolowi. Mimo tych zapisów Kazimierz w. ziemie
Wschowska, r. 1344 odebrał jak swój, choć należąca do Śląska, później Eli-
zawiet Olesnicki kupił księstwo Siemienie od ks. Cieszyńskiego i przyłączył
do Polski, tym samym sposobem później Łowicz i Łator, znakom. iż prawa
Polaków do Śląska nigdy nieprzedawnione uznawane były jako potthomane
nawet przez sąsiednie państwa gdy ni Niemcy ni Czeszy polskimi monar-
chom prawa do Śląska niezaprzeczali. Tajęte przez Krzyżaków asystowali
księżęta Opolski, Olesnicki, Legawski, Lubieński Opawski. Tymczasem król
Czeski i cesarz Niemiec ofiarował Tajęte Agatę wdowę po królu Wenczesławie
Czeskim i z nią wposagu restytucję Śląska. Po koronacji Kazimierza Tajęty
składali Polsce ^{r. 1447} księżęta Opawski, Raciborski i Cieszyński, i
Kazimierz Jagiellończyk ożenił się z Elżbietą, córką króla Czeskiego Alberta Angl.
tak Elżbieta po śmierci brata swego przyznana za wdowę króla Czech od króla
Czeskiego w liście tyckim piśmym do Kazimierza Tajęty r. 1467, i synowie Kaz-
mierza Tajęty króla Polskiego z tej Elżbiety za dziedziców Czech uznani;
syn Kazimierza i Elżbiety Władysław królów Polski obrany na sejmie Kul-
mieńskim r. 1471 przez Stany Czeskie królem Czeskim jako dziedzic, uproszony
przez legację u Kazimierza, — panował długo Czechom i oddał dla wzglę-
dów familijnych między Polakami, a Czechami pretensję Polaków do Śląska
umilkły. Wnućka Władysława Marya wzięta Czechy ze Śląskiem w dom
Austriacki, — wprzód jednak jeszcze Władysław kr. Czeski i Węgierski
dla zgody z Janem Albrektem (królem Polskim późniejszym) bratem swoim, ukłonił
się o koronę Węgierską zbrojnie uciekał, dawał temuż bratu księstwa Gogonskie,
Karnowskie (niem. Jaegerndorf) i Opawskie.
Wojenodźstwa Anskie, Kijowskie, Wotyń, Podole, Ukraina. O miaty dawniej własnych tych
księstw, a najmniejszą i najstarszą księstwo Anskie były księstwo Galickie
i księstwo Ansko Kijowskie. Kraje te jednem jak Polska i Czechy zaliczane
narodem Słowiańskim imię Ansi dosłaty naterwas gdy Normannowie byli Węgrami

te kraje Starian'skie, ludowem quinosiadetwem rządzące się, pod wplyw swój
 zagarnęli przyszedłszy do północy, a wódz jeden Rusik najpotężniejszy
 Starian'szczyznie nadał imię Rusi, a Starianom imię Rusinow, równie
 jak później książce Moskiewey oświadczył potęgę, tatarską, w XIV. Wieku
 państw swemu, dawniej Ruskiej ziemi nadał imię Rosyji, odwołując
 swe ziemie do ziem Ruskich, układając plany, aby Rusi zagarnęła, w tym celu
 i nową metropolię, od Kijowskiej 1448 odosobioną, w Moskwie zależyła. Mienala
 Rusi udzielnę księstwa jak Tiumyńskie, Kwinogradskie, Tymbowelskie, Beże,
 Staroskie, Kijowskie, Halickie, mienala nigdy do Moskiewskich Książców;
 polscy królowie opokrewnieni z książkami ruskimi wplyw swój na Rusi
 rozszerzali, Bolesław Chrobry i Smiaty osadkali książkę na tronie Kijowskim,
 a Kazimierz II dał r. 1188 Halicę jako lennoś polską, Włodzimierzowi Jaros.
 stawiczowi. Podczas gdy Tatarzy 1240 ujarzmił Rusi Ukrainską, Kijowską,
 i książstwo Moskwy, Daniel koronowany 1246 królem Ruskim wdał księ.
 stwem Halickim, które wszystkie mniejsze księstwa przycię mając w sobie,
 obejmowało ziemie obu stron Dniepru przycię: Dniepra, od gór Karpackich
 do Samary, od ujścia Dunaju (dziś ujście ~~Mulany~~ ~~do~~ do ujścia Soży i
 Bereziay, a Rusi ta cała Halicka bratnie urzuciała na polską cęta. W XIV.
 Wieku dzielni książęta Litwy zaczęli pod swe panowanie szerokie kraje
 Ruskie, tak Gedymin W. K. Litwy ogarnął Wotyn' i Kijon r. 1319, Ukrainę 1320
 i zakończył istnienie księstwa Rusko Kijowskiego, zawarł się tytułowa Wielkim
 księciem Litewskim, a Jąpiez Jan XXII zwal go w listach swych królem Litewskim
 i Ruskim. Olgerd W. K. Litewski Rusi uwolnił od holdu hordy Kaperackiej
 Tatarskiej, całą Rusi z Litwą złączył, a nawet Kijon Tatarski schodził,
 a zatykając granice swoje pod Moraj'skim, na kilka mil od Moskwy stolicy
 r. 1368 wyrzekł, iż Rusi do Moskwy mienala się. Wielki Nowogrod złączył się z Litwą,
 r. 1349 a Smoleńsk zdobył Witold W. K. Litwy, brat starszyj syny króla Jagiello r. 1403.
 Rusi czerwona, księstwo Halickie złączył Kazimierz W. z polską, r. 1340 po śmierci
 ostatniego księcia Halickiego, a jego krewnego, Bolesława Mazura, i podzielił ją, r. 1342
 na województwa i powiaty, Lwow starożytną z polską r. 1350, Wotyn' 1352. To, Rusi czer.
 wna, (obaw wojny z Węgrami) zwana w porządkach Chrobryca, czerwona, tem samem co polska
 zabudowana narodem, Ludwik I król polski i Węgierski bezprawnie r. 1377 do Węgier
 przytacza, i dopiero r. 1389 Jadwiga kr. polska odbiera, i Węgry z niej wyrzeka. Podde
 złączone z polską r. 1430 przez Jagiello od Litwy odwołane, a Rusi Kijowska i Ukraina

złączenia z Polską, ostatecznie przeprowadzone, między Unią, Polską a Litwą na sejmie Lubelskim 1569. Ukraina hotelowana przez Rodziców Polskich, później przez Olgierda i Witolda ks. Litewskich po wydarciu jej z pod wpływu Szwabów, którzy w odwet schłodowani przez Litwę, jak n. p. Szwab Seda Szwabów ich pod chorągwią Jagielly był pod Grunwaldem w bitwie — ta Ukraina z Polską, złączenia rozszerzona, została przez bunt Kozacki, a następnie przez Jana III który nieprawnie całą Ukrainę, nadnieprzańską, Moskwię odstąpił r. 1686. Stanowisko od r. 1764 przeszła Ukraina jedno ciało składaj, części są, nadnieprzańską bowiem po skafkowaniu przez Carona Katarzynę II rządów udzielnych hetmańskich przyłączona, została do Wielkorosji, prawy brzeg Dniepru pozostał przy Polsce, Zaporożcie na Sicz, wyspach Dniepru wyznawali bezrząd, niecałkowicie, po rozbiorze Rosyji r. 1795 Sicz zniszczyła, jedna część Zaporożców została przy Rosyji, i została się w nowe ciało Kozaków Czarnomorskich, druga część poddała się, Polce; Ukrainę przednieprzańską, wzięła Rosyja 1793. Część czerwona zabrana przez Austryę pod tytułem Rewindikacji, która na zasadnioną, jest na Gólskiej polce darowej rządu polski ziem Galickiej przez Andrzeja kr. Węgierskiego, i innych królów Węgier, na podstawie Habsburgów podczas Kłótni książąt Ruskich i Galicyanów w XIII wieku przez Andrzeja Węgierskiego z Holmanem przez kilka lat (8). Podoba znawca wsi ukrainska do C., Turcyi na 7 czerwca III 1621.

C, Litwa, Wielkie Księstwo Litewskie, obejmowała województwa Wileńskie, Trockie, Minskie, Nowogrodzkie, Biełżyckie, Mścisławskie, Smoleńskie, Witebskie i Polockie. Litwa złączenia, została z Polską, imiennie r. 1386 przez Jagiellę W. ks. Litwy, który po śmierci Jadwigi, królowej polskiej, mianował dawniej osobnych książąt, a i po tym piernym złączeniu jeszcze stałych książąt Litwa mianowała, mianowanych przez króla polskiego n. p. Witolda, Skirgiello & a dla niemożności tej, stałej jeszcze Unii najstarszy król polski, był w W. ks. Litewskim, który po śmierci króla polskiego wstąpił na tron polski. Ostatecznie i stanowisko złączenia Litwa z Polską, na sejmie w Lublinie 1569 przez Władysława Augusta, po którego śmierci Litwa i Polska wspólnie obierali króla polskiego, jednego i tego samego dla polski i dla litwy. Najnowsze wojny, które Polska z Rosyją, prowadziła, były o posiadanie Inflant i Ukrainy i posiadanie ważnego i wielkiego miasta Smoleńska. Smoleńsk zdobyty r. 1403 przez Witolda W. ks. Litwy, straconym został r. 1514 z rąk, Szwabskiego na rozkaz cara Iwana Wasiliewicza, zdobył go znów Władysław III r. 1611 po 20 miesięcznym obl.

zeniu i stozeniu krawej litwy pod murami jego, na ktora famiatke, Zygmunt III karal medal bi z napisem, "Smolenscum recuperatum", lew r. 1654 Car Alexy Michka, Towia 13. Kierwia podzred pod niego z wyzkiem, brnili Kosz i Obuchowicz, do 29. Wn. a wnoy tegoz przekupiony Obuchowicz wpscil Carsa do miasta. Fraktalem Andrusjowskiem zniekla bi Polska Smolenska & P. 1812 widemy Polakow w armii Napoleona z ks. Jozefem i jen. Sulkowiczem & szturm przypuszczajacych do Smolenska, i podanie sie tegoz, lew z odwrotem Napoleona a Rosyji Smolensk przy Rosyji zostaje.

D.) Lmuda miewala wlasnych kiazad, czestokroci byla z Litwa złączona, wrobody Lmudzianin i prawa oddzielne byly i pojedynize, prawdziwie republikańskie na zasadzie równosci wszystkich, te wrobody przekiazad Litewskich wnanane byly. Podzielala losy Litwy, i eta razem do Polski przyłączona, zostala. Mitosci do wrobody pradziadów swoich tak silna byla między Lmudzianami, iz gdy Witold W. ks. Litwy kiazakom Lmuda zaplanil, Lmudzianie cale ratogi kiazackie wpien wyrzucili, — a przy wyzch Lettoniskich wyprzajach obstarajac dlugo, dopiero w XVI. Wieku starozimo wiarę Chrystusa przyjezi, (zakrepciona w nich jiz od r. 1413.). Zabrana przez Rosyje, przy roztociach.

E.) Inflanty wadzone od r. 1202 przez mistrzow zakonw Kawalerow Chryztusa Miewow, „nikow Inflantskich, ktory r. 1238 stowryli sie z zakonem kiazakow z Pomierch pod jednym i tym samym mistrzem. Inflanty zwane byly ziemia Jerusa i Marzi. Walter Fürstemberg, mistrz Inflantski hotadzacy zasadom entra obrzic Zygmunt Augusta uniezieniem Krownego (Zygmuntowego) Wilhelma arcybiskupa Rygi, o co Zygmunt zagwierany. Inflanty 1557 najehal i podbil, dajac je preprzajacemu Fürstembergowi w lennosc. Zagwierany z podanie sie Inflant Polsce Car Iwan najehal Inflanty, i Fürstemberg ginie w bitwie, August jednak gromi Iwana, a akt przyłączenia Inflant do Polski zrobion w Lomwy 1562 przez postow Inflantskich. Car Iwan Okrutny nieprzestaje napadac Inflant, jedna czesc Inflantczykow szuka pomocy u Polakow, druga u Szwedow, stad wrostly pretensye Szwedzkie, i krowne wojny w Inflantach Szwedow z Polakami, Karol Chodkiewicz mianie Inflant bronil przeciw Szwedom, gromi ich pod Kirchholmem 1605, mianie jak dawniej Sefarbatory z Sapieha zgromili najady moskiewskie, lew gdy naleznym Chodkiewicz Polska przeciw Turkom 1621 bronil pod Chocimem, Gustaw Adolf krol Szwedzki 1621 wzial Rygi i cate Inflanty mimo dzielnego oporu Krystofa Radziwila, ktoriemu za Slabe sily pozostawiono. Pokoj w Oliwie 1660 dzieli Inflanty na polskie i Szwedzkie, a Derwina zrobiona granica. Gdy mlody Karol

XII tron Szwedzki objął, spiknęli się na niego król Duński, Car Piotr Wielki i August II król polski, który Inflanty rozwijać chciał, lecz bahaterski Karol uważał się jak lew na nich, w 8000 wojska zmógł 80000 Moskali pod Narwą, Augusta II z polski wypędził, zmusił go do zrzeczenia się tronu na korzyść Karla starsza Leszczyńskiego, którego królem polskim dał koronować, — zbity r. 1709 pod Pułtawą, przez Moskali, emisaryjł swoje obywatelnie zamysły, lecz i August już więcej o Inflantach nie myślał.

3.) Kurlandya rozwijana przez Waldemara Duńskiego w XIII wieku, została pod rządem Mieczowników Inflantokich, — r. 1557 wraz z Inflantami przez Zygmunta Augusta rozwijana, i dana wraz z Semigalia, in feudum Gotthardowi Kettler mistrzowi po Fürstembergu i jego sukcesorom, a Zygmunt III złożył przy inwe-
staturze księcia Kurlandyi warunki, iż po zejściu tej familii Kettlera powinny się te prowincye wrócić do Polski. Ci książęta hotelujący byli Polsce najwie-
niejsi, inwestitury brali nasejmie, n. p. Frydryk syn Gottharda 1587. Frydryk Kurlandzki pomógł Chodkiewiczowi do wygrania sławnej bitwy pod Kirchholmem i b. o. Po wygasnieniu familii Kettlerów w Kurlandyi r. 1726 z Ferdinandem Kettler miała Kurlandya na mocy konstytucyi, z r. 1589 za Zygmunta III uzynionej, jako prowincya do polski być przydzielona; Rosya jednak, troskliwa o wynale-
wienie pobudek, urosła sobie pretensye do Kurlandyi na mocy naznaczonej wyprawy księżnie Kurlandzkiej Annie Ivanownie, która później natron Carów Moskiewskich wstąpiła: małoletni bowiem książę Kurlandzki Frydryk Wilhelm za-
wzięty z Caremna, Anna, Ivanowna, r. 1710 zapisał jej według woli Rosyi 40.000 rubli dochodu dożywotnego, oraz samą jakikolwiek Kurlandzki i 200.000 rubli, — opiekunem był stryj Ferdinand Kettler, który Rosyi nieprzychylny, Polsce nierny i czynny, lecz od starców Kurlandzkich nieubliwony i nieuznawany księciem, tego zapisu nie podpisał. Prawo polski do zajęcia Kurlandyi było nietykalne, jednak zaboduszony August II. i III. uległ Rosyi, i działat tak jak sobie Rosya ży-
czyła, ta najprzód według swej woli księciem Birona zrobiła, wreszcie zupełnie
zajęła Kurlandya, 26. Kwi. 1795.

5.) Książęstwo Pruskie utworzone pokojem w Toruniu r. 1466, z Królestwem, Memel, Piltawa, Brandenburg zostawione mistrzom Krzyżackim, z powinności, holdu Koronie Polskiej. Albert margrabia Brandenburgski, mistrz Krzyżacki, pochodzący z Lofii Jagiellonki, stryjcie i jawnie przeciwny Zygmuntowi I intrugujący, zrewindykował kaptur duchowny zakon, był jako świecki książę

Królestwa Brandenburskiego na króla pruskiego, i wywa wszystkie katolickie drozy do reprode.
Stowama praimb tej usurpacji.

W 1702 popieci dawała, słom karczmasz poluści ory.
nat dopyta b. muryzuka npryga pny dachiku XV Mgrabi Gualdino.
wchazyje i. Opoc s. amielkim ardytem witi, samowolne podniehene

Pruski puzetgor Lygmunta I inwestijowany publikacie w rynku Krakowskim r. 1526. Otdad
Prusy wziety narwie, Kriestwa. Syn jego Albert Frydryk od Lygmunta Angeta na sejmie
Lubelskim inwestijowany knieciem Pruskim, popaysięgtezy wprzod niernosc koronie pol.
skiej, chorogiew mu dana biata aliterami S. A. Ten goy pomiezrania zmystow dostal,
mial przez 49 lat kuratorow, Terzego Frydryka, ponim Izachima Frydryka, potem Jana
Lygmunta, margrabiow Brandenburskich; piernszy byl przez króla Stefana nadany,
a ostatni przed smieria Alberta Frydryka wyrobil sobie u niezypospolitej Polskiej, na
sejmie Warszawskim 1611 feudum na Kriestwo Pruskie dla siebie, dla srych synow i
dla braci trzech i ich dzieci, — a dopiero po tych bezpotomnej smierci Kriestwa Prus.
kie miało się wrócić do Polski. Placi musieli Kriazeta Pruscy do skarbu Polskiego
20.000 Etp co rok, a w potuackie wojennej drugie tyle. Hłodowali Polsee, lez zawrze jej
nieprzyjazni, wreficie powoli odcwrali sie, zupełnie z pod koldu, i korone Krienska,
Pruska wlozyl na swa skron. — R. 1678 Ludwik XIV król Francji i Karol XI. król
Szwedzki chcieli do tego doprowadzić, by Prusy albo do korony polskiej byly wrócone,
albo familii Jana III Sobieskiego w lennosce oddane — lez jnz niewstrzymanie
Pruscy Kriazeta do korony kiegli.

Nowa Marchia Brandenburska utworzona r. 1250 przez margrabiow Brandenbury Anhalt
na odrywkach Wielkopolski podraz nierogody ksiazat Selszkich i Wielkopolskich.

It, Czarnomorskie nadbrzeza. Te nadbrzeza zwane dawniej stepem Czarkowskim w cz.
sci do Litwy, wazyci do Polski nalezaly; samo miejsce gdzie dris stoi Odesa
nazwane przez Tatarow Chadei Bey, od Polakow Kaczubey, nadane bylo familii
Tartowieckich, w ich rekwi to miejsce bylo, sriadczy w historii rok 1442, zlad przesenia
polska za Kazimierza Jagielly w dalekie kraje plyneta. Tatarzy zabrali to miejsce,
i Turcy Kilia i Bratogrod r. 1484 wazne dla handlu polskiego porty. Te ziemie jeszcze
za Lygmunta I wlasnoscia polska, sa, miane, Czarkow zbudowany przez Tatarow wedlug
wlasnego ich zernania stat na polskiej ziemi. Za Lygmunta III wszystkie te ziemie
czarnomorskie staly się zupełnie ^{król r. 1621.} Hojajcow siedziba. Bronili tych ziem polskich
mazonie jak Stanistaw Lotkiewski, króla, swoja zbrozyli te ziemie, te przesze
w bohaterkiej obronie przeciw Turkom i Tatarom.

Wedlug Stanistawa Platera przychodzi na Kurlandya i Lmudi 450 □ mil i 600,000 miesz.
na Królestwo Kongresowe i zabrane kraje polskie 9,570 □ mil i 12.800,000 mieszkancow,
midzy temi 3.750,000 Polakow, 1.050,000 Litwinow, 120.000 Litow, 5.620,000 Ansinow, 150.000
Moshali, 300.000 Niemcow, 50.000 Tatarow, 1.700,000 Lydow, 50.000 Wotowow. Na Krakow
przychodzi 20 □ mil i 120.000 mieszkancow, na Galicya 1500 □ mil i 4.000,000 mieszkancow,
etych 1.700,000 Polakow, 1.800,000 Ansinow, 300.000 Lydow, 150,000 Wotowow, 50.000 Niemcow,
na Poenanskie 340 □ mil i 1000,000 mieszki: 600,000 C. 270.000 Niemci. 70.000 Lydow.

na Prusy zachodnie 400 □ mil i 700,000 mieszki: 350.000 G. 300.000 N. 20.000 L. na
Prusy wschodnie 500 □ mil i 1.150,000 mieszki: 200.000 G. 700.000 N. 200.000 Litwinów.
Latem w ogóle na te kraje polskie 13.280 □ mil i 20.320,000 mieszkańców, między
temi Polaków 6.770,000, Litwinów, Lettów i Ruskich 1.970,000, Ansinów 7.320.000,
Lydów 2.110,000 i Niemców 2.150,000. —

Liemniaki. a Wirginii do Anglii r. 1585 przez Franc. Drake ieglarsa.

Liemniaki, kartofle wprowadzone do Polski około r. 1771. wielkiemu sepsowi
zarazy podpadai w r. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850.

Limy.

Limy w Polsce bardzo różne panstwa są: r. 974 rzeki od końca Pałdiernika
do środków Marca zamrażały były, a na Bałtyckim morzu od Idaniska do
Lubeki po lodzie chodzono. R. 1498 okropne były mrozy, która najazd Tatarski
i Wotoki do 100 tysięcy w niżej połowie wymorowały. R. 1812, r. 1829 były
wielkie mrozy.

Limy Tagodne panstwa na Litwie r. 1414 i r. 1492 gdzie pola w Styrciu kwia-
tami się pokryły, lecz Marce mrozami tegiemi wszystko to przedwczesne w
jednej nocy pomierały. W Polsce r. 1568 ku koncu Pałdiernika róża na
nowo zakwitła, toż samo w Grudniu r. 1588. Łagodna zima była też r. 1659.
R. 1853. spadł po halcyi lądzi znieg ogromny ch. w. kwiś. ix. wideni drogami przepadał ludzkiej.
tyto kwiś. na wysokości pod góry. ledwo cwał białe łopnie i niknaci i d. Wojcicha. wia spico
w polu polska się zaraza.

R. 1108. zjazd w Lubowni na Spieku Bolesława III z Kolomanem królem Węgier, gdzie
wierząc sobie przysięgli przyjaźń, i Stefan syn Kolomana pojął za żonę Judytę
córkę Bolesława, biorąc w posagu ziemie Spiska.

R. 1000. zjazd w Smiernie cesarza Ottona III z Bolesławem Wielkim.

R. 1193. zjazd na Starej Wsi na Spieku, Kazimierz II z Odela, kr. Węg. gdzie na mocy
dawnych umów S. Stefana kr. Węg. z S. Wojciechem patronem Polski szładem granicy
obu narodów wykrecono 1, że Tatry góry granicą obu narodów będą, 2, Węgry rzekli się
wzruszaniu ziem Ruskich i tytułu króla Halickiego, 3, wzajemna pomoc przeciw nie,
sprzysięgłom sobie przysięgli 4, przymierze niewyjęte, pod warunkiem sojuszstwa.

R. 1194. zjazd w Leżycy dla przyjęcia ustaw, na niem biskupi, książęta Słowacy i
przedniejsza sławita.

R. 1347. zjazd prawodawczy w Wisliu.

R. 1363. zjazd monarchów w Krakowie. Cesarza Karola IV. Króla Danii, Lypm & obaw 30. Sty.

R. 1382. zjazd w Łwoleniu na Spieku, gdzie Ludwik I kr. Węg. i Polski chciał Polakom
za króla nazwać zięcia swego Zygmunta (syna cesarza Karola IV) króla Czeskiego, maggi.
Brandemb. a później i cesarza, — lecz niektórzy z Polaków nie chcieli go, za co

poniej także Łygmunt drapieża, Mazowska, i intrygami na Polsce się mści.

R. 1395. zjazd w Saccu Władysława Jagielly z żoną Jadwigą i Łygmunta kr. Węg. a późniejszego Cesarza, który miał żonę Maryą, siostrę starszą Jadwigi. Jagiello z Jadwigą, zechcąc się pretensyj do tronu Węgier na korzyść Łygmunta.

R. 1409. zjazd w Niepotomicach, gdzie Jagiello obiecał dać postów na sąd polu, łowny mający się odbyć między niemi a Kazykami w sprawie Czeskiej u Cesarza Wacława. Na ten zjazd przybył poseł do Jagielly od Kardynała Krymskich z prośbą, aby Jagiello uznał Papieżem Alexandra V obranego po straceniu Papieża zwanego Gregorza XII i Benedykta XII.

R. 1424. zjazd w Krakowie Cesarza Łygmunta z żoną, Eryka kr. Duńskiego na koronację Łofii żony Jagielly cesarej.

R. 1429. zjazd w Łucku na Wołyniu Jagielly, Witolda W. Kr. Litwy, Łygmunta Cesarza Niemiec z żoną Barbarą, Ogaryego Cesa Moskwy, Eryka kr. Danii, Mstka Kaz. iaków i postów Cesarza Greckiego Paleologa. Obmyślano sposoby oparcia się potęgę Turckiej, — Cesarz Łygmunt miał jak zawsze fałszywe i skryte zamiary swe: podburzał Witolda, któremu Koronę Litwy obiecywał, starał się osłabić i umysł Jagielly, wszelkimi sposobami by Polskę osłabić, lew. Lbigniew Olesnicki biskup Krakowski niszczył Cesarzkie zamiary.

R. 1515. zjazd i Kongres w Wiedniu Łygmunta I kr. Polsk. Władysława kr. Węgier z Cesarzem Maximilianem I (obaw. W. dip). Układano się: 1, względem zgody Polki z Albertem Pruskim 2, względem zgody Polki z Moskwą, której Niemcy potajemnie posyłki w artillerji przeciw Polsce posyłali — a najważniejsze 3, odbyły się zaręby między córką Władysława króla Węg, królowiczką Polsk. Anną z arcyksięciem aust. Ferdinandem, potem między córką Maximiliana z synem Władysława Ludwikiem Łygmunt I zrekł się praw Jagiellonów do Korony Węgierskiej i Czeskiej na korzyść Austrii, — która też skrócie po śmierci Ludwika na mocy tego Wiedeńskiego traktatu objęła Koronę Węgierską: Ludwik II kr. Węg, zginął bowiem bezpotomnie pod Mohaczem przeciw Turkom r. 1526, jedna część Węgrów obraca królem Ferdinanda I Austriackiego, druga narodowa część obraca Jana Zapolya, zięcia i szwagra Łygmunta I. Utrzymywał się Zapolya natomiast Węgierskim wojną z Austrią, i umarł 1540, a pozostała po nim wdowa zrekła się r. 1551 prawa do tronu Węgierskiego na korzyść Austrii za dane jej księstwo Raiborskie i 30,000 Lt. rocznych. Odtąd przez nieumyślny niewygasłych umówi wzajemnej przyjaźni związek Węgier i Polki wzrzwany, i odtąd naród Węgierski poezgnawczy się z Polskimi wszedł pod panowanie Austrii.

R. 1555. zjazd różnowierców w Pinzowie.

R. 1559. zjazd w Piotrkowie za Zygmunta Augusta sławny przez sprawę księżki Stanisława Orzechowskiego, dziekana przemyskiego, który się ożenił z Anną Chetmską.

R. 1648. zjazd w Toruniu na tak zwane Colloquium charitativum, zwołany przez Władysława IV. w celu stałego pojednania różnowierców polskich z katolickim Kościołem. Spełniło na niwie.

R. 1815. zjazd i kongres monarchów Europy w Wiedniu, decydujący o losach Polski i innych narodów, Polskę tworzy kongresowa i oddaje ją Rosyi, — prawie w 300 lat po owym Kongresie Wiedeńskim r. 1515.

Lwojstwa sławne.

Lwojstwa oręża polskiego sławne w dziejach są następujące:

a.) nad Niemcami: na Piem polu pod Wrocławiem r. 1110 przez Bolesława III nad Cesarzem Henrykiem V.

b.) nad Austryakami: pod Byczyną r. 1588 przez Jana Łamojńskiego; pod Raszynem r. 1809 przez ks. Józefa Poniatońskiego.

c.) nad Rosyanami: pod Orszą r. 1508 przez Firleya i r. 1514 przez Konst. Ks. Ostrog. ^{i Chodkiewicza} ~~Stiegię~~ w Czerwikach r. 1568. przez Romana ks. Sanguszkę; pod Kieciem r. 1578 przez Sapiękę; pod Kłuzynem r. 1610 przez Stan. Łotkiewskiego; pod Toropcem r. 1580 przez króla Wacława; pod Smoleńskiem r. 1611 przez Stan. Łotkiewskiego i 1634 przez Krzysztofa Radziwiłła; pod Polonką i Cudnowem r. 1660 przez Sapiękę Pawła i Czarnieckiego; pod Konotopem r. 1659 przez Jedr. Polockiego, M. Jabłonowskiego i Jana Wyhorskiego z Kozakami; pod Dubienką r. 1792 przez ks. Józefa; pod Rastawicami r. 1794 przez Jadenpa Kocińskiego; pod Nowkiem r. 1831 przez jen. Dwernickiego; pod Grochowem r. 1831 przez jen. Skrzyńskiego.

d.) nad Włochami: pod Obertynem r. 1531 przez Jana Tarnowskiego; pod Forgowostem r. 1600 przez Jana Łamojńskiego, r. 1540 pod Krasną przez Dobrowa i Koniecpolke.

e.) nad Szwedami: pod Kircholmem r. 1605 przez Karła Chodkiewicza; pod Kieciem i Kottenhansen r. 1601 przez Jana Łamojńskiego; pod Setunem 1629 nad Justawem Adolfem przez Koniecpolskiego Stanisława; pod Kozienicami i Warzą, i nad Sanem r. 1656 przez Stefana Czarnieckiego. ^{nad rzeką Murawą 1442 przez Władysława Wierzyńskiego} i Kunasiewicza wodza Kozaków;

f.) nad Turkami: pod Chocimem r. 1621 przez Karła Chodkiewicza, Stan. Lubomirskiego; i r. 1673 przez Jana Sobieskiego hetmana; pod Podhajcami r. 1667 przez Jana Sobieskiego; pod Wiedniem r. 1683 przez Jana Sobieskiego, króla; pod Parkanami r. 1685 przez tego samego.

g.) nad Tatarami: pod Kopestrzynem r. 1488 przez królewicza Jana Albrechta; pod (x) w Ułynie u Bafilica Salernanickij już chorągiew pod Chocimem przez Sobieskiego pod dowództwem Klemensa papieżowi.

Klęskiem r. 1506 przez Michała Glinińskiego; pod Wisniewcem r. 1511 przez Konst. Ks. Ostrog-
skiego a Przemysłem Lanckorońskim; pod Odziałowem r. 1625 przez Chmieleckiego; pod
Oczakowem r. 1644 przez Stan. Koniecpolskiego; pod Lwaniem r. 1653 przez Kola Jana
Kazimiera; pod Podhajcami r. 1667 przez Jana Sobieskiego.

h.) nad Krajkami: pod Horcami r. 1331 przez kr. Władysława Łokietka; pod Grunwaldem
r. 1410 przez Władysława Jagiello; pod Friedlandem r. 1456 i pod Chojnicami r. 1466
przez Kazimiera Jagiellończyka.

i.) nad Prusami: pod Naklem r. 1113 razem z Pomorcami przez Bolesława III; pod
Prostkami r. 1657 przez Winc. Gasińskiego.

k.) nad Prusami: pod Haliczem r. 1182 przez Kazimiera II; pod Lawichostem r. 1205 przez
Krzyszyna wojew. Płocki. nad Ks. Romanem; pod Pietą r. 1266 nad Ks. Smarogiem przez
Piotra Srebrniarę, wojew. Krak.; pod Goslicami r. 1280 przez Wawra Kapel. Krak. i Ja-
nuszka wojew. Sandom. nad Ks. Lwem a Salarami razem; nad Bugiem 1018 przez Bolesława I.

l.) nad Kozakami: pod Lubniami r. 1596 przez St. Łotkiewskiego; pod Kumejkami r. 1657
przez Mikołaja Potockiego; pod Oweresteukiem r. 1657 przez Jana Kazimiera a Jeremia-
szem Widenionieckim; pod Lwaniem r. 1653 przez Jana Kazimiera; pod Stobodyrzem
i Ludnowem r. 1660 przez Jerego Anbomirskiego, Czarnieckiego.

W wojnach Napoleońskich byli Polacy uczestnikami zwycięstw: pod Sono-
Sierra w Hiszpanii r. 1808 z Kosciuszkiem; pod Hohenlinden r. 1800 Książęciem
nad Austriakami; pod Mołojem i Studzianką r. 1812 przeciw Rosyji a Dubrowskim.

Zwyczaje w ogólnosci.

Zwyczaje w Polsce były pojedyncze staropolskie, prawdziwe Sarmackie, pełne pro-
stoty i dumy bez pychy bez różnicy stanu rzącej - karęły gimazj, ze smiercia,
królony Anny Jagiellońki; Zygmunt III wprowadził zwyczaje Niemieckie,
a po krótkiej przerwie za Władysława IV, który staropolskie przywracał zwyczaje
po polsku się nosił etc, Jan Kazimierz i królowa Ludwika zaczęli wpro-
wadzać zwyczaje francuskie. Ludzkość cywilizowana najnowszą miarą dawnych
zwyczajów Sarmackich, Polska chyliła się do upadku, a głosy Skargi, Lubie-
ńskiego, Fredra, Starowolskiego i Łaturskiego były głosami wstających na
północ. Pod Sasami i Stanisławem Augustem starodawna niepopołita
mądrość już nie przepaść.

Zwyczaj w Polsce porzucania: „niech będzie pochwalony.“ wprowadzony
jest przez W. Tęczyńskiego, dawniej porzucano się: „pomaga Bóg.“ „podobnie“
zwyczaj pogrzebowy w Wisniewcu poganów był ten: „ciała zmarłych panów
z najdroższymi ich fortunami suchonemi, z koniami i rycerskim wojennym

Dziś przez swiętę zwyczaj porzucania się wprowadzony w 16 wieku przez król. Wład. Wawrońskiego

drogo prześladowani na Ukrainie przez Bogdana Chmielnickiego, uciekają do Polskich prowincyj. R. 1682 sejm błagał Jana III aby niebył tak szczerodrym wstawkach dla żydów. R. 1750 Frank a Wotok przechrzta sformował sektę nową, Frankistów, łącząc dogmata chrześcijańskie a żydowskiemi, a zasada jego dla żydów w każdym kraju jest: „żyd powinien zawsze zostać żydem, i prawa Mojżesza wykonywać, publicznie stosować się do wyznania religii panującej, lecz w sercu niewątpliwie zachować żydowską.“ R. 1758 wymażł Efraim zarząca Polska fałszywą monetą, białkami zwana. Później wstąpił się mechanik Abraham Stern, wynalazkiem maszyny arytmetycznej. Na Indrosc Polska, r. 1772 złożona, a 20. 720,000 mieszkańców było żydów 2.510,000. W r. 1794 odznaczył się walecznością Berek Tanielowicz, a jeden z przywódców żydów w sprawie przed Moskali wyjęty. Wstąpił się Selig Stenimski a brat jego wynalazkiem maszyny rakietowej do mnożenia i dzielenia.

Dodatek

a.) do opisu „Chrześcianaństwa“

R. 902 przyszedł do Morawy Słowak Cyryll i Grek Metudius, postać od Greckiego cesarza Michata Paleologa na prośbę panów Słowiańskich, złożyli kościół chrześcijański w Wielhradzie i ludzi wiele pokrzestili; wzwani zostali do Rzymu i pytani, czemu słowiańskim językiem msza św. niewali, a nie łacińskim, odpowiadali: „Napisał Dawid, wszelki duch niechaj chwali Boga, też i S. Paweł pisał do Korintów, jaki kto język rozumie, takim mu ma być słowo Boga posiadano.“ Po tych słowach, pozwolił Papież mszę mieć słowiańskim językiem. Na Kleparzu w Krakowie u S. Krzyża śpiewano msza św. słowiańskim językiem jeszcze w r. 1480. — to pierwszy raz.

Jako apostołowie Słowiańskiego narodu odznaczyli się: S. Cyryll i S. Metudy, i S. Wojciech. W narodzie Słowiańskim wiarę Chrześcijańską najpierwsi przynieśli Czechy, a ostatni szereg Słowiański Obodrytów.

b.) Dodatek o chtopach.

Uczony Lelwel powiada, iż w starożytnych czasach w Polsce rozbić można było dwa stany: stan duchów i stan kmiczy. Oba stany jednak miały równe prawa, może było różnica względem majątków zarobkowi, te same na obu prawa, równe przypiszenie do urzędów, i równy obowiązek strony kraju. Dopiero po wprowadzeniu wiarę Chryześcija, woliłi kościelnej hierarchii umieścić się słoburę i dynastelski, a najostobitniej na zachodzie wprowadzony system feudalizmu do polski przez wpływ sąsiadów niemieckiego. Stan duchów stał się stanem wyższym.

- Stan duchów, episkop, biskup, ksiądz, diakon, i jeden z przywódców żydów

Spis ogólny treści Kalendarza narod. histor. polskiego:

W I. Części Kalendarza hist. polsk:

- a, Kalendarz od 1. Sty. do 31. Grudnia.
- b, Tablice A., następstw panujących B., Piastów C., Jagiellonów D., familijne panujących E., rozległości F., rozbiorów.

W II. Części Kalendarza hist. polsk: Słownik historyczny polski, następujące przedmioty obejmujący:

✓ Akademie - Arsenaly, artilleriya - Barykady - Bezkrolowie - Biblioteki -
Biskupie Katedry - Budowle - Burzy - Chtopy - Chrescjan'stwo - Cygani -
Disidencje - Dochody - Druki - Dawony - Elekrya - Etod - Granice - Herby -
Hody - Karty - Klasatory, zakony, kościoły - Klątrzy - Kłzski - Konfederacye -
Kopalnie - Koronacya - Koraryzna - Krzyżacy - Lech - Legiony - Literatura -
Malace - Mapy - ^{miasta i miasteczka} Mogily - Monarchia P. - Nauki - Obrona Kraju -
Obrony zamków i okopow - Okreta, handel - Ordery - Państwa conventa -
Piastronie - Pierzecie - Pieriadze - Pocąty - Podatki - Podriaty i robiony -
Pogan'stwo - Pokoje, ugody, traktaty - Politya - Poselstwa - Powietrze -
Powodzie - Powstania - Pożary - Prawa - Porboje - Przer' - Sądy -
Sejmiki - Sejmy - Skarby - Stawianie - Stopy zelazne - Stany -
Stolice - Turka - Świeci i błogosławieni, męcaennicy - Synagogietrze -
Szaran'iza - Szlachta i magnaci - Szynki - Teatr - Trzęsienie ziemi -
Tytuły - Tytuł - Uciwarki - Unia narodowa i kościelna - Urzęda -
Weneryczna słabość - Więzienia - Wojny - Wojownicy - Wychozicy -
Zamki - Ziemie p. - Ziemiaki - Limy - Ljardy - Lwyciatwa -
Lwyczaje - Łaloba narodowa - Łydzi.

Wojny
koronacji
w 1795 r.

Wojny
podatki
1795 r.

Wojny

1. Skarby i zbiory starożytności polskie:

Zagraniczne muzea posiadają wiele skarbow starożytnych polskich, które zabrane Polsce upiekliwają podiś dzien' zbiory europejskie, tak i Cesarzkie muzea w Piotragradzie i w Moskwie, zprideniskie Louvraser Sammlung, Münz. = Antiken Cabinet, Schatzkammer, Luxemburg 2. i Grüne Senölbe w Dreźnie 4. Kunstammer w Berlinie 5. Krieten. Kti zamek w Sztokholmie.

Pomiędzy te jasnija jezwie srazaki pamiątek starożytności polskich w zbiorach prywatnych, jako zbroje, medale, numizmata etc. etc. w Medyce Swalb. Pawlikowskiego, 2. w Lwowie w zakladzie narodowym Ossolińskich 3. w Preworsku ks. Lubomirskich 4. w podhorcach 5. w Krasiazynie 6. w Laxzeau 7. w Poturzycy hr. Dzieduszyckich 8. w Daikowie hr. Tarnowskich 9. w Mogilanach Konopków 10. w Łanowie Potockich 11. w Boronowcach hr. Małachowskich 12. w Kielcach Lelińskiego 13. w Koniepolu 14. w War. swanie hr. Krasińskich, Potockich, ks. Paszkiewiczów, Bajera, Bastaniewskiego, 15. w Milanowie Potockich 16. w Niedwieżu 17. w Werkach 18. w Kórniku hr. Dzieduszyckich, 19. w Krakowie Moszyńskich, Mostyńska, Grabowskiego, hr. Potockich, 20. w Lwowie Paszkiewiczów 21. w Poszku na Śląsku i 22. w Paryżu ks. Czartoryskich.

2. O pogaństwie Polaków jak całego narodu Sławian czyli Narufe, wisa, Hannusza, Stobrowiskiego, Rakowieckiego. Niektóre to przytaczam: ^{podziemna} Cokniest bog wiatrow — Maranna bogini chorób moru i śmierci, w tródpodstę, niedziela, łopili jej posag. Nija bogiń ~~podziemna~~, Kiki mor bogiń snów, Siva czyli Lypie, miłose w rękicielka wyżytkiego, kobila naga, misdy kwialami majsea litiz w ustach. W wili 24. Czerwca obchodono tańc zwane Sobadki na cześć Kupaty, cety dzień sbrerano xiota lekarzkie, bylic, w Lada bogini piękności i młodości, miasto jej obchodono z 25. Maja do 25. Czerwca; najpiękniejszy posag, najbo galka świętina; i najpiękniejsza cześć miata w Morawii, nazwał wyplodzie serca robiono jej pierś, przerowysła. W Gmshin obchodono święto Koledy bogini odpowynku. Światowid ze wyżytkich bogów Słowiańskich najpiękniej

Widoczne są na to ślady i druzgociny, i domi słowiańskie
wzrosty większego ciała, długo włosów, i włosy ciemniejsze,
a niegdyś i włosy ciemniejsze, i włosy ciemniejsze,
i włosy ciemniejsze, i włosy ciemniejsze, i włosy ciemniejsze.

Senbot Prokops i Cezary z VI W. piszący nam o nas, że Słowianie
wzięli samego jednego Oruga, którego piromy, para swiała całego, swiała
mon tego ciała, i wina, i niekiedy i wina, i niekiedy i wina, i niekiedy i wina,
był ciemnym, z dalekich stron przybywali do jego świątyni, zwana: Liżne
i kosztowne dary. Na wyspie Auger miał świątynię skarabla, podaj jego
w większej nad ludzka, wysokość wyrobiony był srebrna twardość o
ciężkich głowach, które były bez brzozy ostrzycone sam posąg ubrany
w kosztowne odzienia trzymał w lewej ręce róg, a w prawej puchar
winem napluniony; przy boku posiadał wiszący był munschuk, siódła
i miecz se szablona rękodzielnia, i w srebrnych podtrwań. Płacenie
w wyobrażeniu posągu swiałowida wszystkiego co tylko świątyni
ludom mogło być potrzebne wielkie i świąte wydawali, przekonywał
nas, że Słowianie w pojęciu swiałowida jak przedstawiali pojęcie
tej ogólnej jednostki, którą ich później Chryścianizm obrażył
Prawe bogi sprawiedliwości, wyobrażał starca w odzieniu najpiękniejszym
wiele fat dow, na pierśiach tkanek wiszący i w ręku trzymał róż.
Świątynia jego były najstarsze dęby, otoczone parkanem z dwoma
bramami, tam mieszkał wielki kaptan, i odprawiał ofiary, tam też
sądzano sprawy narodu.

23) O granicach Polski.

Monarchia Polska w swoich granicach ścieśnioną została utraciła
ziemi różnych: Ziemi nad Odra, (granice za Bolesława III do r. 1102
do 1139), zabrali margrabiowie Brandenburscy - Pomerania Szwedzka
zpadła w 13. i 14. wieku - Prusy wschodnie czyli Królestwo Pruskie
wzięto się do końca r. 1656. r. 1657. - Sztetyn ustąpił Czechom r. 1539.
Inflanty po za Dawina, utracione 1621, ustąpił Szwedom r. 1660.
Smoleńsk, Dorohobuz i ustąpił Moskwię pokojem Andruszowskim
r. 1667. Ukraina zachodnia ustąpiła Moskwię traktatem Izaj,
mułowskiego r. 1686. Część Podola nad Prutem ustąpiła Turcyi r. 1621.
Część Podola nad Dniestrem ustąpiła Turcyi r. 1672.

41) Miasta i mieszanstwo:

Pierwsi monarchi polskiej, katolicyale napothkali ziemie polskie prawie bez kadrych miast; narod polski niechodzil po bruku miast cywilizo- wanych, leca po razomach dobre upravionych rol; aby zatem panstwo swoje na wyestem sloniu doskonałości postawic, razem miasta budowali, Pierwsze miasta, i miasta ce Bolesława Wielkiego niemiaty, jednak takich uradun gminnych, jak inne sredniowiekowe miasta Europy, staly pod epikie, krolow, a tyrawy miejskie nalezaly do katedralow. Prywatni mogli miasta zakladac za pozwoleniem jedynie krolow. Ciagle wojny panujace prawnily, iz se trzecia czesc mieszkancow miast w stwie wojennej, w emigracji, sklad tej Emigracji 6500 wojnow 4300 wojnow 2800 wywieszonych wojownikow do wojny wyszli mogli. Handel i rzemioslnicze albo niebyly w slawie krolowym, leca byly srednie. Poczta ciagle wojny tak wszednie jak i domowe w 14. i 15. wieku wy- budowaly w miastach polskie, itd. wywali monarchowie ^{kolonizacji} ^{lub przepisy holenderskie} a obcych krajow, naptywalo ich do miast polskich dosc na wstady ^{tech} ^{5. 11.} pod warunkiem, iz se troja dawna oferyena, prawem i sadownictwem emigracji pozostawia, — polscy monarchowie przyslali nato, aby tylko sadownikow do miast dostali, sadzili w prawem niemieckim, a glosary szanowali ich narodowosci wosnyetkiem. Te uradzenia poltu, byly ku zniemzeniu kraju polskiego na zachodzie, lubo z dobroci i obalosci pochodzily monarchow polskich o dobro mieszkancow. W prusach, gdzie krzyzakom Niemcom wspaniala dobroci potakow przyslali dala, wydal r. 1303-1330 mistrz krzyzakow Siggfried Feuchtwanger rozkaz: „Niemcom bylo wolno jedl, mieszkal i pomiadalk, prowadzic handel, wozow piastlowac, krajowcom do jedl potakom i Prusakom wolno bylo uprawa, woli w ludnie, panowie niepowinni zstugami mowic jazykiem krajowym, leca bylo niemieckim.“ Tydzie naptywali do miast polskich, z lumini takie rowoj przemiatki narodowego wtykie. Mimo to przyslady miasta do wzrostu, i do bogactw. Kasziers W. miast nie murowal, tak i mowiono: Kasziers polski, sadal zremu budowania, a zoslawid mu- rowana. W 14. 15. 16. wieku miasta polskie niechodzily w wsiem miastom zagranicznym. Bogactwa i przepych mieszanow prowadzaly,

ie osobne prawa przepyt ten ograniczai musialy, tak w 14. wieku, sabrania
magistral Nowecki mieszczanom nicej nad 16 osob zapraszac do stolu,
Karmian W. zakazai mieszczkom Krakowskim, by nad 20 osob wiekszego
towarzystwa ze soba, niebraty, Mieszkan Wrenynek dawal on stanny
whidlowi obiad dla monarchow w Krakowie, Starke Kempier przyceryt
Karlowi IV, Cesarowi Niemiec 60.000 grynien srebra, Czarny za dyg-
munda I mial dobre krolewskich w kaslanie 26.000 #, Jan Bonar dal
Hygmuntovi I 200.000 fl. i jakoby byly miasta polskie niekwiety,
wlewasz gdzie stosian bys wolny, gdzie rolnictwo kwitlo, gdzie polskie
spiekszem byla reszta Europy, wyroszac rowniez nicej jak 10 milionow
kory zboza. Lubo przez uplyw slastki miasta do uplywu nieprzychodily
niektorych, znajdujemy jednak, ie jak w Anglii, Francyi & w koniu 13go
w porownaniu 14. wieku miasta w tych castkach mialy po sejmach, tak
tez i w polsce miasta uplyw mialy, osobliwie wieksze, bogactwami
i handlem wazniejsze, a najbarziej pruskie. Najstarsze pisma
donosza, ie uczestnictwo miast w naradach ogoln krajowego sa
niezbędnie potrzebne uwalane byto, tak w 1555 krajpany odnowiali
zapytania warunkow ugody Wyseckarskiej dlatego ie miasta polskie
tej ugody niezadowolily. Jussu Longinus: „Magister et ordo veridi-
ne sententia regum aliquando posset in dubium revocari, presertim
prelatis, baronibus, nobilibus, civibus et communitate regni polonie
expresse non consentientibus in ejus emolumentum, sine quorum
consensu omnis alienatio regni censetur irrita et inanis.“
Widzemy zastepow, postow miast 1343. 1411. 1436 w statkach Krynawskich,
r. 1347 w Wislisy, 1365 przy wniesieniu apelacyi Magdeburckiej. Na
sejmie r. 1505 widzemy postow miast w Radomiu. R. 1569 w Lublinie.
Miasto Pransk nawet osmialo sie osobne zawiesac traktaty z mozarstwami.
Mieszkanstwo sa uszto bytko wlasne swoje dobro mialo na celu, dlatego
tez, ie posejmach nicej pro domo sua niz pro republica obstawalo
w slastki nielubione byto. Leszek Czarny 1285 przynusil wspanialych
mieszkan Krakowskich do przywilejow slastki, co Hygmun I potwierdil
r. 1543. Hygmun Aug. r. 1568 dal miastu Witno ten sam przywilej. W 17. wieku
r. 1655 gdy sa nichonor powyzlano, by slastki kowal sie Tokiem i waga, zastaly